

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 13 (176) ЛИПЕНЬ

2009

2009 липень №13 (176)

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Заснований у лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено
до переліку наукових фахових видань України
(педагогічні, історичні, філологічні, біологічні науки)
Бюлетень ВАК України. – 1999. – №4 (12)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 29 травня 2009 року)

Виходить 2 рази на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Ужченко В. Д.**

Редакційна колегія серії «Філологічні науки»:

доктор філологічних наук, професор **Єрмоленко С. Я.,**

доктор філологічних наук, професор **Загнітко А. П.,**

доктор філологічних наук, професор **Коваль В. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Лисиченко Л. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Мокієнко В. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**

доктор філологічних наук, професор **Ужченко В. Д.,**

кандидат філологічних наук, доцент **Лєснова В. В.**

РЕДАКЦІЙНІ ВИМОГИ

до технічного оформлення статей

Редколегія “Вісника” приймає статті обсягом 4 – 5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см; верхній колонтитул — 1,25 см, нижній — 3,2 см.

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2009.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова „Література” або після слів „Література і примітки” (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 3 – 4 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3 – 5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

ЗМІСТ

ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

1.	Барикіна Г.О. Англiмецький сьогодні.....	5
2.	Гаращенко Н.Л. Лексический состав французского языка в Канаде.....	9
3.	Лисенко О.В. Функціонально-семантичні особливості політичного дискурсу.....	17
4.	Нечаєва Н.О. Етнічні символи в українській та німецькій зоонімних терміносистемах.....	23
5.	Новикова О.В. Специфічні класи номінації сучасного англійського розмовного мовлення.....	32
6.	Reshetniak M.V. A model of a literary text interpretation.....	37
7.	Свістун Н.В. Стилiстичний аналіз ліричних творів Г.Гейне та І.Франка.....	41
8.	Шестакова О.Я. Анімалізми у фразеологічних системах іспанської та російської мов : роль у формуванні лексичної бази вивчаючих іспанську мову.....	51

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ

9.	Vokun I.A. The uses of mental space theory in solving linguistic issues.....	57
10.	Клименко О.С. Застосування електронних словників та ресурсів on-line у мовознавчих дослідженнях.....	62
11.	Пробийголова О.С. Мовна гра як об'єкт наукових досліджень (на матеріалі французької мови).....	71
12.	Хіжняк К.П. Лінгвоспецифічні концепти в українській мовній картині світу.....	78
13.	Scherbakova V.A. Luther und die Reformation.....	82

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

14.	Скляр Н.В. Автобіографія С. Цвейга «Учорашній світ» як внесок у німецьку мемуарну літературу.....	89
15.	Черкашина Т.Ю. Комбінаторні ігри автора з читачем : гра з формою художнього життєпису.....	94

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

16.	Рикалов О.Ю. Використання комп'ютерної дистанційної програми MOODLE в навчанні іноземним мовам у вищих навчальних закладах.....	100
17.	Chavva T.Yu. Jeu de rôle dans l'apprentissage des langues étrangères.....	105

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

18.	Карасьова І.М. Проблема відповідності перекладу медичного терміну у мовленнєвому дискурсі.....	114
19.	Катрич К.О. Термінологічна система спорту: проблема перекладу спортивних термінів у публіцистичному тексті.....	122
20.	Михайленко О.О. Перекладацька трансформація як категорія перекладу.....	129

СОЦІОЛІНГВІСТИКА

21.	Dorda S.V. Audience Design in Newspapers.....	135
22.	Недайнова І.В. Соціолінгвістичні параметри бізнес-комунікації (на матеріалі англійської мови).....	143
	Відомості про авторів.....	149

ДИСКУРСНИЙ АНАЛІЗ

УДК [811.112.2:811.111]’373.45

Барикіна Г.О.

АНГЛІМЕЦЬКИЙ СЬОГОДН

В роботах багатьох лінгвістів (В.фон Гумбольдта, Т. Шіппан, Е. В. Розен, В. Фірек, Г. Дункер та ін.) неодноразово зазначалося, що умовою існування будь-якої природної мови як основного засобу комунікації є його розвиток, еволюція - відмирання відживших і поява нових елементів на всіх рівнях мовної системи [4, с.27]. Еволюційні процеси стосуються, в першу чергу, лексико-семантичного ярус мови, оскільки саме лексика звернена до об'єктивної дійсності і безпосередньо відображає все, що в ній відбувається. Лексика будь-якої мови зазнає зміни а) на базі слів та основ власної мови (словотвір, зміна значення слова) і б) на базі слів та основ інших мов (запозичення). При цьому запозичення і словотвір засновані на створенні нових лексичних одиниць у лексико-семантичного системі цієї мови, а зміна значення - на пристосування смислового змісту [5, с.19].

У наш час проблема англоамериканських запозичень в сучасній німецькій мові є особливо актуальною. *Meta* написання даної статті - простежити проникнення англіцизмів в різні сфери сучасного буття німецького народу.

Актуальність проблеми. В останні роки в німецьку мову стало проникати все більше англійських слів. Англійська мова збагатилась німецьку численними синонімами і новими поняттями. Вживання деяких доцільно, а деяких - ні.

У Німеччині з недавніх пір стало модою вживати англійські слова замість німецьких. Однак їх вживають не всі німці, а тільки ті, хто володіє англійською мовою. Наприклад, у великих німецьких містах або великих вокзалах на кожному кроці можна зустріти англійські вирази: *Mc Clean, Moonlight, Check in, Image – Center, City – Shopping*. Вже дуже давно німців не обурюють латинські слова *Fenster* та *circa*, грецькі *Katastrophe, Analyse, These* або французькі *Premiere, Toupet, Dessert*. В останні роки німці абсолютно природно вживають такі англіцизми, як *Jogging, Live, Basketball, Airbag, Mountainbike*. Змінюється світ, а разом з ним люди та мови.

Англіцизми розповсюджені у багатьох сферах життя у Німеччині. Чому?

Реклама використовує охоче англійські та американські поняття, щоб пропагувати чужий спосіб життя і представити своїм клієнтам дух іншого далекого світу. Тому люди й купляють *Lotion, Snacks, Shorts*,

Conditioner. Всім відома рекламная лексика – *Slogans, Marketing, Corporate Identity, Promotion, Image, Message*.

Техніка, особливо світ комп'ютерів та інтернет, накладає на мову свій особливий відбиток: *Mouse, E-Mail, Online, Provider*. Але й до цього у німецькій мові вже існували технічні поняття з інших областей техніки: *Airbag, Display, Playstation, Gameboy, Joystick* та ін.

У спорті стає все більше типово американських видів спорту з відповідними їм поняттями, які полегшують спортсменам і вболівальникам їх спілкування і розуміння: *Fan, Match, Cross, Freestyle, Penalty, Badminton, Sprint, Finish, Team, Handicap*.

"*Call a Bike*" – одна з пропозицій німецької залізниці.

Влучні англійські слівця присутні в сучасній німецькій дійсності всюди. "*Back-Factory*", "*Coffee-to-go*", "*Notebooks*" – такі написи тягнуться нескінченними низками вулицями будь-якого міста Німеччини. Перебуваючи там, не покидає відчуття, що німці вже не вміють говорити чистою німецькою мовою. У професійній діяльності багато хто з них вже не зможуть обійтися без англійської: майже в усіх компаніях, що входять в список DAX, це основна мова спілкування. Також є й інші джерела англіцизмів: ЗМІ – *Feature, Pay-TV, Motion, Primetime, Print, Slow, Entertainer*, у косметичній індустрії – *Make-up, Foundation, Fluid, Eyeliner, Strip, Cover*, у світі моди – *Fashion, Dress, Look, Top, Boots*.

Між тим, дослідження показали, що багато німців недостатньо добре розуміють значення англійських слів, які, як здається, вже давно витіснивши своїх німецьких побратимів. Особливо важко літнім. Вони найчастіше мають потребу в перекладачах, щоб зрозуміти, чому на кожному магазині написано "*Sale*", що ховається за дверима під вивіскою "*Callshop*" або що має на увазі Німецька залізниця, яка пропонує своїм клієнтам "*Surf & Rail*". Німецькі вокзали - взагалі один з найбільш наочних прикладів витіснення німецької мови англійською. Для багатьох пасажирів вони давно стали місцями, в кращому випадку призводить в замішання.

Політики побоюються за німецьку мову. Депутатів німецького бундестагу серйозно турбує проблеми мови. Голова депутатської групи "Культура в Німеччині" Гітта Коннеман (Gitta Connemann) засуджує зниження знайденої компетенції в суспільстві і вважає, що німці втрачають їх найважливіше культурне багатство - мова. Вона пов'язує це явище з подіями німецької історії. Багато німці ще страждають від усвідомлення свого минулого, тому почуття патріотизму у них в значній мірі зруйноване, і це відображається у недостатньому самосвідомості у відношенні до власної мови, пояснює вона.

Політиків підтримують і інші захисники німецької мови. У зверненні, направленому проти засмічення німецької мови англіцизмами, опублікованому на веб-сторінці Товариства німецької мови, йдеться про неминучість використання багатьох слів, запозичених з англійської.

Лазер, стрес, інтернет, комп'ютер, джинси - всі ці слова вже давно стали інтернаціональними і добре вписалися в структуру німецької мови.

Яке ж відношення німецької громадськості до питання проникнення англіцизмів в німецьку мову?

Близько 450 вчених-філологів та експертів займаються проблемою утворення нових слів з іноземних слів в інституті Німецької мови в Мангеймі. Вже у 1899 році німецький лінгвіст Герман Дунгер застерігав від англіцизмів. Він написав книгу «Пояснення замість англійських слів». Також, щоб звернути увагу на це явище, кілька років тому в Дортмунді було створено «Суспільство в захист німецької мови». Його засновник Вальтер Крамер, професор економічної статистики в університеті Дортмунд. З 1997 року суспільство щороку присвоює звання "Фальсифікатори німецької мови" тому, хто у своїй промові використовував стільки англійських слів, що її зміст перестало бути зрозумілим слухачам. Зазвичай це бувають відомі в країні політики, бізнесмени, діячі культури. Присвоєння такого титулу завжди виробляє сенсацію в суспільстві. Таким чином намагаються привернути увагу до проблеми «Denglisch» (створено від слів Deutsch та Englisch). У 1999 році такий титул отримав Йоахим Лундевіг, керуючий німецькою залізницею. Він наказав перейменувати на вокзалах *Auskunftburo* в *Service Point*, *Fahrkartenschalter* в *Ticket Counter*, а *Bahnhofstoilette* зараз має назву *Mc-Clean*. До товариства Крамера входить наукова еліта майже з усіх університетів країни. Воно нараховує близько 6500 членів.

Отже, запозичення є невід'ємна складова функціонування та історичного зміни мови, один з основних джерел поповнення словникового запасу. Запозичена лексика відображає факти етнічних контактів, соціальні, економічні та культурні зв'язки між мовними колективами, тому як виникнення і розвиток будь-якої мовної культури ґрунтується головним чином на міжмовних контактах.

Однак більшість нових запозичень можна легко замінити еквівалентом з рідної мови і зберегти тим самим його багатство і чистоту. *Перспективою* дослідження вважається аналіз функціонування англіцизмів в німецькому політичному дискурсі.

Література

1. Бібліотека та доступність інформації у сучасному світі: електронні ресурси у науці, культурі та освіті: [Електронний ресурс] / Л. А. Анікеєва «Англіцизми у німецькій мові». – Режим доступу до статті: <http://www.vwds.de>. **2. Борнякова І. В.** Міжкультурний аспект реклами як один з факторів, що визначає проблематику перекладу реклами / І. В. Борнякова // Вісник Московського університету. – Сер. 9: Філологія. – № 5. – 2006. – С. 128-134. **3. Борнякова І.В.** Специфіка між культурної реклами як один з факторів, що визначає проблему перекладу реклами (з німецької мови на російську) / І. В. Борнякова // Проблема тексту у

гуманітарних дослідженнях. Матеріали наукової конференції. – М. : МГУ, 2006. – С. 49-51. **4. Розен Є. В.** На порозі ХХІ ст. Нові слова та словосполучення у німецькій мові / Є.В. Розен – М. : Менеджер, 2000. – 190 с. **5. Романова М. С.** Специфіка функціонування англіцизмів у німецькій молодіжній мові : автореф. дис. на отримання наук. ступеню канд. філол. наук. / М. С. Романова – М. : МГУ, 2001. – 16 с. **6. Павлов Г.** Карозія рідної мови / Г. Павлов // Літературна газета: Південь Росії. – №13/43. – 2000. – С.17-19.

Барикіна Г.О. Англімецький сьогодні.

В останні роки в німецьку мову стало проникати все більше англійських слів, саме тому в наш час проблема англоамериканських запозичень є особливо актуальною. Запозичена лексика відображає факти етнічних контактів, соціальні, економічні та культурні зв'язки між мовними колективами. Саме ці питання і розглядаються в даній статті.

Ключові слова: комунікація, запозичення, англіцизми, інтернаціональні слова, словниковий запас, міжмовні контакти, еквівалент.

Барыкина А.А. Англимецкий сегодня.

В последние годы в немецкий язык стало проникать все больше английских слов, именно поэтому в наше время проблема англоамериканских заимствований является особенно актуальной. Заимствованная лексика отражает факты этнических контактов, социальные, экономические и культурные связи между языковыми коллективами. Именно эти вопросы рассматриваются в данной статье.

Ключевые слова: коммуникация, заимствования, англицизмы, интернациональные слова, словарный запас, межъязыковые контакты, эквивалент.

Barykina A. Germlish today.

In recent years German has had more and more English words, that is why the problem of English and American borrowings is especially actual. Borrowed vocabulary reflects the facts of ethnic contacts, social, economic and cultural relations between the linguistic groups. These issues are discussed in this article.

Keywords: communication, borrowings, Anglicisms, international words, vocabulary, interlanguage contacts, equivalent.

УДК 811.133.1

Гарашенко Н.Л.

ЛЕКСИЧЕСКИЙ СОСТАВ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА В КАНАДЕ

Данная статья посвящена изучению лексических особенностей французского языка в Канаде. На первый взгляд это тот же французский язык, что и во Франции, но *актуальность* рассмотрения этой проблемы проявляется в том, что при ближайшем рассмотрении можно обнаружить большое количество черт, характерных только для канадской разновидности французского языка.

Объектом исследования в данной работе является современное состояние французского языка в Канаде, а также его истоки.

Целью исследования было выявление лексических особенностей, характеризующих канадскую разновидность французского языка.

Отличительными чертами канадской разновидности французского являются консерватизм и архаичность по сравнению с языком Франции, а также наличие черт, являющихся результатом взаимодействия с английским языком. До конца XVIII в. французский в Канаде не отличался от языка Франции: высшие чиновники и дворянско-буржуазные слои говорили на литературном французском языке, крестьяне, ремесленники и солдаты пользовались своими родными территориальными диалектами. Литературное произношение в значительной степени исчезло на территории Канады вместе с отъездом части населения во Францию во время перехода страны под власть Англии (1763 г). Крестьянство, ремесленники, частично и духовенство, которые остались в Канаде, сохранили свою религию, свои семейные и бытовые традиции, но не литературный язык. Образование было сосредоточено в руках духовенства. Оно в большинстве своем вышло из крестьян и привносило в преподавание языка черты народной речи. Постепенно французский вырабатывает свой путь развития. В нем появляются или углубляются черты, не свойственные языку Франции. В то же время формируются особенности, развившиеся на канадской почве (сохраняются архаичные и диалектные черты, появляются особенности, являющиеся результатом контакта с английским языком) [2, с. 15].

При анализе вариантов того или иного языка можно выделить два основных типа противопоставлений, а именно лексико-семантические дивергенты и лексико-семантические аналоги. Лексико-семантические дивергенты представляют собой многозначные слова с одним или несколькими общеязыковыми значениями и одним «локально-маркированным значением», а также многозначные слова, значения которых вовсе не являются общеязыковыми. Лексико-семантические аналоги включают в себя лексико-морфологические или

словообразовательные варианты, фонетические или звуковые варианты, а также безэквивалентную лексику (которая может быть представлена как полными так и частичными вариантами того или иного варианта национального языка) [7, с. 67].

Вариативность представлена во французском языке Канады, в основном фразеологически и лексико-семантически.

1. *Формальные*

- фонетические
- графические
- словообразовательные
- фразеологические

2. *Канадианизмы-неологизмы*

3. *Функциональные варианты*

- историзмы
- архаизмы
- регионализмы

4. *Семантические варианты*

- денотативные
- коннотативные
- сигнификативные
- лексико-грамматические

Формальные варианты представляют собой лексемы, которые отличаются от общефранцузских своей специфичностью в плане выражения на уровне означающего языкового знака. К формальным вариантам можно отнести варианты графические, фонетические, словообразовательные и фразеологические. Примером фонетической вариативности могут служить следующие слова:

- anchet* (общефр. *achet*) – земляной червь,
- arçon* (общефр. *ameçon*) – рыболовный крючок,
- ardille* (общефр. *argile*) – глина,
- arêche* (общефр. *arête*) – кость,

Словообразовательная вариативность бывает префиксальной, как в случае:

- déchanger* (общефр. *changer*) – менять,
 - rejoindre* (общефр. *joindre*) – связываться с кем-либо,
- так и суффиксальной, например:
- débosseler* (общефр. *débosseler*) – устранять вмятины,
 - déclouer* (общефр. *déclouer*) – выдергивать гвозди,
 - informeur* (общефр. *informateur*) – информатор

или

- bardasseux* – болтун, пустомеля,
- bargaineux* – любитель поторговаться,
- bavasseux* – сплетник,
- beurreux* – льстец,
- blagueux* – обманщик,

bougonneux – ворчун,

branleux – нерешительный человек, трус.

Канадианизмы-неологизмы представляют собой такие лексемы французского языка Канады, которые полностью образовались в нем, считаются его принадлежностью и как таковые отсутствуют в общефранцузском стандарте.

Речь идёт о вновь образованных словах (на собственно французской основе), которых нет и никогда не было во Франции, например: *épluchette* от глагола *éplucher* обозначает праздник, организуемый в Канаде и США во время уборки кукурузы; *établière* (от *érable* «клён») – участок земли, посаженный клёнами, сок которых в Канаде используется для получения сахара.

Канадские неологизмы – это слова, возникшие при помощи словообразовательных элементов, общих как для французского, так и для франкоканадского языков, но сочетающихся различным способом. Например, *enfonceure* (вместо франц. *enfoncement*), *demeurance* (вместо франц. *demeure*). Такие слова могут оказаться как старой или диалектной формой, так и словами, вновь образованными, но созданными по аналогии с французскими, живущими в языке канадцев и не воспринимающимися как архаичные [3, с. 134].

Соседство с индейскими и эскимосскими народами способствовало проникновению индейской лексики в язык франкоканадцев. Во французском языке Канады можно встретить некоторое количество слов из алгонкинского, эскимосского, ирокезского, абенакского и микмакского языков. Как известно, французы приехали в Америку с целью использования природных ресурсов. Основной промышленностью было меховое производство, что обеспечивало постоянный контакт с индейскими племенами. Всю заимствованную лексику можно разделить на несколько семантических полей, например виды лодок (*kayak, comiak*), одежда (*attigi* - нижняя рубашка из летних шкур, мехом вовнутрь, *parka* - жакет с капюшоном, отделанный мехом), сани (*komatik* – сани с собачьей упряжкой, *toboggan* – ручные сани). Некоторый пласт лексики, обозначающей животных и растительный мир, также вошёл во французский язык Канадцев из языка индейцев и эскимосов. Вот некоторые из них:

orignal m американский лось

pichou m мокасин («индейская национальная обувь»)

ouapaniche m, f сёмга

caribou m карибу («канадский олень»)

maringouin m комар, москит («насекомое, укусы которого вызывает лёгкую припухлость и сильный зуд»)

petbina m калина (ягода)

И хотя численность индианизмов в языке франкоканадцев не велика, многие из них стали совершенно равноправными и употребляются как в бытовой, так и в литературной речи.

А так же топонимическими терминами франко-канадцы обязаны индейцам: *Québec* («узкое место»), *Ontario* («большое озеро»), *Manitoba* («луга, водоёмы»), *Hochelaga* («плотина, построенная бобрами»), *Gaspé* («край света»), *Rimouski*, *Ottawa*, *Chicoutim*, *Témiscamingu*, *Yamaksa*, *Manicouagan*, даже слово *Canada* было заимствовано у ирокезских племён (*Canata*) и означало оно *деревня, община* [9, с.36].

Английское влияние стало заметно сказываться на языке франкоканадцев особенно со второй половины 18 века, когда Канада официально превратилась в английское владение. Язык правительственных учреждений, язык англосаксонской культуры, язык нового потока переселенцев из Великобритании оказал большое влияние на французский язык канадцев. Все стороны языка подверглись воздействию английского: в фонетике - значительное ослабление напряженности произношения, столь свойственной французскому языку, в лексике - прямые заимствования слов, прежде всего, для обозначения новых понятий и предметов, изменение значений французских слов под влиянием значения сходных слов английского, некогда заимствованных им из французского, но прошедших иной путь семантического развития, новые суффиксальные образования от английских корней.

В настоящее время, уже существующие во французском языке Канады англицизмы, замещаются неологизмами, а в Квебеке борьба идёт даже с французскими словами, схожими с английскими. Также нельзя не учитывать тот факт, что в Канаде языковой контакт осуществляется как в письменной, так и в устной форме, в то время как во Франции языковое общение, прежде всего письменное. Возможно поэтому одни и те же англицизмы имеют разный грамматический род во французском языке Франции и в его канадском варианте. Так, для франко-канадцев слова *job*, *sandwich*, *patch*, *gang* женского рода, а для французов Франции они – мужского, так как не имеют конечного «е» (хотя в словарях, ориентированных на французский язык Франции – они мужского рода). Многие английские заимствования сохранили своё оригинальное написание, но произносятся они всё же на франко-канадский манер [5, с. 56].

Английские слова, попадая в речь франкоканадцев, подчиняются правилам французского словообразования, снабжаются французскими суффиксами, принимая таким образом вполне французский вид. Неопределённые формы глаголов приобретают суффикс –er (наиболее продуктивный во французском языке для образования глаголов): *guesser* (<to guess “deviner”), *jumper* (<to jump “sauter”), *baquer* (<to back “appuyer”), *acter* (<to act “jouer une pièce, tenir un rôle à la scène”). Существительные, обозначающие действующее лицо, снабжаются суффиксом –eur: *voteur*, *draveur*, *informeur*, *manufacteur*.

Среди прочих заимствований из английского языка в языке франкоканадцев особое внимание обращает на себя группа слов,

которые, казалось бы, ничем не отличаются от французских. Заимствованные в своё время из французского языка норманнов и прошедшие в английский язык свой путь семантического развития, они, по причине формального сходства, оказывают влияние на подобные им французские слова. Ввиду постоянного параллельного употребления франко канадцами такого рода слов в речи как на французском, так и на английском языке, французские слова теряют своё французское значение (так как значение английского слова имеет более широкую сферу функционирования, являясь общим для английской и французской групп населения Канады) и начинают употребляться в значениях, свойственных соответствующим словам английского языка. Например: *application* «заявление, просьба о найме на работу» - французскому слову это значение не свойственно; *opportunité* «возможность, шанс, случай» – во французском языке в первую очередь «своевременность, уместность»; *appartement* «комната» – франц. «квартира, помещение»; *compétition* «конкуренция» – франц. «состязание» во французском языке это значение употребляется в основном *conspicence* [5, с.62].

Функциональные варианты – это такие лексемы (слова, словосочетания, устойчивые выражения и фразеологические единицы), которые, имея во французском языке Канады обычную частоту употребления, считаются исключительно редкими в других (прежде всего в центральнофранцузском) вариантах французского языка [3, с.5].

Происхождение функциональных вариантов связано с диалектной лексикой. Иммигранты Новой Франции были выходцами в основном с Северо-запада страны (Нормандия, Бретань, Перш, Мэн, Анжу). Каждый регион Франции имел свой собственный диалект или говор. Первые канадские поселенцы владели различными языками и диалектами, представляющими языковое меньшинство во Франции. Отсюда, наличие в современном французском языке Канады таких слов как *garrocher* вместо общефранцузского *lancer* «бросать», *s'enfarger* вместо *accrocher les pieds dans quelque chose* «спотыкаться». Распространение диалектизмов в языке франкоканадцев зависело от двух факторов:

1) от времени вхождения слова в употребление, то есть, когда колонисты – носители того или иного диалекта прибывали в колонию: чем позже это происходило, тем прочнее было языковое единство колонии и, соответственно, тем большее сопротивление встречали новые слова;

2) от численности колонистов, пользовавшихся тем или иным диалектом [6, с.157].

Из нормандского диалекта, например, пришли слова *canter* «наклоняться склоняться», *broue* «пена, пена на пиве», перен. нечестный человек; *menterie* «враньё», в литературном французском языке считается устаревшим или региональным; *gravois* «гравий», в современном литературном языке Франции считается устаревшим и употребляется в значении «строительный мусор».

Анжевинский диалект пополнил франкоканадскую лексику словами: *beurré* «бутерброд» – в общефранц. языке - «бутерброд с маслом»; *chaud* «пьяный»; *bibite* «насекомое»; *sacasser* «разговаривать, болтать». Из других диалектов пришли также: *riquants* «репейник, лопух» – лотарингский диалект; *barbot* «разновидность насекомого» [6, с. 179].

Во французском языке Канады содержится большое количество архаизмов. Изучение архаизмов в языке потомков французских переселенцев на американский материк неотделимо от изучения диалектизмов, так как большинство слов, сохранившихся до настоящего времени в их речи, уйдя из литературного языка Франции, продолжает жить в современных ее диалектах [4, с.21].

Архаизмы языка франкоканадцев различны по своему характеру. Это могут быть, во-первых, отдельные слова, бывшие некогда словами литературного французского языка. Например, вместо *moitié* и *milieu* (половина, середина) канадцы говорят *mitan*. Это слово можно встретить во Франции, но не в городской речи и не в литературе, оно живо в диалектах Центра, на Западе, на Востоке и на Севере.

Во-вторых, это слова, принадлежащие различным диалектам, главным образом диалектам центра и северо-запада Франции, так как именно эти области дали основную массу переселенцев. Так, глагол *rester* (оставаться) в значении “*demeurer*”, “*vivre*”, “*habiter*” `жить` и в старом языке и в наше время употребляется только в диалектах.

В-третьих, это семантические архаизмы, то есть слова, сохранившие значения, некогда бывшие им свойственными, а затем их утратившие или изменившие. Например, глагол *espérer* сейчас имеет во французском значение “надеяться”, а лет 300-400 тому назад он употреблялся в значении “ожидать”, “предвидеть” [4, с.33].

Среди архаизмов Ж.-К. Корбей выделяет «провинциализмы» - слова, которые, не употребляясь в литературном языке Франции того времени, были общими для нескольких французских диалектов или известны за их пределами и, следовательно, знакомы довольно большому числу носителей языка. Такого рода слова составляют значительную часть лексики франкоканадцев. Например:

blonde разг. «подружка» - франц. разг. *petite amie*;

adon «счастливым случаем» - франц. *hasard heureux, favorable* [9, с.37].

Так же присутствуют и другие виды архаизмов. Это семантические архаизмы. Многие франкоканадские слова сохранили до настоящего времени значение, которое было свойственно им в старом языке Франции и ныне утрачено, например: *chaise* наряду со значением «стул» означает «кафедра», что во французском языке обозначается его этимологическим дублетом *chaire*; *s'écarter* «заблудиться» в современном французском означает: 1) расходиться, раздвигаться, 2)

отходить в сторону, отдаляться; *espérer* «ждать» в современном французском употребляется в значении «надеяться», значение «ждать» считается региональным и его употребление ограничено [4, с. 63].

Семантические варианты – это лексемы, которые, одинаково известны в Европе и в Канаде, но на двух территориях имеют различия в денотативной, сигнификативной или коннотативной части значения слова [3, с.123].

Приобретение словом нового значения часто идёт за счёт расширения его семантической структуры. Отсюда – достаточно обширная группа слов, которые могут употребляться как в общепринятом, так и в собственно канадском значении. Например:

chantier «лесоразработка, место, где валят лес»; общефранцузское значение – стройка;

poudrer «мести (о снеге)»; общефранцузское значение – пудрить;

poudrerie «метель, вьюга»; общефранцузское значение – пороховой завод;

haut «верхний этаж дома»; общефр. – верх.

Особое место здесь занимает морская терминология, известная во французском языке Франции, но используемая в несколько ином значении. Это связано с тем, что в Канаде не было дорог, основным путём был водный. Совершенно естественно, что значение этого вида транспорта нашло своё отражение в языке [3, с.45]. Так, вместо глагола *monter* “садиться в машину” используется глагол *embarquer* “сесть на судно” и соответственно *débarquer* “сходить на берег, высаживаться с парохода”; *le tapis de linoléum* “линолеум” часто называется *prélaré* “брезент” и моют его в Канаде не при помощи *serpillière* “половой тряпки”, а при помощи *vadrouille* “корабельной швабры”; а выражение *lacer ses souliers* “зашнуровывать ботинки” заменено на *amararer* “привязывать, пришнуровывать (парус)”.

Итак, в работе было показано, как историческое развитие и взаимодействие с соседними языками, в особенности с английским языком, повлияли на формирование канадского французского языка.

Практическое исследование, в ходе которого было проведено сравнение канадского и французского словарей, показало, что, несмотря на то, что подавляющее большинство слов в них совпадает, в канадском словаре содержится также значительное количество:

– канадизмов, то есть слов или выражений, созданных в Канаде, которые либо не существуют во французском языке Франции, либо заимствованы из канадского французского языка;

– англицизмов, то есть слов и выражений, заимствованных из английского языка, или оборотов речи, построенных по модели, характерной для английского языка;

– а также слов, существующих как в канадском, так и во французском языке Франции, но имеющих дополнительное значение в канадском французском языке.

Таким образом, видно, что территориальный и временной отрыв от метрополии, влияние англофонии, индейских языков, а также новых природных, климатических и бытовых явлений привели к тому, что на территории Канады образовалась своя разновидность французского языка. В *перспективе* нам видится исследование употребления канадизмов отдельных лексических типов в определенных социальных сферах канадского общества.

Литература

- 1. Еризовський Р. Д.** Французька мова Канади / Еризовський Р. Д. – К. : Мовознавство, 1998. – 233 с.
- 2. Клоков В. Т.** Французский язык в Канаде: Социолінгвістический и лексикографический аспекты изучения / Клоков В. Т. – Тверь : Тверской гос. ун-т, 2001. – 178 с.
- 3. Мариниченко Ю. Г.** Архаизмы в канадском французском / Мариниченко Ю. Г. - М. : Логос, 2003. – 280 с.
- 4. Оксентюк О.Р.** К вопросу о взаимодействии французского и английского языков в Канаде / Оксентюк О.Р. // Вестник Московского Университета, серия 9. Филология. – 1980. – №3. – С. 56-62.
- 5. Харченко Р. А.** Билингвизм в Канаде / Харченко Р. А. – Л. : Наука, 1992.– 215 с.
- 6. Швейцер А. Д.** Варианты полинациональных литературных языков / Швейцер А. Д. – К. : Знание, 1989. – 167 с.
- 7. Canada : vivre ou survivre francophone // Le français dans le monde.** – 1999. – № 306. – С. 12 – 13.
- 8. Corbeil J. C.** Les sources francais du vocabulaire canadien / Corbeil J. C. // Vie et langage. – 1995. – № 160. – С. 36-38.

Гарашенко Н.Л. Лексичний склад французької мови в Канаді.

У статті розглянуті лексичні особливості та історичний розвиток французької мови в Канаді, а також її взаємодія з сусідніми мовами, в особливості з англійською мовою. У статті використовується порівняльний метод канадського та французького словників.

Ключові слова: лексика, білінгвізм, канадізми, англіцизми, архаїзми, діалект.

Гарашенко Н.Л. Лексический состав французского языка в Канаде.

В статье рассмотрены лексические особенности и историческое развитие французского языка в Канаде, а также его взаимодействие с соседними языками, в особенности с английским языком. В статье использован сравнительный метод канадского и французского словарей.

Ключевые слова: лексика, билингвизм, канадизмы, англицизмы, архаизмы, диалект.

Garashchenko N. Lexical structure of the French language in Canada.

The article deals with lexical peculiarities and historical development of the French language in Canada, and its interaction with other languages, in particular with English. The comparative approach of Canadian and French vocabularies has been used in the article.

Key words: vocabulary, bilingualism, Canadian French, English words, archaisms, dialect.

УДК 811.111'42

Лисенко О.В.

**ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ**

Дослідження проблеми породження та функціонування політичного дискурсу є одним із провідних напрямів сучасної світової лінгвістики. В останні десятиліття в лінгвістиці спостерігається зростання інтересу до вивчення політичної комунікації, все частіше з'являються лінгвополітологічні дослідження, в яких активно аналізуються мовні зміни, пов'язані з тими чи іншими політичними подіями у світі. *Актуальність* виявляється в системі когнітивно-дискурсівних, комунікативних та лінгвокультурологічних пріоритетів проблеми щодо політичної комунікації. Різні аспекти зазначеної проблеми висвітлюються у працях таких відомих лінгвістів, як Н. Арутюнова, Ш. Баллі, М. Бахтін, Е. Бенвеніст, В. Боротько, А. Вежбицька, Т. ван Дейк, І. Ільїн, С. Крестинський, В. Петров, Ш. Сафаров та ін. *Мета* цієї статі – вивчення функціонально-семантичних особливостей політичного дискурсу. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що функціонально-семантичні особливості політичного дискурсу розглядаються не суто в лінгвістичних термінах, а ширше – з точки зору політичної філології.

Вже саме мовлення, як показав Э. Косеріу [1, с. 24], є “політично навантажене”, оскільки є знаком солідарності з іншими членами суспільства, що вживають ту ж мову. Іноді навіть кажуть, що мова - як опосередковуюча ланка між думкою й дією – завжди була “найважливішим фактором для встановлення політичного стримання, економічної й соціальної дискримінації” [2, с. ix]. Політична мова відрізняється від звичайної тим, що в ній:

- “політична лексика” термінологічна, а звичайні, не суто “політичні” мовні знаки вживаються не завжди так само, як у звичайній мові;
- специфічна структура дискурсу – результат іноді дуже своєрідних мовних прийомів,

- специфічна й реалізація дискурсу – звукове або письмове його оформлення.

Політичний дискурс може розглядатися як мінімум із трьох точок зору:

- суто філологічної - як будь-який інший текст; однак, «бічним зором» дослідник дивиться на фон – політичні й ідеологічні концепції, що панують у світі інтерпретатора,

- соціопсихолінгвістичної – при вимірі ефективності для досягнення прихованих або явних, але, безсумнівно, політичних цілей мовця,

- індивідуально-герменевтичної - при виявленні особистісних змістів автора й/або інтерпретатора дискурсу в певних обставинах.

Ясно тому, що дослідження політичного дискурсу лежить на перетинанні різних дисциплін і пов'язане з аналізом форми, завдань і змісту дискурсу, уживаного в певних (“політичних”) ситуаціях, див., наприклад [3, с. 46]. Одна із цих дисциплін – політологічна філологія – досліджує співвідношення властивостей дискурсу з такими концептами, як “влада”, “вплив” і “авторитет”. На відміну від “чистих” політологів, філологи розглядають ці фактори тільки у зв'язку з мовними особливостями поведінки мовців і інтерпретації їхнього мовлення.

Політологічне літературознавство досліджує макроструктури політичного дискурсу: зміну й мотивацію сюжетів, мотивів, жанрів і т.п., – тобто, розглядає дискурс за допомогою літературознавчого інструментарію.

Політологічна лінгвістика займається мікрорівнем, її предметом є: а) синтактика, семантика й прагматика політичних дискурсів, б) інсценування й моделі інтерпретації цих дискурсів. Зокрема, іменування політологічно значимих концептів у політичному вживанні в зіставленні з повсякденною мовою [4, с. 31].

Опис політичного дискурсу в суто лінгвістичних термінах, без використання літературознавчих методів, є неадекватним предмету: необхідний більш загальний понятійний апарат – політологічної філології. Особливо ясно це видно, коли намагаються охарактеризувати ефективність і полемічність політичного дискурсу.

Оскільки термінам *політичний* і *моральний* притаманне оцінювання, у лінгвістичному дослідженні завжди фігурують поняття зовнішньолінгвістичні.

Так, коли намагаються охарактеризувати особливості “тоталітаристського” дискурсу, неминуче вводять в опис етичні терміни, наприклад, за Х. Медером [5, с. 78]:

- “ораторство”: домінує декламаторський стиль відозви,
- пропагандистський тріумфалізм,
- ідеологізація всього, про що говориться, розширювальне вживання понять, на шкоду логіці,
- перебільшена абстракція й наукоподібність,

- підвищена критичність і “полум'яність”,
- лозунговість, пристрасть до заклинань,
- агітаторський запал,
- превалювання “Понад-Я”,
- формалізм партійності,
- претензія на абсолютну істину.

Ці властивості проявляють полемічність, взагалі властиву політичному дискурсу й таку, що відрізняє його від інших видів мовлення. Ця полемічність позначається, наприклад, на виборі слів і являє собою перенесення воєнних дій з поля бою на театральні підмостки. Така сублімація агресивності закладена (на думку деяких соціальних психологів) у людській природі.

Отже, полемічність політичного мовлення – своєрідна театралізована агресія. Спрямовано полемічність на навіювання негативного відношення до політичних супротивників мовця, на нав'язування (у якості найбільш природних і безперечних) інших цінностей і оцінок. От чому терміни, оцінювані позитивно прихильниками одних поглядів, сприймаються негативно, часом навіть як пряма образа, іншими.

Цим же пояснюється й своєрідна “політична діглосоія” [6, с. 190] тоталітарного суспільства, коли є як би дві різні мови – мова офіційної пропаганди й звичайна. Терміни однієї мови в рамках іншої вживалися хіба що з полярно протилежною оцінкою або виганяли з узусу взагалі. Говорячи в іншому, “аполітичному”, реєстрі, ми переходимо з атмосфери агресивності в нормальну, неконфронтаційну.

Суспільне призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб вселити адресатам – громадянам співтовариства – необхідність “політично правильних” дій і/або оцінок. Інакше кажучи, ціль політичного дискурсу – не описати (тобто, не референція), а переконати, розбудивши в адресаті намір, дати ґрунт для переконання й спонукати до дії [7, с. 104]. Тому ефективність політичного дискурсу можна визначити відносно цієї мети.

Мовлення політика (за деякими виключеннями) оперує символами, а його успіх визначається тим, наскільки ці символи співзвучні масовій свідомості: політик повинен уміти торкнутися потрібної струни в цій свідомості; висловлення політика повинні укладатися у “всесвіт” думок і оцінок (тобто, в увесь безліч внутрішніх світів) його адресатів, “споживачів” політичного дискурсу.

Далеко не завжди таке навіювання виглядає як аргументація: намагаючись залучити слухачів на свою сторону, не завжди прибігають до логічно зв'язних аргументів. Іноді досить просто дати зрозуміти, що позиція, на користь якої виступає пропонент, лежить в інтересах адресата.

Захищаючи ці інтереси, можна ще впливати на емоції, грати на почутті боргу, на інших моральних установах. Ще більш хитрий хід –

коли, висуваючи доводи в присутності кого-небудь, зовсім не розраховують прямолінійно впливати на чиюсь свідомість, а просто міркують уголос при свідках; або, скажемо, висуваючи доводи на користь того або іншого положення, намагаються – від противного – переконати в тому, що є зовсім протилежним тезі, і т.п.

Будь-який дискурс, не тільки політичний, за своїм характером спрямований на навіювання, ураховує систему поглядів потенційного інтерпретатора з метою модифікувати намір, думки й мотивування дій аудиторії. Як у свій час відзначав А.Шопенгауер, мистецтво переконання складається у вмілому використанні ледь помітно стичних понять людини. Саме завдяки цьому й відбуваються несподівані переходи від одних переконань до інших, іноді всупереч очікуванням самого мовця [8, с. 58].

Успіх навіювання залежить, як мінімум, від установок стосовно пропонента, до повідомлення в мовленні як воно є й до референтного об'єкта [9, с. 44].

Перший вид установок характеризує ступінь довірливості, симпатії до пропонента, а завоювання вигідних позицій у цій області залежить від мистецтва мовця й від характеру реципієнта (порівн. патологічну довірливість на одному полюсі й патологічну підозрілість на іншому). Змінити установки адресата в потрібну сторону можна, зокрема, і вдало скомпонувавши своє мовлення, помістивши захищене положення у потрібне місце дискурсу. Тільки створивши в адресата відчуття добровільного прийняття чужої думки, зацікавленості, актуальності, істинності й задоволеності, оратор може домогтися успіху в цьому навіюванні. Люди завжди чогось очікують від мовлення своїх співрозмовників, що позначається на прийнятті або відхиленні навіюваних точок зору. Мовна поведінка, що порушує нормативні очікування доречних видів поведінки, може зменшити ефективність впливу (якщо несподіванка неприємна для реципієнта) або різко збільшити її – коли для адресата зненацька відбувається щось більш приємне, ніж очікується в нормі.

Отже, політичний дискурс, щоб бути ефективним, повинен будуватися відповідно до певних вимог воєнних дій. Виступаючі звичайно припускають, що адресат знає, до якого табору відноситься, яку роль грає, у чому ця роль полягає й – не в останню чергу – за яке положення виступає (“афірмація”) і проти якого положення і якої партії або якої думки (“негація”) [10, с. 75]. Приналежність до певної партії змушує мовця

- із самого початку вказати конкретний привід для виступу, мотив “я говорю не тому, що мені хочеться поговорити, а тому, що так треба”;
- підкреслити “репрезентативність” свого виступу, указавши, від імені якої партії, фракції або угруповання висловлюється дана думка, – мотив “нас багато”; оскільки колективна дія більш видовищна, ніж

окремий виступ, часто передбачаються підтримуючі дії з боку однодумців;

- уникати прояву особистісних мотивів і намірів, тоді підкреслюється соціальна значимість і відповідальність, соціальна ангажування виступу – мотив “я представляю інтереси всього суспільства в цілому” [11, с. 23].

Як і на полі бою, політичний дискурс націлений на знищення “бойової сили” супротивника – озброєння (тобто думок і аргументів) і особового складу (дискредитація особистості опонента).

Отже, інтерпретуючи політичний дискурс у його цілісності, не можна обмежуватися суто язиковими моментами, інакше суть і ціль політичного дискурсу пройдуть непоміченими. Розуміння політичного дискурсу припускає знання фону, очікувань автора й аудиторії, схованих мотивів, сюжетних схем і улюблених логічних переходів, що існують у конкретну епоху. Тому, хоча термін “політологічне літературознавство” звучить сьогодні незвичайно, а “політологічна лінгвістика” давно завоювала своє право на існування, варто визнати, що більш цікавого результату можна домогтися тільки в рамках об’єднання цих дисциплін, тобто, від політологічної філології. Саме в цьому напрямку ми і бачимо можливі *перспективи* дослідження.

Література

- 1. Coseriu E.** Language and Politics / Coseriu E. // M. Alvar ed. The Political Language. – Madrid : Fundacion Friedrich Ebert, Instituto de Cooperacion Iberoamericana, 1987. – P. 9-31.
- 2. Miles L.** Preface / Miles L. // C. Schaffner, A.L. Wenden eds. Language and peace. – Aldershot etc. : Dartmouth, 1995. – P. 41-48.
- 3. Bell V.** Negotiation in the workplace: The view from a political linguist / Bell V. // A. Firth ed. The discourse of negotiation : Studies of language in the workplace. – Oxford etc. : Pergamon, 1995. – P. 41-58.
- 4. Januschek F.** Politische Sprachwissenschaft : Zur Analyse von Sprache als kultureller Praxis. / Januschek F. – Opladen : Westdeutscher Verlag, 1985. – P. 65-71
- 5. Martinez Albertos J.-L.** The language of politicians and the language of periodicals / Martinez Albertos J.-L. // M. Alvar ed. The Political Language. – Madrid : Fundacion Friedrich Ebert, Instituto de Cooperacion Iberoamericana, 1987. – P. 71-87.
- 6. Wierzbicka A.** Dictionaries and ideologies : Three examples from Eastern Europe / Wierzbicka A. // B.B. Kachru, H. Kahane eds. Cultures, ideologies, and the dictionary : Studies in honor of Ladislav Zgusta. – Tubingen: Niemeyer, 1995. – P. 181-195.
- 7. Bayley P.** Live oratory in the television age : The language of formal speeches / Bayley P. // G. Ragazzini, D.R.B.P. Miller eds. Campaign language : Language, image, myth in the U.S. presidential elections 1984. – Bologna : Cooperativa Libraria Universitaria Editrice Bologna, 1985. – P. 77-174.
- 8. Rathmayr R.** Neue Elemente im

russischen politischen Diskurs seit Gorbatschow / Rathmayr R. // R. Wodak, F.P. Kirsch eds. Totalitäre Sprache – langue de bois – language of dictatorship. – Wien : Passagen, 1995. – S. 195-214. **9. Morik K.** Überzeugungssysteme der Kunstlichen Intelligenz : Validierung vor dem Hintergrund linguistischer Theorien über implizite Äußerungen. / Morik K – Tübingen : Niemeyer, 1982. – P. 223-237. **10. Grunert H., Kalivoda G.** Politisches Sprechen als oppositiver Diskurs : Analyse rhetorisch-argumentativer Strukturen im parlamentarischen Sprachgebrauch / Grunert H., Kalivoda G. // E.W. Hess-Lüttich ed. Textproduktion und Textrezeption. – Tübingen : Narr, 1983. – S. 73-79. **11. Volmert J.** Politikrede als kommunikatives Handlungsspiel: Ein integriertes Modell zur semantisch-pragmatischen Beschreibung öffentlicher Rede. / Volmert J. – München : Fink, 1989. – P. 79-83.

Лисенко О.В. Функціонально-семантичні особливості політичного дискурсу.

Стаття присвячена вивченню функціонально-семантичних особливостей політичного дискурсу з точки зору таких дисциплін, як політична лінгвістика, політичне літературознавство та політична філологія. Автор доходить висновку про те, що, інтерпретуючи політичний дискурс у його цілісності, не можна обмежуватися суто мовними моментами.

Ключові слова: політичний дискурс, політична філологія, політична дігლოსія, мовна поведінка, інтерпретація.

Лысенко О.В. Функціонально-семантические особенности политического дискурса.

Статья посвящена изучению функционально-семантических особенностей политического дискурса с точки зрения таких дисциплин, как политическая лингвистика, политическое литературоведение и политическая филология. Автор приходит к выводу о том, что, интерпретируя политический дискурс в его целостности, нельзя ограничиваться чисто языковыми моментами.

Ключевые слова: политический дискурс, политическая филология, политическая диглоссия, речевое поведение, интерпретация.

Lysenko O. Functional and semantic peculiarities of the political discourse.

The article deals with the analysis of functional and semantic peculiarities of political discourse from the point of view of political linguistics, political literature studies and political philology. The author comes to the conclusion that the interpretation of political discourse in its integrity should not be limited to its linguistic features only.

Key words: political discourse, political philology, political diglossia, speech behavior, interpretation.

УДК : 811.112.2' 373.2

Нечаєва Н.О.

ЕТНІЧНІ СИМВОЛИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ ЗООНІМНИХ ТЕРМІНОСИСТЕМАХ

Сучасний етап в розвитку фразеології як лінгвістичної дисципліни характеризується пильною увагою до питань семантики фразеологічних одиниць. Фразеологія важлива для вивчення семантичних процесів, пов'язаних з розвитком системи значень слів, народженням нових знакових процесів, що сприяють вдосконаленню нашої компетенції при вивченні функціонування мовної системи. Все це свідчить про важливість і необхідність вивчення цієї частини лексикології.

Сьогодні існує багато праць, присвячених розгляданню різнопланових питань, пов'язаних з фразеологією: вивчаються різні типи фразеологічних одиниць, досліджуються їх структура, синтаксичні зв'язки, широко розглядаються тематичні, синонімічні, антонімічні, омонімічні ряди у фразеології. Але мало робіт присвячено зіставленню та осмисленню етнічних символів та стереотипів в українській і німецькій зоонімній терміносистемі. Тому *актуальність* нашої роботи визначається необхідністю встановлення специфіки реалізації етнічних символів на фразеологічному рівнях зоонімної терміносистеми обох вищезазначених мов, бо саме образна картина світу дає уявлення про ментальність і специфіку світосприйняття того чи іншого етносу. *Мета* написання даної статті – виявити та описати етнічні символи в українській та німецькій зоонімних терміносистемах

Середовище етносу, яке йому дано у чуттєвому сприйнятті, відіграє вельми важливу роль у формуванні еталонних стереотипів та символів сприйняття і осмислення дійсності, крізь які етнос „бачить” світ. За І.О. Голубовською, їх можна назвати національними інтелектуально-оцінними концептами [3, с. 2]. Вони належать до тієї частини національно-мовних картин світу, яка виступає носієм і виразником етнічно зумовлених нюансів світосприйняття, світоосмислення та світооцінки. Накладаючись на єдиний поняттєвий базис людської мови, мислення та культури, деталізуючи і втілюючи його в національно-специфічних формах, національні інтелектуально-оцінні концепти значною мірою визначають характер національної ментальності. “Виступаючи сполучною ланкою між сприйняттям, мисленням і мовою, національні інтелектуально-оцінні концепти реалізуються на лексичному рівні мовної системи у вигляді певних образів, еталонних стереотипів та символів, які функціонують, як правило, у складі фразеологічних одиниць – величин проміжної фразеологічної системи мови” [3, с. 10]. Не підлягає сумніву,

фразеологічний рівень мовної системи виступає провідною субстанцією у вираженні національно-культурної специфіки ментальності й характеру етносу.

Царство тварин як фрагмент реального світу, який дано етносу в емпіричному досвіді, виступає могутнім ініціюючим фактором створення вторинної образної картини світу. Номен тварин вже неодноразово ставали об'єктом вивчення з погляду їх метафоричного емотивного переосмислення. Вони являють собою цінний матеріал як для вивчення особливостей зооморфної метафори, так і для дослідження конотативних значень. На особливу увагу заслуговує характеристика оцінно-експресивної метафори. “Завдяки своїй природі оцінно-експресивна метафора здатна породжувати стереотипи – еталонні національно-культурні уявлення (образи), що відіграють величезну роль у продукуванні мовою вторинного символічного простору. Номен тварин у їхньому вторинному “антропоморфному” означуванні дозволяють дослідити роботу гностико-асоціативно оцінного апарату етнічної мовної свідомості” [4, с. 160]. “Виступаючи носіями певних національно детермінованих асоціативних стереотипів, експресивні метафори здатні позначати суттєві віхи у розумінні та “відчуванні” етносом того фрагмента реального світу, який він безпосередньо сприймає” [4, с. 155].

Походження багатьох фразеологізмів пов'язане з особливостями диких і домашніх тварин, птахів, комах. Символіка тварин залежить від особливих властивих ним якостей і властивостей, від тієї ролі, яку вони грають в житті людини. Назви одних і тих же тварин в різних мовах, вжиті по відношенню до людини, мають нерідко абсолютно різні якості, характеризують людей по-різному, іноді прямо протилежно.

Так, найближчими до людей домашніми тваринами, як в Україні, так і в Німеччині, їхніми помічниками й улюбленцями є *собака* та *кіт*. На перший погляд, переносні значення цих номенів мають бути марковані лише позитивними конотаціями. Однак аналіз виявляє протилежне: “антропоморфні” асоціації, пов'язані з *собакою* та *кішкою*, в багатьох випадках немотивовано негативні. Феномен формування немотивованих властивостей реалій, на думку Н.І. Сукаленко, пояснюється специфікою сфери спілкування, що є “максимально відкритою для спонтанних емоцій і максимально вільною від раціонального елемента” [7, с. 63].

До лексичного складу української та німецької мови входять зооніми на означення *домашніх* тварин і птахів, які широко використовуються у сільськогосподарській діяльності.

Так, в українській мові номен *собака* використовується як лайливе слово досить широкого діапазону позначення. Напр.: *жити як собака*, тобто погано, *заморитися як собака* – дуже сильно втомитися, *злий як собака* – недобрий, *як собака на прив'язі* – дуже злий, *всіх собак ганяти* – кричати, *вдень з собаками не знайдеш* – пропав, ніде нема, *замерзнути як собака* – сильно змерзнути.

З іншого боку, в українській мові слово *собака* отримує схвальні конотації, коли використовується на позначення вмілої, вправної, запальної людини, яка чудово знає свою справу або робить щось дуже добре. Наприклад: *дивитися як собака* – бути вірним, *ось де собака зарита* – зрозуміти щось, *усі собаки знають* – про людину, яку всі знають.

Отже, як ми бачимо, образ *собаки* в українській мові має переважно негативну конотацію. У німецькій мові слово *собака (Hund)* також використовується не лише у негативному, але й у позитивному значенні. Але переважно у негативному. Про це свідчать такі мовні явища: 1) порівняльні фразеологізми з негативною конотацією: *ein armer Hund* – бідолаха, *wie ein Hund leben* – погано жити, *wie ein Hund müde* – заморитися;

2) фразеологізми на позначення ознаки чи дії негативного значення: *auf den Hund kommen* – знесилитися, прийти до розпачу, *mit allen Hunden gehetzt sein* – пережити щось страшне, *vor die Hunde gehen* – пропасти безвісти.

Але разом з тим *собака* символізує також вірність, як тварина, що знаходиться завжди поруч з людиною, слугує їй охоронцем та помічником: *wie ein Hund sein* – про вірну людину.

Отже, як ми бачимо, в українській і німецькій мовах слово *собака* використовується у більшості випадків на позначення негативної оцінки, але разом із тим образ *собаки* в обох мовах набуває позитивної характеристики на позначення вірності.

Метафоричне осмислення номену *кішка* в українській мові також пішло шляхом розвитку негативних асоціацій, тоді як у семантичній структурі слова *кіт* немає жодних конотативних співзначень. Фразеологічний словник української мови за редакцією В.та Д.Ужченко фіксує переносні метафоричні значення слова *кішка* у складі наступних фразеологізмів: *купувати kota в мішку* – не мати уяви, *коту під хвіст* – даремно, *кішкою спину гнути* – казати неправду, *як кішка з мишкою* – постійно воогуючи, *кішка їсти не буде* – несмачне, *живуча як кішка* – про людину, яка має гарне здоров'я. Тобто можна зробити висновок, що слово *кішка* в українській мові асоціюється із живучістю, брехливістю, зворотливістю.

Фразеологічний словник німецької мови фіксує фразеологічні одиниці зі словом *кішка (Katze)* як негативного: *eine falsche Katze* – неможна довіряти, *wie Katze mit der Maus* – постійно ворогувати, *die Katze im Sack kaufen* – не мати уяви про щось;

так і позитивного плану: *sie fällt wie Katze immer auf die Füße* – завжди щастить, *sie ist zäh wie eine Katze* – мати гарне здоров'я, *die Katze aus Sack lassen* – зробити таємне явним. Отже, у німецькій зоонімній терміносистемі *кішка* наділена тими ж самими ознаками, що і в українській: живучістю та зворотливістю.

Так, у розмовному реєстрі української мови номен *корова* може бути використаний метафорично на означення нерозумної, неприємної жінки: *як корова*. В українській мові ця метафоричне порівняння може мати ще одне значення – негарна повнота та незграбність жінки: *жирна корова*. Фразеологічні одиниці вказують на легкий флер неповаги та іронії, що супроводжує цю тварину, напр.: *личить як корові сідло* – зовсім не пасує.

Асоціації, пов'язані із словом *корова* (*Kuh*), у німецькій мові такіж самі, як і в українській. Коровою називають дурнувату, товсту жінку, образ *корови* має тільки негативний, іронічний характер, використовується при сварці для образи. Прикладом цього слугують наступні фразеологізми: *fette Kuh* – товста людина, *dumme Kuh* – дурнувата людина.

Наступна домашня тварина, *свиня*, в українській мові є символом грязі, неакуратності, викликає негативні уявлення, а фразеологізми з компонентом *свиня* мають негативні конотації: *везти свиню* – бути п'яним, *скликати свиней* – голосно плямкати, *як свиня у капелюсі* – зовсім не личить, *свиню цілувати* – бути брудним.

Фразеологізми німецької мови з образом *свині* (*Schwein*), пов'язані із їх розведенням - якнайдавнішим видом тваринництва на території Німеччини на захід від Ельби. З незапам'ятних часів в лісах на захід від Ельби паслися стада свиней, що досягали нерідко значних розмірів. Головним кормом для них були дубові жолуді і горішки буків. Крім того, розведення свиней було найбільш дешевим видом тваринництва в умовах Німеччини і займало провідне місце до XVIII ст. Це пояснюється, мабуть, тим, що на території Німеччини справдавна мешкала велика кількість кабанів (*Wildschwein*), а європейський дикий кабан був родоначальником корінних порід європейських свиней. Таким чином, свиня завжди грала істотну роль в господарстві селянина і в сільському господарстві Німеччини. Поширеність цієї домашньої тварини і його роль в житті населення відбивалися в звичаях країни і в мові. Наприклад, після повернення з церкви у католиків мала місце святкова трапеза, неодмінним блюдом якої була свинина (або свинячі ковбаси) з квашеною капустою. Свиня є в німецькому ареалі символом багатства. Новорічні поздоровлення *Viel Glück zum Jahreswechsel* часто супроводжуються зображенням поросяти. Невипадкова і традиційна форма грошової скарбнички - поросля - *Sparschwein* (свиня-скарбничка) [1, с. 84]. У сучасній німецькій мові налічується немало фразеологізмів з компонентом *Schwein*, що мають позитивний характер:

j-d hat Schwein – кому-небудь щастить.

Наступний вираз сходить до часів лицарських турнірів. Останнім виграшем на цих змаганнях було поросля. Його отримував найгірший стрілець як утішливий приз. Сумнівний характер такого виграшу підкреслюється тим, що, його прагнули понести додому, ховаючи від чужих очей: *das nenne ich Schwein* – ось це успіх! ось щастя! [1, с. 88].

Поряд із позитивною конотацією образу *свині*, німецька мова фіксує також негативну:

armes Schwein – *тепніти невдачу, besoffen wie ein Schwein* – *грубий, п'яний*.

Про що-небудь незрозуміле говорять: *das kann kein Schwein verstehen*.

На прикладі групи фразеологізмів з опорним словом *Schwein* можна бачити, наскільки відрізняється образне мислення у різних народів. Свиня в українській мові є символом грязі, викликає негативні уявлення, а в той же час в німецькій мові свиня вдало вписується як у фразеологізми з негативними конотаціями, так і з позитивними.

Один з основних домашніх птахів *курка* в українській мові образно позначає недалеку, обмежену, слабку людину: *пам`ять як у курки, розум як у курки*. Номен *курка* може вживатися переносно для характеристики людини, що має жалюгідний вигляд: *мокра курка*. Лексемі *курка* в метафоризованих стійких одиницях властиві іронічно-жартівливі конотації: *писати як курка лапою* – виконане незграбно, неакуратно. Самець курки *півень* в українській мові виступає об'єктом метафори для задержуватої, конфліктної людини, забіяки та шибеника, напр.: у складі фразеологізму *ити (ходити, виступати і т. ін.) півнем* – рухатися, набравши хороброго, бадьорого вигляду. Але при порівнянні людини із півнем в українській мові постає образ дурнуватої, пихатої особи, про це свідчать наступні фразеологічні вирази: *як півень розмальований* – без смаку, *півень без гребня* – дурнуватий.

Конотативні асоціації, що викликає півень в українського народу, майже повністю збігаються із німецькими. З півнем пов'язують горду людину – *stolz wie ein Hahn*, півнем називають того, хто любить бути в центрі уваги – *er ist Hahn im Korbe, wie der Hahn auf dem Mist*, про дурнувату людину говорять – *wie der Hahn vom Eierlegen* (не розбиратися в чомусь).

До української і німецької зоонімних терміносистем належать також номен диких тварин, звірів і птахів.

Так, конотації, пов'язані з метафоричними іпостасями *лисиці (лиса)* в українській мові асоціюються з хитрістю та лукавством цього звіра. Ця семантична ознака виявляється у фразеологізмах: *хитрий як лис* – хитрий, *лисом витися* – підлещуватись.

У німецькій мові образ *лисиці* асоціюється більшою мірою не з хитрістю, а з мудрістю цього звіра (*ein schlauer Fuchs* – людина з досвідом). Як відомо, лисиця не тільки дуже хитрий, але і дуже обережний хижак, вона відмінно уміє уникати небезпеку. Це пояснення робить зрозумілишими фразеологізми: *der Fuchs tu zum Loch heraus* – цю справу потрібно з'ясувати, потрібно докопатися до першопричини; *da kommt der Fuchs zum Loch heraus* – ось в чому справа! Тепер все ясно! Тобто образ *лиси* в німецькій мові аж ніяк не пов'язаний з лукавістю, на відміну від української мови.

Ведмідь в українській мові отримує означування міцної, сильної, але водночас незграбної людини. Про це свідчать наступні фразеологізми: *спати як ведмідь* – мати гарний сон, *голодний як ведмідь* – зголоднілий, *сильний як ведмідь* – про сильну людину, *як ведмідь* – про незграбну людину, *ведмідь на вухо наступив* – не мати музичного слуху. “Відсутність виражено емотивних асоціацій, пов’язаних з *ведмедем* в українській мові пояснюється тим, що в період родоплемінних відносин *ведмідь* виступав однією з основних тотемних тварин у народів Північної, Східної та Північно-Східної Європи, мовним свідченням цього є табу на його найменування у більшості індоєвропейських мов” [2, с. 47].

Bär в німецькій мові співпадає з “ведмедем” в українській мові в переносному значенні за незграбністю *plump wie ein Bär* – про незграбну людину, за незручністю – *ein rechter Bär* – грубий, неуклюжий, *brummig wie ein Bär* – буркотун, *schlafen wie ein Bär* – про того, хто має гарний сон, *sich auf die Bärenhaut legen* – лежати на боку, байдикувати, за силою – *Bärenkräfte haben* – сильний, *Bärenhunger haben* – голодний, *einen bärischen Durst haben* – мати сильну спрагу.

Але в українському слові немає обов’язкових асоціацій з особливим здоров’ям: *gesund wie ein Bär* – здоровий (здоровий як бик), *Bärennatur haben* – мати гарне здоров’я.

Тобто *ведмідь* в німецькій мові на відміну від української асоціюється окрім незграбності, сили, ледачості, ще й із здоров’ям.

В українському лінгвокультурному ареалі *вовк* символізує жорстокість, безжалісність і жадібність. Людина, що має якусь із вказаних рис, може бути метафорично позначена як *вовк*, причому зоонім виступає у предикатній позиції. Негативні конотації, притаманні образу *вовка* в українській культурі, рельєфно виступають у таких фразеологічних одиницях: *злий як вовк*, *щедрий як вовк* – “про скупу, жадібну людину”, *пожалів як вовк поросю* – “про нещире поведінку людини”, *вовком дивитися (подивитися, глянути)* – “дивитися неприязно, вороже”, *вовк в овечій шкурі* – лицемірна людина, з *вовками жити* – бути злим, *як вовк на ягня* – ласо. Проте в українській культурі *вовку* властиві й шанобливі конотації при вживанні цього слова у переносному метафоричному значенні – на позначення людини, яка багато пережила, загартована життям: *битий вовк* – бувала, з досвідом людина.

Wolf (вовк) – одна із найбільш міфологізованих диких тварин у німецькій мові. Він дуже близький за своїми міфологічними функціями до інших хижаків. Визначним в символіці *вовка* в німецькій мові є ознака “чужий, злий”. *Вовк* асоціюється із лицемірністю: *ein Wolf im Schlafpelz* – лицемірна людина, порівнюється із голодною людиною *hungrig wie ein Wolf* – голодна людина, *mit den Wölfen muß man heulen* – приєднатися до негативної думки більшості, поводитися негативно.

Отже, у німецькій мові, на відміну від української, *Wolf* – вовк має тільки негативну конотацію.

Інша дика тварина, *заєць*, в українській мові отримала асоціації несміливої, боязкої, полохливої людини: *лякливий заєць* – полохлива людина, *бігати як заєць* – метушитися, *сидіти зайцем* – боятися, *як заєць під кущем* – тихо.

Спрадавна на території Німеччини мешкала велика кількість зайців і диких кроликів. Заєць є улюбленим героєм в німецьких казках і байках. Спосіб життя, звички зайців і кроликів послужили підставою для виникнення цілого ряду фразеологізмів німецькою мовою. Кролики дуже верткі, так що зловити дорослого кролика важко навіть досвідченим собакам. Зайці прагнуть сплутати сліди, роблячи величезні скачки в сторони і назад. На цьому спостереженні ґрунтуються наступні фразеологізми:

wissen, wie der Hase läuft – знати про щось напевно; *sehen, wie der Hase läuft* – дивитися як просуваються справи, *wir werden ja sehen, wie der Hase läuft* – подивимося по ходу справи (що робити і тому подібне). У цьому ж плані слід розглядати і фразеологізм: *ein alter Hase* – (старий) досвідчений працівник; майстер своєї справи. У німецькому виразі підкреслюється досвідченість людини в професійному відношенні, відмінне знання своєї справи. А. Дюреру належить перше зображення зайця в європейському живописі. Цей малюнок часто відтворюється на вітальних листівках [12, с. 59]. Таким чином, в сучасній німецькій мові, на відміну від української, фразеологізм з опорним словом *Hase* зв'язується не з поняттям “боязкий”, а підкреслює досвідченість, умілість дорослого зайця. Але водночас заєць розглядається не тільки як досвічена людина, але й, співпадаючи з українською мовою, розглядається як боягуз. Поняття “боягуза” передається поєднанням – *Hans Hasenfuß* – боязкий, досвідченому зайцеві протиставляється *ein heuriger Hase* – недосвічена людина, *er ist furchtsam wie ein Hase* – про боязливу людину. Польовий заєць і дикий кролик були улюбленими об'єктами полювання в Західній Європі. Безпосереднє відношення до полювання на зайців мають такий фразеологізм:

das Hasenpanier ergreifen – пускатися врзтіч, швидко бігти, тут заєць асоціюється із здатністю цієї тварини швидко бігати.

Образність вищезазначених виразів німецькою мовою вже не є для української людини такою звичною; щоб зрозуміти її, потрібно добре знати історію німецького народу, розуміти його звички і традиції.

Таким чином, назви тварин, включені у процес вторинного семіозису за допомогою метафоризації, створюють досить своєрідні фрагменти української та німецької мовної картини світу. Дослідження розкриває етнокультурні властивості асоціативного мислення українського і німецького етносу. Тип метафори тварина - людина відіграє у вищезазначених мовах роль потужного експресивного засобу,

що здебільшого надає суб'єктові метафори яскраво вираженої пейоративної маркованості.

Експресивно-оцінна зооморфна метафора розкриває аналогії та схожість між об'єктами предметного (тваринного) світу та „непредметного” світу людських почуттів та емоцій, виявляє систему етнічно зумовлених асоціацій і оцінок.

Назви тварин зазнають “конотативної категоризації” з певних об'єктивних причин, завдяки тій ролі, яку представники тваринного світу відіграють у житті людини. Характер і змістова спрямованість емотивних асоціацій часто визначаються не властивостями тварини, а її “життям” в національному фольклорному і літературному контексті. Значущість тварини у культурно-господарській діяльності етносу (її наявність та поширеність у природному середовищі етносу) також має істотне значення для набуття нею статусу лінгвокультурного факту.

Подальша розробка даної тематики видається нам *перспективною*, оскільки допомагає краще зрозуміти “погляд” українського та німецького етносу на представників тваринного світу, простежити національну специфічність системи асоціативних картин світу “тварини”, що у деяких народів суттєво відрізняється.

Література

- 1. Большакова Э.Н.** Deutsche Feste und Bräuche / Э.Н. Большакова. – М. : Наука, 2003. – 192 с.
- 2. Воробьев В.В.** Лингвокультурология в кругу других гуманитарных наук / В.В. Воробьев // Русский язык за рубежом. – 1993. – №2-3. – С. 76-82, 95-101.
- 3. Голубовська І.О.** Етнічні особливості мовних картин світу / І.О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
- 4. Гутман Е.А.** Сопоставительный анализ зооморфных характеристик / Е.А.Гутман, Ф.А. Литвин, М.И. Черемисина. – Национально-культурная специфика речевого поведения. – М. : Наука, 1997. – С. 147-165.
- 5. Німецько-український фразеологічний словник** / [укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко]. – К. : Рад.школа, 1981. – Т.1. - 450 с.
- 6. Німецько-український фразеологічний словник** / [укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко]. – К. : Рад. школа, 1981.– Т.2. – 370 с.
- 7. Сукаленко Н.И.** Отражение обыденного сознания в образной языковой картине мира / Н.И. Сукаленко. – К. : Наук. думка, 1992. – 162 с.
- 8. Ужченко В.** Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу / [укл. В.Ужченко, Д.Ужченко]. – Луганськ, 2000. – 198 с.
- 9. Ужченко В.** Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу / [укл. В. Ужченко, Д. Ужченко]. – Луганськ, 2002. – 263 с.
- 10. Хорошанский А.Ю.** Украинские символы / А.Ю. Хорошанский. – Х. : Торсинг, 2008. – 511 с.
- 11. Bartos-Hoppner В.** Unterwegs zu traditionellen Festen und Bräuchen / Barbara Bartos-Hoppner. – Zürich. – 1987. – 216 S.
- 12. Berliner A.** Der Kulturzustand in seiner Bedeutung für die Tierwelt / Arnold Berliner.–

Heidelberg. – 2006. – 587 S. **13. Kammer W.** Die Tierwelt der deutschen Landschaft / Walter Kammer. – Leipzig. – 2007. – 455 S. **14. Milles M.** Deutsche Symbole / Mario Milles. – Jena. – 2005. – 645 S.

Нечаєва Н.О. Етнічні символи в українській та німецькій зоонімних терміносистемах.

У дослідженні розглядається специфіка реалізації етнічних символів на фразеологічному рівні української та німецької зоонімних терміносистем. Розкривається етнокультурні властивості асоціативного мислення українського та німецького народів. З'ясовується, як номени тварин за допомогою метафоризації створюють своєрідні фрагменти мовної картини світу.

Ключові слова: асоціативні стереотипи, експресивний засіб, етнос, зоонімна терміносистема, зооморфна метафора, конотативне значення, лінгвокультурний факт, образність мислення, фразеологічна одиниця.

Нечаева Н.А. Этнические символы в украинской и немецкой зоонимных термосистемах.

В исследовании рассматривается специфика реализации этнических символов на фразеологическом уровне украинской и немецкой зоонимных терминотермосистем. Раскрываются этнокультурные особенности ассоциативного мышления украинского и немецкого народов. Выясняется, как номены животных с помощью метафоризации создают своеобразные фрагменты языковой картины мира.

Ключевые слова: ассоциативные стереотипы, экспрессивный способ, этнос, зоонимная терминотермосистема, зооморфная метафора, коннотативное значение, лингвокультурный факт, образность мышления, фразеологическая единица.

Nechaeva N. Ethnic symbols in the Ukrainian and German zoonemic terminological systems.

The research analyses the specificity of ethnic symbols realization on the phrasal level of the Ukrainian and German zoonal terminological system and discovers the ethnic and cultural peculiarities of associative thinking of the Ukrainian and German people. It is also defines how the animal nomens create the original fragments of the linguistic world image by means of metaphors.

Key words: associative stereotypes, expressive way, ethnic community, zoonal terminological system, zoomorphemic metaphor, lingual and cultural fact, world image, phraseological unit.

УДК 811.111'373.4

Новикова О.В.

СПЕЦИФІЧНІ КЛАСИ НОМІНАЦІЇ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОГО РОЗМОВНОГО МОВЛЕННЯ

Необхідність і здатність іменувати предмети і явища навколишнього світу супроводжують людину впродовж всієї історії її існування. Життя суспільства не стоїть на місці. Всі зміни в світі матеріальних речей, в суспільному і духовному житті людей, починаючи від нових предметів споживання і продуктів виробництва і закінчуючи новими культурно-естетичними і соціально-політичними ідеями, потребують адекватних назв, що і є основним мотивом створення нових слів, які, з одного боку, свідчать про минулі або такі, що відбуваються, екстралінгвістичні зміни, а з іншого, служать засобом комунікації і взаємодії всіх членів цього суспільства. Саме екстралінгвістичні чинники і пояснюють *актуальність* нашого звернення до даної проблеми.

Процес утворення нових найменувань відбувається постійно, особливо в розмовній мові, яка характеризується підвищеною емоційністю і стихійністю. Звідси і витікає *мета* написання даної статті – описати специфічні класи номінації в сучасній розмовній англійській мові.

Диференціюючими ознаками розмовної мови є: конситуативність («вплавлення» ситуації в комунікативний акт); використання жесту і міміки як повноправних елементів акту комунікації; сильний вплив інтонації на синтаксис вислову; співіснування протилежних тенденцій до синкретизму і розчленованої номінації (і обумовлене цим чинником існування особливих класів номінації в розмовній мові); переоцінка продуктивності способів і засобів, специфічних для розмовної мови.

У складі лексики розмовної мови розрізняються слова інгерентної сигніфікації, дейксісні слова, слова із залежною (контекстною) семантикою і семантично порожні слова.

Слова інгерентної сигніфікації і з контекстуально залежною семантикою не є специфічними для розмовної мови, вони також складають головну частину узусу літературної мови. Дейксісні і семантично порожні слова хоча і зустрічаються, проте є специфічними для розмовної мови.

Дейксісні слова – слова, які не містять в своїй семантиці даних про співвіднесену з тим або іншим поняттям або предметом, який не має наочного значення [1].

Типовими дейксісами англійської розмовної мови є особистий займенник *it*, вказівні займенники, а також ряд прислівників типу *here, there, now, then* і тому подібне. Актуалізація дейксісов в РМ відрізняється специфічними прийомами.

Слова-дейксиси уживаються:

1) як замітники назви ситуації, яка міститься в попередньому вислові: "*Anna is scared*", he said. "*Every time I suggest an expedition, she thinks out an excuse*". She turned to him swiftly. "*No, Victor*", she said', *it's not that. You just "don't understand. I'm not afraid of climbing"*. "*What is it then?*" he said» (D. du Maurier), "*I'm not making it up*", he said, angry at her suggestion" (Id.) [3, С. 21];

2) як назва ситуації, яка тільки що мала місце, але не була позначена в попередньому вислові: "*Did you hear that?*" he said. "*They (the birds) went for me. Tried to peck my eyes*» (D. du Maurier);

3) як назва ситуації, місця, часу при введенні нової інформації: "*Here's where Gilly went down. Like this. That blood's "from the hole in his face (...) Mere's where he was hit (...)"*" (L. Lawrence) [3, С. 21].

Значного поширення в розмовній мові набули слова-дифузи (так звані *слова-губки*). У якості дифузів розглядаються слова, які мають дуже загальне (дифузне) сигніфікативне значення і здатні тому позначати невизначено велику кількість різних референтів. Невизначеність значення дифузів знімається лише конкретною ситуацією або контекстом розмовної мови. Процес утворення дифузів – явище універсальне [5]. У англійській розмовній мові серед типових і найбільш споживаних дифузів виділяються слова *thing* і *stuff*, причому значення останнього часто має негативне забарвлення:

"*Marianne, I love you. You are all the things she has ever offered.*" (H. Robbins); "*It was you insisted on coming, because you didn't like restaurants. A sorry thing for me I over listened to you!*" (S. O'Casey); "*What the devil is this stuff?*" , "*Jam tart, Sir*" (J.D. Salinger) [3, С. 22].

Серед неологізмів-дифузів англійського РМ слід назвати: *baby* - русявий. разг. «будь-яка річ, що належить будь-кому», *doodad* «штуковина», *gismo* «штуковина», «дрібниця», *groove* «(будь-яка) чудова річ», *jazz жарг.* «щось подібне», *job жарг.* «штучка (про річ, людину)», «щось особливе» і ряд інших.

Суто мовним явищем є використання слів-ерзаців, викликане необхідністю швидко підібрати лексичний еквівалент одиниці плану змісту. Вживання слів-ерзаців супроводжується, як правило, запинками у мові, зупинками, паузами, підбором ситуативних синонімів, напр.: "*(...) Look here, Stanley, just tell him I'm having a discussion – no, a thingumty – a conference, just now (...)*" (J. B. Priestley) (*thingum, thingumajig, thingumbob, thingumabob, thingummy, thingumty etc.*, розм., уживається замість забутого слова або імені, російський еквівалент - *як пак його?*).

Для англійської розмовної мови характерне також вживання слів-ерзаців, утворених в результаті інтеграції питальних речень: *what-d'ye-call-him (-her, -it, -'em)*, *whatsename*, *whatchamacallit* – (русявий. розм.) як

його (її, їх) там?, як це пак?; *what's-your-name* - ей, ви!, як вас там (звуть)!; *whatzis* (амер. жарг.) – ця сама штука, як її там?

У розмовному просторіччі зустрічаються номінації, які прийнято називати синтагматичними дублетами. Дане явище можна розцінювати як непомірність номінації (типова модель – Personal Pronoun + N (+ N): "*The Commissioner thought there's something you folks ought to know (...)*" (S. Lewis), "*You fellows had better sit down*", *he said to Smeeth and Goath (...)*" (J. B. Priestley), "*Them amatchure soldiery boys were more trouble than the reds*" (L. Lawrence) [3, С. 22].

Разом з тенденцією до надмірної номінації в розмовній мові дуже активно виявляється протилежна тенденція – до економії способів номінації. Ця тенденція знаходить своє втілення в словах-конденсатах. У англійській розмовній мові розрізняються два види конденсатів: семантичні і фонетико-граматичні стягнення [7].

Семантичні стягнення виходять із словосполучень шляхом еліпсиса:

а) модифікатора або розповсюджувача (complement), наприклад, *behave (oneself) wail, decently – behave* (у знач. «поводитися добре, пристойно»); *manage to do smth. – manage*);

б) ядра, наприклад, *a char woman > a char*; *a single (portion of) whisky > a single, non-commissioned officers > noncoms* і ін.

Для швидкої розмовної мови і просторіччя дуже характерні фонетико-граматичні стягнення допоміжних дієслів з частинкою *to*, модальних дієслів з допоміжним дієсловом *have*, іменника з прийменником *of*, дієслова в імперативі з прислівником *here* і тому подібне

Значний об'єм номінацій в розмовній мові займає оцінна лексика. Елементарна оцінка представлена синонімічними рядами прикметників, протиставленими з домінантами *good – bad*. Найтиповішими прикметниками позитивної оцінки в розмовній мові, окрім *good, fine, nice*, слід назвати *decent, sweet, smart, great, lovely, smashing, swell, heavenly, tip-top*.

Негативна оцінка в розмовній мові передається, окрім *bad*, прикметниками *beastly, foul, stinking, horrid, lousy, rotten, bloody, damned* і ін.

Необхідно відзначити, що для розмовної мови часткова оцінюваність не є типовою. Одне і те ж слово, наприклад *rotten*, може виступати для позначення негативної оцінки в будь-якому окремому випадку, наприклад, *rotten lunch* «несмачний», *rotten time* «важкий», *rotten specialist* «невмілий» і тому подібне

Прикметник *little* в сучасній англійській розмовній мові може уживатися для позначення як позитивної, так і негативної оцінки.

Оцінюваність в розмовній мові не має єдиного систематичного способу експлікації і може передаватися різними частинами мови. Так, негативна оцінка особи часто передається просторічними іменниками-

замінниками bloke, blighter, bugger, bastard, case, character (тип, суб'єкт) і іменником beast.

До оцінної лексики розмовної мови слід віднести також велику групу слів, відомих під назвою «інтенсифікатори». Це в основному говір із значенням посилення, інвентар яких постійно поновлюється, а кількість зростає. Інтенсифікатори утворюються від різних основ, що позначають негативні емоції, наприклад, страх, огида і т.п.: terribly, awfully, frightfully, ghastly і ін.

До оцінної лексики відноситься ще один функціональний клас номінації: *слова-комунікativi*. Поняття про комунікativi було введене вітчизняними лінгвістами (Сиротініна, Арнольд) на матеріалі російської мови. У цей клас входять слова, які уживаються в мові із загальним значенням оцінної реакції на слова співбесідника або ситуацію: дурниці!, порядок!, комедія!, муть!, цирк!, здорово! [6].

У сучасній англійській розмовній мові до комунікативів слід віднести

а) емоційно-оценочні вигуки:

“The act ended. The applause rose and fell in thick waves (...) “*Keeno*” Tony Acosta breathed. “Oh, keeno” (R. Chandler), “Ten o'clock at the Belvedere Club”, I said. Somebody said: “*Phooey*” (Id.), The boy's eyes bulged. He heaved upright. “Jeese, Mister Malvern. I didn't mean – “ (Id.), “*Oh, jiminy*, I forgot something (...) “ (J. Hersey) [3, С. 23];

б) модально-оцінні слова, які відносяться до інших частин мови:

“*Bully!*” said Anne. “I mean – er – splendid” (J. Galsworthy), “I think we'd ail like it better”. “Swell!” (J. Lambert), “How about making the first run of the season with me? “ “*Great*”, Michael said” (L. Shaw), “*Hell*, the way I look at it; it's the only real chance for promotion (...) “ (J. Christopher) [3, С. 23].

Необхідно підкреслити, що вивчення названих класів номінації в сучасній англійській мові знаходиться на початковій стадії, і будь-який з них може скласти предмет окремого актуального лінгвістичного дослідження. У цьому напрямі ми і розглядаємо *перспективи* нашого подальшого аналізу.

Литература

- 1. Булыгина Т. В.** Особенности структурной организации языка как системы и методы ее исследования / Т. В. Булыгина– М. : Логос, 1991. – 216 с.
- 2. Бублейник А. В.** Про значення способу номінації в міжмовних лексико-семантичних співвідношеннях / А.В. Бублейник // Мовознавство. – 1992. – №2. – С. 29-32.
- 3. Вовк О. Б.** Типи мовної номінації / О.Б. Вовк // Мовознавство. – 1990. - №5. – С. 20-24.
- 4. Катлинская Л. П.** Живые способы создания новых слов /

Л. П. Катлинская // Филологические науки. – 1995. – №4. – С.27-35. **5. Квеселевич Д. І., Плотникова О. В.** Специфічні класи номінації в сучасному англійському розмовному мовленні / Д. І. Квеселевич, О. В. Плотникова // Мовознавство. – 1988. – №4. – С.26-31. **6. Морозова О. С.** Функционально-семантические особенности повторной номинации в современном английском языке / О. С. Морозова // Филологические науки. – 2005. – №3. – С.86-96. **7. Ященко О. В.** Оцінки номінації в англійському діалогічному мовленні: автореф. дис. на здобуття ступеня наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 0100204 “Германські мови”/ О.В.Ященко – К.,1995. – 23 с.

Новікова О.В. Специфічні класи номінації сучасного англійського розмовного мовлення.

Дана стаття досліджує основні та специфічні класи мовної номінації у розмовному англійському мовленні. Автор статті також виділяє основні класифікації, розглядає їх функції та частотність використання.

Ключові слова: дейкисні слова, слова-дифузи, слова-ерзаци, слова-конденсати, слова-комунікативи.

Новикова О.В. Специфические классы номинации современной разговорной речи английского языка.

Данная статья исследует основные и специфические классы языковой номинации в разговорной речи английского языка. Автор статьи выделяет основные классификации, рассматривает их функции и частотность употребления.

Ключевые слова: дейкисные слова, слова-диффузы, слова-эрзаци, слова-конденсаты, слова-коммуникативы.

Novikova O. Specific classes of nomination of spoken modern English.

The following article considers the problem of basic and specific classes of lexical nomination in the English conversational speech. The author introduces basic classifications of lexical units typical for conversational speech, examines their functions and frequency of their using.

Key words: contextual words, words-fusions, substitutes, condensations, communicative words.

УДК 81'42 + 81'38

Reshetniak M.V.

A MODEL OF A LITERARY TEXT INTERPRETATION

The major *aim* of the article is to show that the notion of meaning within the field of cognitive science may be processed with the means of literary analysis to throw some light on the interminable debate that literary critics conduct regarding appropriate interpretations of texts. Simultaneously a more general purpose is to provide a good illustration of how science can contribute to understanding psychological aspects of humanity.

Professors I.R. Galperin and V.A. Kukhareiko have made unique contributions to the field of a literary text interpretation, professor A.N. Morokhovskiy has elaborated the definite descriptions of various stylistic devices and expressive means, and academician V.V. Vinogradov introduced the notion of “author’s image” into linguistics. These published researches have created the background for the article, as the material is very important for the cognitive linguistics and may be combined to develop a general model for a literary text investigation.

Topicality of the research. Conceptuality is the fundamental text category, which is defined as the organization of a text around a certain idea. At the heart of any text lays an organizing idea or concept, which ensures the semantic unity of the text. To reveal the main idea (the concept), – the theme and the message of a text should be profoundly analyzed. Theme is the general content of a text, presented in a condensed way, and distancing from the plot details of a text eases the process of defining the theme. By the message of a text, all the implicative conclusions are meant; these inferences are to be drawn from the text individually. And usually the message of any literary work is revealed through different facades at all stages of its reading and interpretation [5, p. 21].

In any literary text its main idea is implicit. This phenomenon has linguistic nature, as there is always sub-text, which conveys additional sense. And the richer a reader’s thesaurus is, the higher his/her ability to identify and decode text implications. Scholars distinguish many implicates, among them: superficial implicates (“time savers” or expressive means based on the reduction of the syntactical pattern, for example: ellipsis, aposiopesis, asyndeton, etc. [12, p.64]), trite implicates (“dead” metaphors, for example), local implicates (authors’ style carriers), deep implicates (are important for decoding the message of a whole text), deep implicates (important for a whole text interpretation images) and dark implicates (reminiscence - the act of recalling or narrating past experiences; allusion - a passing reference; oblique or obscure mention, deciphering requires specific knowledge) [3, p. 295-400].

In order to interpret adequately any text, the category of discreteness should be also profoundly analyzed. Discreteness of a literary text refers to its

formation from certain parts. To define text discreetness, the reader should isolate its compositional structure and partitioning. Along with the classical plot elements, a sub-plot should be also profoundly analyzed as it may be of equal significance as to the main plot [9, p. 91]. The classical plot includes the following elements: exposition, the beginning of the plot, plot complications, the resolution, and the conclusion. In some texts an interpreter may observe the classical plot parts rearrangement. This feature of literary texts usually also comprises an independent development of sup-plots and an unpredictable presentational sequency of events (illogical backbone of the plot). This technique may be analyzed in the spectrum of modality of a text.

The other textual category which should be taken into account is modality. It is a common knowledge that all the literary texts possess modality, in other words, there are no stylistically neutral literary texts. Modality is understood as: a logical correspondence of textual content to the objective reality (objective modality); and the author's attitude towards the narrated events, which is revealed through a selection of language resources, images, stylistic devices and other textual elements (subjective modality). Being a brainchild of the author's comprehension of reality, a literary text (nowadays we observe this phenomenon even in the economically or politically tinged speeches or texts) reflects the picture of the world strained through the author's personality. The choice of the theme of the literary work, modal and evaluative words, the choice of objects for narration, - all these add to manifestation of modality. The author's interpretation of the reality depends also on the ways time and space are reproduced in a text. The way the events in a literary work are described may correspond to their real sequence and duration on the one hand, or a researcher may observe multi-dimensional literary space and time. In this case we speak about flashbacks and flash forwards. The precise investigation of stylistic devices and expressive means adds to the revealing the subjective modality of a text [6, p. 10; 7, p. 50].

The cementing force, which unites all the stylistic units into a comprehensive verbal structure, is the image of the author [3]. It is the core, around which the whole stylistic system and imagery are grouped. Internally, the image of the author is revealed as a certain point of view, or a position, through which the author's attitude is revealed. Externally, this notion gains comprehensibility through the language used in a text. And personality, as a text category, depends on the explicitness or implicitness of the author's personality in a text, which is usually revealed through the tone (syntactical structures, expressive means, etc.) of a text [8, p. 101].

The most expressive stylistic devices in the terms of popularity are considered to be figures of quality – metonymy, metaphor and irony. Of course, these universal stylistic means of secondary nomination may enter a wider linguistic language level – a text deciphering element, artistic detail. An artistic detail names the trait or quality determined by an author to be the essential part of a whole text; it creates so called *foregrounding* (unexpected usage of special language means). Artistic details, according to their function,

may be classified into following groups: depicting details (recreate the image of human appearance), characterological details (reveal a personage psychological properties), details of authenticity (proper names, historical dates, etc.), implicit details (were described above). The understanding of figures of substitution explains their ability to be deciphered in the spectrum of artistic detail element. In metaphor the transfer of meaning is realized on the basis of likeness of few objects, metaphor is usually found in the predicate group (e.g. She is a cat). In the case of metonymy, the transfer is realized on the basis of association or contiguity between few objects, it is commonly found in the subject or object groups (e.g. The lips were in the crowd; I don't like Rembrandt on the wall). And irony is based on opposition of meanings (e.g. How clever of you!). The metonymical group should be also dismembered into metonymy, synecdochy, periphrasis and euphemism. To the group of metaphor, there could be included: epithet, antonomasia, personification and allegory. A short description of each figure will be given: synecdochy – association between a part and a whole; periphrasis – an object description substitution by a word combination (e.g. A young blood); euphemism – use of more acceptable conventionally expression (e.g. Less fortunal elements) ; epithet – emotive-evaluative attribute, antonomasia – the usage of a proper name for a common noun and vice versa (e.g. Romeo; Mr.Feast); personification – ascribing human characteristics to a thing (e.g. Spring comes); allegory – expression of an abstract idea through some concrete image (e.g. How clever of yours!) [1; 12, p. 79-93].

It is obvious, that a literary text researcher should analyze also stylistic figures of quantity and combination, what may add an influential argument to the hidden messages of a text deciphering. The most expressive figures of combination are: antithesis, oxymoron, pun and zeugma. As a stylistic device of figures of opposition, antithesis presents two contrasting ideas in close proximity to stress the contrast (e.g. *Some people have much to live on, and little to live for* (O. Wilde). There should be noticed the difference between antithesis and oxymoron. The latest expresses contrasting ideas by syntactically independent words (e.g. Beautiful ugliness). Pun and zeugma enter the category – figures of inequality. Pun – a device, based on phonetic similarity or polysemy to achieve a humorous effect (e.g. I had a dream. What did you dream about? I was dreaming while asleep...). And zeugma combines lexical and syntactical characteristics, that is the use of parallel constructions with unparallel meanings (e.g. He went abroad and in high spirits) [10, p. 206; 12, p. 99-103].

In the outlined model the following text categories were described and highlighted as the most important in the text interpreting process: the category of conceptuality, which is tightly intertwined with the category of implicitness; the category of discreteness, which as well as the artistic detail element and the so called *image of the author element*, add to the complexity and polygonality of the modality of a text. The suggested model is a schematic and flexible variant of a text interpretation and is accessible to a more

extended research. It is not limited to the categories and devices described above, and may also comprise the narrative perspective analysis, including facets of focalization research; the methods of characters description and the category of addressee orientation (*the image of a reader*) research [4, 98]; syntactical expressive means (inversion and tautology, for example) and devices (e.g. rhetoric questions) analysis and such semasiological expressive means as figures of quantity deciphering.

Prospects of the research. The model described above may be of great use for young researchers in any literary text interpreting process. Moreover, apart from literary texts analyzing, the model is flexible enough to decipher economic and political articles' messages, as these publications carry substantial subjective modality elements, which may be interpreted with the help of the textual categories and the stylistic devices (described in the article) interpreting.

Literature

- 1. Арнольд И. В.** Стилистика современного английского языка / Арнольд И.В. – Л. : Просвещение, 1981. – С. 61-73, С. 130-137.
- 2. Виноградов В. В.** О теории художественной речи / Виноградов В.В. – М. : Высшая школа, 1971. – 286 с.
- 3. Виноградов В. В.** О языке художественной прозы / Виноградов В.В. – М. : Высшая школа, 1980. – 654 с.
- 4. Воробьева О. П.** Текстовые категории и фактор адресата / Воробьева О.П. – К. : Вища школа, 1993. – С. 90-167.
- 5. Гальперин И. Р.** Текст как объект лингвистического исследования / Гальперин И.Р. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
- 6. Долинин К. А.** Интерпретация текста / К. А. Долинин. – М. : Просвещение, 1975. – С. 4-34, 63-180.
- 7. Домашнев А. И., Шишкина И. П., Гончарова Е. А.** Интерпретация художественного текста / Домашнев А.И., Шишкина И.П., Гончарова Е.А. – М. : Просвещение, 1989. – С. 15-68, 79-96.
- 8. Кухаренко В. А.** Интерпретація тексту. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 272 с.
- 9. Лотман Ю. М.** Структура художественного текста / Лотман Ю.М. – М. : Искусство, 1970. – 384 с.
- 10. Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В.** Стилистика английского языка / Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. – К. : Вища школа, 1991. – С. 200-234.
- 11. Стилистический энциклопедический словарь русского языка.** – М. : Фланта, Наука, 2003. – 696 с.
- 12. Khekalov M. A.** English Stylistics / Khekalov M.A. – Sumy : SSPU of A.S.Makharenko, 2003. – 135 с.

Решетняк М.В. Модель інтерпретації літературного тексту.

Стаття розкриває основні текстові категорії і визначає їх переплетіння з найважливішими стилістичними аспектами, формуючи модель детальної інтерпретації літературного тексту. Основні текстові категорії, що проаналізовані в данній статті, наступні: концептуальність,

дискретність, імпліцитність, інтеграція, модальність й індивідуальність чи безособистість наявності автора.

Ключові слова: концептуальність, дискретність, імпліцитність, модальність, присутність особистості автора, метонімія, метафора, іронія, оксюморон, антитеза, каламбур, зевгма.

Решетняк М.В. Модель інтерпретації літературного тексту.

Стаття розкриває основні текстові категорії і розглядає їх переплетення з важливими стилістичними аспектами, формуючи модель детальної інтерпретації літературного тексту. Основні текстові категорії, які проаналізовані в цій статті, наступні: концептуальність, дискретність, імпліцитність, інтеграція, модальність і індивідуальність або безличність присутності автора.

Ключевые слова: концептуальность, имплицитность, дискретность, модальность, присутствие личности автора, метонимия, метафора, ирония, антитеза, оксюморон, каламбур, зевгма.

Reshetniak M. A model of a literary text interpretation.

The article discloses the main text categories and defines their interweaving with the most important stylistics' aspects, forming a detailed literary text interpretation model. The main categories of a literary text, which are analyzed in the article, are: conceptuality, discreteness, implicitness, integration, modality and personality/impersonality of the author's image.

Key words: conceptuality, discreteness, implicitness, modality, the author's image, metonymy, metaphor, irony, antithesis, oxymoron, pun, zeugma.

УДК [811. 112.2 : 811.161.2]’ 255. 4

Свістун Н.В.

**СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ
Г. ГЕЙНЕ ТА І. ФРАНКА**

Щоб не було безпосереднім поштовхом до зближення мов (історичні, географічні, кліматичні, соціальні, політичні, воєнні або інші фактори), але тільки всі вони важливі лиш тоді, коли визивають інтенсифікацію спілкування. В спілкуванні один з одним люди переймають чужі поняття, слова, символи, літери, погляди на життя, одночасно пропонуючи свої. Цей процес ніколи не зупинявся й продовжується постійно. Він тільки уповільнюється або розгоряється з новим силами. Змішення народів та мов – об'єктивна реальність нашого часу. Різні культури представляють величезну цінність світової цивілізації. У мов (як і в народів) все продовжує складатись по-своєму.

Вони мають свій ступінь розвитку та впливу й поширення в світі й розвиваються разом з економікою, культурою, вдосконаленням науки техніки, що відображається в кожній з мов.

Знання кожної мови – додаткове багатство до того, котрим кожен з нас володіє, добре знаючи мову рідну. Немає необхідності говорити про значення для всіх рідної мови, яка приходить до кожного з дитинства. Але не кожна мова відкриває доступ до якої-небудь великої або величезної культури – найвищі досягнення усіх національних культур створюють те, що прийнято називати світовою культурою або світовою цивілізацією. До неї можна дістатись в першу чергу, за допомогою самих поширених мов, до яких (окрім вище зазначених) справедливо додати італійську, турецьку й персидську.

Багато українських письменників у різні роки цікавила творчість іноземних авторів. Прогресивна творча інтелігенція всіх часів була добре освічена, знала добре по декілька іноземних мов. Відомо, що перекладами серйозно займались такі письменники, як І. Франко, Л. Українка, П. Грабовський, М. Коцюбинський, В. Стефаник, Л. Мартович, Ю. Федькович. Це не тільки сприяло розвитку вітчизняної літератури, служило запорукою обміну культурно-історичного здобутку країн та їх народів, а й було вже засобом взаємної інтеграції. Тому нами була обрана постать добре відомого німецького письменника Генріха Гейне, як яскравий приклад такої німецько-української співпраці. Цей факт, на наш погляд, і пояснює *актуальність* даної проблематики.

Окрім поезії, Гейне писав новели, нариси, кваліфіковані літературно-критичні, мистецтвознавчі праці, великі художньо-публіцистичні книги. Його проза була теж дуже дотепна, захоплююча, жвава й образна. Вона, сказав один із сучасників Гейне, “переорана плугом поета”. Великий внесок у справу популяризації творів Гейне зробили М. Рильський, П. Тичина, Л. Первомайський, А. Малишко, М. Бажан, В. Сосюра, С. Голованіський та інші поети.

Чимало віршів Гейне покладено на музику. Вони надихали таких видатних композиторів, як Р. Шуман, Ф. Шуберт, Ф. Ліст, Г. Берліоз, Ф. Шопен, Е. Гріг, П. Чайковський, М. Мусорський, О. Бородін, М. Римський-Корсаков, М. Лисенко та ін. Багато його віршів стали народними піснями [7, с.11].

Отже, *метою* нашої статті є практичний переклад ліричних творів Г. Гейне та І. Франка та їх стилістичний аналіз та порівняння. Вважаємо, що без взаємодії будь – якої мови світу із досвідом загальної літератури неможливий її подальший розвиток. Таким чином, наголошуємо на важливості наявності перекладів літературних творів різних країн та епох і у вітчизняній літературі також. Саме тому нами була обрана постать українського письменника І. Франка з метою стилістичного порівняння поезій обох поетів. До уваги беремо ліричний спадок авторів, а саме, вірші, присвячені темі кохання. Доречно було б зауважити назви та обставини створення їх збірок.

Збірка поезій “Зів’яле листя” з підзаголовком “Лірична драма” створювалась більше десяти років (1886-1896) і вийшла у 1896 р. “Лірична драма” складається з трьох частин (так званих жмутків). У перших “двох жмутках” вміщено інтимну лірику, в якій оспівано глибокі почуття палкого, але нещасливого кохання. У поезіях Франко, подібно Гейне, оспівує не лише кохання, а й чарівну красу природи. Як і Гейне, поєднує він найдобріші перли народних мотивів і поетичної краси. Поет глибоко переживає втрату коханої, ніжно оспівує її красу, виявляє палку, невгасиму любов до неї.

Ліричні поезії “третього жмутку” найсуб’єктивніші. Провідне у цих поезіях – пекельні переживання поета, викликані жорстокими умовами життя та нещасливим коханням, що довели його до відчаю. Він вирішує покінчити життя самогубством. Та ліричний герой “Зів’ялого листя” не покінчив з собою. Душевні страждання поступилися перед покликом музики [9, с.56].

Значення та світова слава Гейне визначається перш за все його лірикою, і навіть не всією лірикою, а лише інтимною, яка була написана до 1830 р. Вона зібрана в першій великій збірці його віршів, в “Книзі пісень”, яка побачила світ у 1827 р., та в циклі “Нова весна”, що потім був включений у збірку “Нові вірші” (1844). Цикли, що складають “Книгу пісень”, – “Юнацькі страждання” (1817-1821), “Ліричне інтермеццо” (1822), “Знов на Батьківщині” (1823-1824) та “Північне море” (1825-1826), – відображають поетичний розвиток творчості Гейне. Слід зауважити, що протягом десяти років тема кохання займала в них, безумовно, перше місце.

Аналізуючи ці вірші, можна сказати, що між вісімнадцятим та двадцять восьмим роком життя всі бажання поета, все його щастя – увесь сенс його життя був у тому, чи відповідь взаємністю боготворна ним жінка, й поет тим більш тримається за цю надію, чим більше він її втрачає. Він мріє про гармонію ідеального кохання та малює, як обманюється кожного разу ця мрія. Мрія ця наштовхується на непереможні перепони, ворожі сили навіть з’являються в сновидіннях Гейне, розлучаючи його із коханою. Оптимізму та цільності світосприйняття ліричного героя у молодого Гейне протистоїть меланхолія та відсутність цільності, або “роз’єднаність” та “світова скорбота”. Із самого початку в ліриці Гейне є відчуття невирішених протиріч, які й визначають відношення поета до оточуючого світу, й його власну особистість. Саме завдяки сильному й яскравому вираженню цього почуття лірика Гейне стала такою популярною.

Відомо, що коли Гейне був ще учнем в торговій справі, він закохався у свою кузину Амалію, дочку Соломона Гейне, й одночасно почав писати вірші. Амалія ж не відповідала взаємністю поету. Поет зі своїм коханням й творчістю залишився неприйнятим тим світом, в якому він існував. Байдужість й холодність коханої забрали в поета віру до людей, віру в близькість одне до одного. Ідеал краси та добра,

змальований в образі коханої. Залишається для нього не тільки недосяжним, але й не без недоліків. Він часто змальовує її невірною й демонічною, привабливою і водночас небезпечною носійкою злих чар [5, с.6].

Візьмемо, наприклад, один із віршів циклу «Юнацькі страждання»
“Morgens steh ich auf und frage”.

*Morgens steh ich auf und frage:
Kommt feins Liebchen heut?
Abends sink ich hin und klage:
Ausblieb sie auch heut.
In der Nacht mit meinem Kummer
Lieg ich schlaflos, wach;
Träumend wie im halben Schlummer,
Wandle ich bei Tag.*

* * * * *

*Вранці я встаю й питаю:
Прийде мила знов?
Ввечері мов позіхаю;
Не прийшла любов.
Уночі із своїм сумом
Ліг без сну, не спав;
В напівсні у мріях – думах,
День весь проблукав.*

Ласкаво, з ніжністю використовуючи епітет “*fein*”, розповідає поет про свою кохану, з використанням суфіксу – *chen*, “*Liebchen*”. Автор поезії слабкий перед красою дівчини, перебуваючи в напівсні і вдень, і вночі: епітети “*schlaflos*”, “*träumend*”; герой жаліється, не стидяючись своїх страждань, мало розуміючи, де скінчився день, де почалась ніч. Виразити це яскраво допомагають дієслова “*klagen*”, “*senken*”, “*bei Tag wandeln*”, вдень він перебуває “*wie im halben Schlummer*” – автор використовує порівняння. На нашу думку, такий прийом, як опис сну або мрії ми можемо побачити і в ліричних творах Франка на тему кохання. Тема сну – мрії дуже яскраво представлена у вірші “Чого являєшся мені у сні?”.

*Warum erscheinst du mir im meinem
Traum?
Warum siehst wieder du an mir
Die wunderschöne Augen,
Die kaum,
Wie Schachtgrund kalter
Scheinen hier?
Warum die Lippen sind so stumm?*

*Und welche Qual Vorwurf das Leiden,
Die Wünsche die wir stolz so meiden
Wie Feuerschein auf der Lippen,
Flammt rot versinkt in wilde Klippen
So stier?*

* * * * *

Чого являєшся мені
У сні?

Чого звертаєш ти до мене
Удові очі ті ясні,
Немов криниці дно студене?
Чому уста твої німі?
Який докір, яке страждання,
Яке не сповнене бажання
На них, мов зарево червоне,
Займається і знову тоне
У тьмі?

Ліричний герой з сумом запитує своєї долі, чого ввижається йому уві сні образ коханої дівчини і тривожить зранене любов'ю серце.

Він щиро кохає свою милу, хоч вона й згордувала ним. Довга розлука посилила в його серці жагучу скорботність, хвилювання. Глибокі свої переживання він висловлює в своїх піснях. Автор жаліється, признає свою слабкість, стверджуючи: “я люблю тебе без тям”, “мучусь довгими ночами” та зберігає “ридання голосні”, “свій жаль, свій біль, свої пісні” на дні свого серця. Байдуже ставлення коханої виражається дієсловами то в минулому то в теперішньому часі: “згордувала”, “надірвала”, “не знаєш”, “минаєш”, “не зирнеш”, “не кивнеш”. До речі, можна констатувати у віршах обох авторів наявність шиплячого звуку “ш” (schlafloss, Schlummer), який мов передрікання долі, її шепотіння в напівсні про невзаємні, гіркі почуття.

Відомо, що у Гейне цілий розділ циклу “Юнацькі страждання”, а саме, “Сновидіння” присвячений темі нещасливого кохання. Як і Франко, поет живе в світі дивних снів та мрій. “Сновидіння” – це опис або страшного сну, або видіння, що виникають у письменника. Він також бачить невірну кохану, втрачену назавжди. Реальність і сон, привиди любові-поєднуються у страшній фантазмагорії [3, с.32]. Тему пісень, поєднаних з певними народними мотивами на лоні природи, можемо побачити в наступному вірші Гейне.

*Es schauen die Blumen alle
Zur leuchtenden Sonne hinauf;
Es nehmen die Ströme alle
Zum leuchtenden Meere den Lauf,
Es flattern die Lieder alle*

*Zu meinem leuchtenden Lieb;
Nehmt mit meine Tränen und Seufzer
Ihr Lieder wehmütig und trüb!*

* * * * *

*Це бачать скрізь всі квіти ніжні
В яскравому сонці у небі;
Беруть це струмочки сніжні
У сяючій моря донці.
Оспівують всі це пісні
Коханій світлій моїй:
Позіхання й сльози мої навесні
У пісні тужливій й сумній!*

Даному ліричному твору, безумовно, властива глибока задушевність, ліричність, щирість, прозорість і простота. Поет широко використовує особливості німецької народної пісні: її образи, мотиви, ритміку, розмовні інтонації. Велика увага приділяється природі. Автор широко застосовує типові для народної творчості прийоми одухотворення явищ природи: квіти, листя, дерева, небо, хмари сміються, плачуть, розмовляють, співають разом із поетом. Автор порівнює свою кохану з сонцем, місяцем, голубкою, трояндою.

Яскраво і вдало, на нашу думку, автор використовує в даному вірші персоніфікацію (особливий вид метафори, що надає предметам та явищам природи властивостей людей, олюднює їх [6, с.314]): “Es schauen die Blumen alle”, “Es nehmen die Ströme alle”, “Es flattern die Lieder alle”. Атмосфера віршу ясна, чиста, тепла, хоч і наповнена сумом та жалем невзаємного кохання. Неодноразово використовує Гейне епітет “leuchtend”: “leuchtende Sonne”, “leuchtende Lieb”, “leuchtend Meer”. З’являється тема “пісень кохання”, наявність якої ми про констатували у вище наведеному вірші І. Франка. Епітети, що пов’язані із станом ліричного героя, навпаки, дещо песимістичні: “wehmütig”, “trüb”, та пісні його любові пов’язані із “Tränen”, “Seufzer”. Зміст і сюжет вірша нагадує певні старовинні фольклорні мотиви. Тому ж, на нашу думку, дуже доречним є використання в цьому вірші такого засобу як алітерація (повторення подібних за звучанням приголосних у віршовому рядку, фразі, строфі для посилення звукової або інтонаційної виразності і музичності [6, с.16]). До речі, найчастіше з алітераціями зустрічаємося в народній творчості і в поезії. Алітерація виділяє певні слова в тексті й розквіту.

Однією з важливіших форм поезії 19 століття стала так звана “пісня” (Lied), що мала свої коріння в народній творчості. Під “піснею” тоді розуміли вірш, який відрізнявся не тільки музичністю, а й особливим характером ліричної виразності – це йшло безпосередньо “із душі”, в цьому “виспівувалась” душевна повнота – це було “природною” поезією душі. “Пісня є критерієм первісності” (або “природності” - так

можна було перекласти слово “*Ursprünglichkeit*”), – писав Гейне в “Думках та експромтах”. Проаналізуємо наступний, один з яскравих віршів автора, пов’язаний з народними мотивами [3, с. 22].

*Ein Traum gar seltsam schauerlich,
Ergötzte und erschreckte mich.
Noch schwebt mir vor manch grausich Bild,
Und in dem Herzen wogt es wild.
Das war ein Garten wunderschön,
Da wollt ich lustig mich ergehen;
Viel schöne Blumen sahn mich an,
Ich hatte meine Freude dran.*

* * * * *

*Жахливий сон був рідко лиш,
Страх й насолоду він залишив.
Картина ось з’явилась вмиль,
І дико серце так стучить.
Там сад був гарний чарівний,
Хтїв звеселить тут розум свій;
Квітки дивилися охоче,
І радість сповнювала очі.*

Поезія представлена нам у вигляді сну-мрії, повного фольклорних образів, тісно пов’язаних з природою. Композиція вірша струнка та чітка, певні образи виникають перед нами поступово, по черзі, один за одним. Кохання виступає у Гейне роковою силою, що несе неминучу смерть. В цьому ліричному творі можемо побачити багато різних літературних засобів, що допомогли поетові зробити картину такою мальовничою. На початку вірша наявна антитеза – стилістична фігура: особливо підкреслене протиставлення протилежних життєвих явищ, понять. Почуттів, думок, людських характеристик тощо [6, с. 28]. Гейне використовує епітет “*schauerlich*”, дієслово “*erschreckte mich*” та далі поступово відкриває перед нами спокійну, романтичну картину, живописний краєвид: “*ein Garten*”, “*viel schöne Blumen*”, “*die Vögelein*”, “*die Sonne*”, “*viel Balsamduft*”, “*Blumenland*”, “*Marmorbrunnen*”. Одночасно в даних образах постає перед нами такий стилістичний засіб, як персоніфікація, бо “*die Blumen sah mich an*”, “*alles schimmert alles lacht*”, “*und zeigt seine Pracht*”. Чудова романтична картина змальовується за допомогою епітетів: “*wunderschön*”, “*schöne*”, “*muntre*”, “*rot*”, “*lustig bunt bemalt*”, “*lieb und lind*”. Ніжні почуття автора підкреслює використання зменшувального суфіксу – *lein*: “*Vögelein*”, “*Wänglein*”, “*Äuglein*”, “*Wässerlein*” при описі коханої. Типовий образ сільської красуні на лоні природи біля джерела, що пре свій одяг. До того ще сама красуня наспівує певні фольклорні мотиви: “*Rinne, rinne Wässerlein, Wasche mir das Linnen rein!*”. Загадковість діви підкреслює

антитеза: “so fremd – so wohlbekannt”; дівчина ласкаво описується епітетами: “süß”, “mild”, “schön”, “blondgelockt”.

Такі ж переспіви, фольклорні мотиви із схожими образами на лоні природи знаходимо у І.Франка. Розглянемо два яскравих приклади.

*Зелений явір, зелений явір,
Ще зеленіша іва;
Ой між усіми дівчатоньками
Лиш одна мені мила
Червона рожка, червона рожка
Над усі квіти гожа;
Не бачу рожі, не бачу рожі,
Лиш її личка гожі.
Золоті зорі в небеснім морі
Моргають серед ночі,
Та над всі зорі внизу і вгори-
Її чорні очі.*

* * * * *

*Die grüne Pappel, die grüne Pappel,
Die grünste ist die Weide;
Nur ein gefällt mir sehr
Unter die schönsten Maiden.
Die rote Rose, die rote Rose
Ist besser als die Veilchen;
Und alle Blumen sind die Prosa
Ihrem Antlitz können nicht gleichen.
Im blauen Himmel die goldene Sterne,
Bei Nacht zusammenblitzen.
Sie sind nur farblos aus der Ferne-
Ihre schwarze Augen glitzern.*

Дуже співзвучним вважаємо цей ліричний твір із вище наведеним віршем Гейне. Перед нами розгортається подібний краєвид. Все постає у Франка поступово у гармонійній єдності. Спочатку той же чарівний сад: “зелений явір”, “ще зеленіша іва”. Ті ж самі чарівні квіти, “оживлені” за допомогою персоніфікацією; “червона рожка... над усі квіти гожа”. Мелодії, звуки кохання передає автор не через пташиний спів, а через шелестіння пшениці: “Та її голос-пшеничний колос”, що також супроводжується “голосними дзвонами”, “срібними тонами”. Письменник вдало використовує метафоричні порівняння та епітети. Цікаве зауваження: на горизонті з’являється “широке море, велике море”. На відміну від Гейне, який використовує більш обмежений простір криниці, Франко розширює цей образ “сільської красуні” на фоні безмежного шумного моря. Слушно тут зазначити, що обидва автори, на нашу думку, перекликаються в даних творах із Шекспіром, який

порівнює свою кохану із усіма найпрекраснішими реаліями та фантазіями. Отже, обидва автори, безумовно, використали фольклорні образи, які ми знаходимо співзвучними, та використали таку форму ліричного твору, як “пісня”. Наведемо ще один приклад, що ідеально підходить до цього ряду.

*Oh, Mädels aus dem starken Nüsse
Warum ist dein Herz wie Dörnerküsse?
Warum die Lippen sind wie leises Flehen,
Wort ist wie Spitze. Kanst das vorstellen?
Die Augen strahlen Zauberkünste,
Die brennen Herz mit Feuerbrunste?
Auehmächte schwarzer als Nächte,
Wer sieht sie an, willst kein Licht echt!
Warum dein Lächeln - ist wie die Falle,
Regt mein Herz auf zum ersten Male?
Oh, schöne Mädels, leuchtende Sterne!
Du bist mein Gram. meine Freude und Tränen!
Wenn sehe dich an, muß ich dich liebe,
Und du zerstörst die Seeletriebe.*

* * * * *

*Ой ти дівчино, з горіха зерня,
Чом твоє серденько - колюче терня?
Чом твої устонька - тиха молитва,
А твоє слово остре, як бритва?
Чом твої очі сяють тим чаром,
Що то запалює серце по жаром?
Ох тії очі темніші ночі,
Хто в них задивиться, й сонця не схоче.
І чом твій усміх-для мене скрута,
Серце бентежить, як буря люта?
Ой ти дівчино, ясна зоре!
Ти мої радощі, ти моє горе!
Тебе видаючи, любити мушу
Тебе кохаючи, загублю душу.*

Перед нами знову типова “пісня” тісно пов’язана з фольклорним жанром. Романтичні картини на фоні нещасливого кохання. Низка порівнянь, що описують неприхильність коханої: “серденько – колюче терня”, “слово остре, як бритва”, “очі ... запалюють серце по жаром”, “очі темніші ночі”, “усміх – для мене скрута”. Дівчина як чарівниця, що забрала сили, радість життя, спокій й сон. Подібні мотиви зустрічаємо у Гейне в його “сновидіннях”. Кохана перетворюється наче у недобру фею, що знущається, зраджує, випиває сили та здоровий глузд, “зачаровує” героя. Знову бачимо ряд порівнянь – метафор, використаних автором, антитезу: “Ти мої радощі, ти моє горе!”, “очі темніші ночі... Хто в них

задивиться, й сонця не схоче!”, “Тебе кохаючи, загублю душу”. Бачимо, що ліричні герої обох авторів можуть втратити душу й життя із-за нещасливого, невзаємного кохання.

Безумовно, роль перекладів шедеврів світової літератури мають величезне значення. І якщо ми хочемо бачити українську мову багатофункціональною та розвинутою в майбутньому, повинні враховувати процеси міжнародного масштабу, які необхідно відслідковувати й враховувати, але не можна регулювати насильно. Для оволодіння мовою потрібна дуже сильна мотивація – економічна й культурна. Саме наступний розгляд культурної спадщини Г.Гейне та І. Франка в перекладах і вважається нам *перспективним* в подальшому розгляді.

Отже, із нашого аналізу ми можемо зробити висновки про те, що до світової літератури можна долучитись в першу чергу через іноземні мови; щоб забезпечити постійний розвиток рідної мови держава повинна постійно підтримувати не тільки творчість вітчизняних авторів, а й перекладацьку роботу й видавництво шедеврів світової літератури; перекладацька робота сприяє інтеграції народів та їх культур, допомагає краще побачити розвиток літературних процесів усього світу діахронічно й синхронічно.

Література

- 1. Heine H.** Gedichte : in fünf Bänden / H. Heine. – Erster Band. – Volkerverlag Weimer, 1961. – с. 320.
- 2. Гейне Г.** Собрание сочинений : в 6-ти Т. / Г. Гейне. – Т.1. – М. : Художественная литература, 1980. – с.180.
- 3. Гиджу С.** Лирика Г. Гейне / С. Гиджу – М. : Художественная литература, 1983. – с. 78.
- 4. Дмитриев А. О.** Г. Гейне-поэте и человеке / А. О. Дмитриев // Избранные сочинения Г. Гейне. – М. : Худ. л-ра, 1989. – с. 5-16.
- 5. Гейне Г.** Стихотворения. Поэмы. Проза / Г. Гейне.- М. : Худ.л-ра, 1971.- с. 200.
- 6. Словник літературознавчих термінів** [уклад. М.В. Лесин] – К. : Рад.школа, 1980. – с. 400.
- 7. Матузова Н.** Г.Гейне / Н. Матузова // Книга пісень Г. Гейне. – К. : Котигорошко,1994. – с. 5-1.
- 8. Осипов Е. Д.** Единый язык человечества / Е.Д. Осипов. – М. : Художественная литература, 2003. – с. 123.
- 9. Походзіло М. У.** І. Франко у школі / М.У. Походзіло. – К. : Рад. Школа, 1970. – с. 110.
- 10. Франко І.** З вершин і низин (вірші та поеми) / І. Франко. – К. : Рад. Школа, 1990. – с. 125.

Свістун Н.В. Стилiстичний аналіз ліричних творів Г. Гейне та І. Франка.

Ця стаття присвячена важливій ролі перекладів в процесі розвитку світової літератури. Нами були обрані твори Г.Гейне та І. Франка та зроблений їх детальний порівняльний аналіз.

Ключові слова: стилістичний аналіз, порівняльний аналіз, лірика, ліричний герой.

Свистун Н.В. Стилистический анализ лирических произведений Г. Гейне и И. Франко.

Эта статья посвящена важной роли переводов в процессе развития всемирной литературы. Мы выбрали произведения Г. Гейне и И. Франка и сделали детальный сравнительный анализ их произведений.

Ключевые слова: стилистический анализ, сравнительный анализ, лирика, лирический герой.

Svistun N. The stylistic analysis of H. Heine and I. Franco's lyrical works.

This article is devoted to the important role of translation in the process of the development of the world literature. We chose the poems by H. Heine and I. Franko and made the comparative analysis of their works.

Key words: comparative analysis, stylistic analysis, lyric poetry, lyric hero.

УДК 8Ш51

Шестакова О.Я.

**АНИМАЛИЗМИ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СИСТЕМАХ
ІСПАНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ: РОЛЬ У
ФОРМУВАННІ ЛЕКСИЧНОЇ БАЗИ ВИВЧАЮЧИХ ІСПАНСЬКУ
МОВУ**

Здавна спостерігаючи за природними явищами та реаліями, людина відображує надбаний досвід у мові, створює лексичні пласти, які, тим чи іншим способом відображують її етнокультурну позицію як носія певної мови.

Зіставний аналіз ідоматичних висловів з анімалістичним елементом можна вважати *актуальним*, бо компаративний метод, який полягає у основі аналізу, дозволяє найбільш ефективно організувати процес опанування цим лексичним прошарком.

Вивченням фразеологічного шару займаються численні відомі лінгвісти, такі як В.В. Виноградов, Л.Р. Зіндер, М.Д. Степанова, І.І. Чернишева. Фразеологічні одиниці вони розглядають як мовні звороти, що складаються з двох або більше слів, що характеризуються відтворюваністю, стійкістю складу та структури, а також цілісним семантичним значенням. В семантичній класифікації вони виділяють прислів'я, ідіоми, парні сполучення та крилаті вислови.

Парними висловами вважають стійкі сполучення двох слів, що належать до тієї ж самої частини мови, наприклад, “*el gato y el perro*” (“*кіт із собакою*”), тобто, у поганих стосунках одне з одним.

Ідіоми – це вислови, значення яких не залежить від суми значень кожного окремого компоненту певного вислову. Наприклад:

До крилатих висловів належать, насамперед, афоризми та цитати окремих особистостей, для яких характерні точне значення, межнаціональний характер, точний компонентний переклад та наявність автора або джерело походження.

Прислів'я значною мірою відрізняються від інших фразеологічних сполучень за смыслом та структурою. Вони являють собою невеликі вислови, що знаходяться у народному вживанні. Зазвичай вони існують не як словосполучення, а ціле речення і висловлюють не окреме поняття, а закінчену думку. Наприклад, “*старого воробья на мякине не проведеш*» (“*a perro viejo no hay tuz tuz*”) означає, що людина, яка має певний досвід у якійсь справі, не може бути спантеличеною несподіваним негараздом у цій справі.

Особливість та цінність фразеологічних одиниць полягає у тому, що вони мають багатогранну функцію: з одного боку, вони надають мові відтінок жвавості, з другого - виконують дуже важливу комунікативну функцію, та окрім всього, допомагають у вихованні культурного користувача іноземною мовою.

Зооморфний фразеологічний пласт є одним з найстаріших у системі. Це може бути пояснено дуже просто: більшість висловів, які його складають беруть своє походження і фольклорній творчості різних народів.

Аналізуючи географічне середовище, тобто, розташування сучасних іспанських та слов'янських територій, на яких проходило формування зазначеного прошарку лексичних систем обох мов, можна дістатися висновку, що базові компоненти не відрізняються значною мірою. Такі домашні тварини як віслук та корова зазвичай уособлюють працездатну та витривалу людину.

Дикі звірі, такі як вовк, ведмідь та лисиця характеризують людину згідно до рис, що є притаманними їх природній поведінці. Таким чином, вовк втілює хижий та незалежний характер, лисиця є взірцем продуманої поведінки у своєму середовищі.

За допомогою фразеологічних одиниць, що містять анімалізми, представляється можливим впливати на поведінку людини, регулювати та змінювати її, порівнюючи її з рисами характеру тварин або навпаки.

Таким чином, метою запропонованої статті є не тільки підкреслити важливість використання фразеологічних одиниць, що містять зооморфізми, а й зробити спробу створити їхню класифікацію, яка б зробила процес оволодіння цим ідіоматичним прошарком легким та цікавим.

Тож, розподіл, який був зазначений вище лише дозволяє розрізнити вид ідіоматичного висловлювання, але аж ніяк не підходить до оптимізації процесу запам'ятовування. Насамперед, тому, що серед крилатих виразів та парних висловів не так багато прикладів з анімалістичним елементом. Таким чином, подальші розглядання питання буде торкатися прислів'їв та приказок, яких дуже і дуже багато у обох мовах, що підлягають аналізу.

По-перше, необхідно розглянути два способи упорядкування фразеологічних одиниць. Перший – семантичний, що спиратиметься, головним чином, на семантичний центр висловлювання, а саме, назву тварини, яка стала базою для виникнення фразеологізму.

Залежно від рівня володіння мовою людей, що вивчають її, вчитель має презентувати зооморфізм, але спочатку окремо від контексту фразеологічного вжитку. Наприклад, в обох мовах, іспанській та російській, зооморфізм “волок” (“lobo”) є достатньо вживаним в ідіоматичних зворотах. Тобто, вивчаючи мову, повинні чітко розуміти що у переносному значенні йдеться про людину підступну, хитру, а, іноді, й жорстоку. Максимальна кількість епітетів, приведена у з'ясуванні властивостей тварини допоможе легко здогадатися про значення фразеологічних зворотів, що містять компонент “волок”.

Наступним етапом є презентація низки фразеологічних зворотів, що містять зооморфізм. Цілком логічно припустити, що деякі звороти можуть співпадати за значенням з фразеологізмами у рідній мові вивчаючих, наприклад:

Ни рыба ни мясо.

С волками жить - по-волчьи выть.

Дареному коню в зубы не смотрят.

Как рыба в воде.

За двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь.

Делать из мухи слона.

Крысы бегут с тонущего корабля.

Ночью все кошки серы.

Паршивая овца все стадо портит.

Без kota мышам раздолье.

Жить как кошка с собакой.

Ni carne ni pescado.

Quien con lobos anda a aullar aprende.

A caballo regalado no se le mira el diente.

Como el pez en el agua.

El que dos liebres sigue, tal vez cace una, y muchas veces ninguna.

Hacer de una pulga un elefante las ratas abandonan un barco que se va a pique.

De noche todos los gatos son pardos.

Una oveja sarnosa (mala) estropea todo el rebaño.

Cuando el gato duerme los ratones bailan.

Vivir como el perro y el gato.

Наступним кроком є презентація фразеологізмів, що частково співпадають з рідною мовою на рівні лексем, та значення яких може бути легко зрозуміло виходячи з його компонентів, або якщо вони відтворюють ту ж саму думку, навіть застосовуючи лексеми, що відрізняються у російській та іспанських мовах. Наприклад:

<i>И волки сыты, и овцы целы.</i>	<i>Salvar la cabra y la berza.</i>
<i>Покупать (купить) коту в мешке.</i>	<i>Dar gato por liebre.</i>
<i>Слона не приметить.</i>	<i>No ver un burro a dos pasos.</i>
<i>Видна птица по полету.</i>	<i>Por la muestra se conoce el paño; Por el canto se conoce al ruiseñor.</i>
<i>Пуганая ворона куста боится.</i>	<i>Macaco viejo no sube a palo podrido.</i>
<i>Лучше синица в руке, чем журавль в небе.</i>	<i>Más vale pájaro en mano que buitre volando.</i>
<i>Одним ударом двух зайцев.</i>	<i>Matar dos pájaros de un tiro.</i>
<i>Одна ласточка весны не делает.</i>	<i>ni un dedo hace mano, ni una golondrina verano.</i>
<i>Стреляный воробей.</i>	<i>Toro corrido.</i>
<i>Рано пташечка запела, как бы кошечка не съела.</i>	<i>Cantó el cuquillo, y descubrió su nido.</i>
<i>Не все коту масленица.</i>	<i>A cada puerco le llega (le viene) su San Martín.</i>
<i>Захотеть молочка от бычка.</i>	<i>Pedir leche de gallina.</i>
<i>Пожалел волк кобылу, оставил хвост да гриву.</i>	<i>Juntóse al lobo la oveja, y la comió hasta la pelleja.</i>

Добірка фразеологічних зворотів за цим принципом дозволяє не тільки зіставити їх, але й в окремих випадках проаналізувати походження вислову, виходячи з компонентів, що його утворюють.

I, нарешті, остання та найменш численна група фразеологізмів, що потребує окремого пояснення в силу того, що її семантичні складові не дозволяють відразу зрозуміти повне значення вислову. Наприклад, при перекладі прислів'їв "Cuando las ranas críen el pelo" або "La cabra siempre tira al monte" на російську мову у учнів можуть виникнути труднощі.

Інший принцип, що може бути застосовано при знайомстві учнів з анімалістичним фразеологічним прошарком, структурний. Звичайно, він є суто умовним і не дозволяє класифікувати фразеологізми достатньо детально. Але він може розкрити перед учнями особливості побудови іспанської фрази або речення.

У цьому випадку фразеологічні звороти класифікуються на основі структурної подібності, тобто, починаючи з найбільш близьких до рідної мови. Семантичний елемент має другорядне значення. Завданням вчителя буде, насамперед, порівняння граматичних форм часу в обох мовах та членів речення вислову. Наприклад:

<i>Видна птиця по полету. Дареному коню в зубы не смотрят.</i>	<i>Por el canto se conoce al ruiseñor. A caballo regalado no se le mira el diente.</i>
<i>Как рыба в воде. Ни рыба ни мясо.</i>	<i>Como el pez en el agua. Ni carne ni pescado.</i>
<i>За двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь.</i>	<i>El que dos liebres sigue, tal vez cace una, y muchas veces ninguna.</i>
<i>Проголодался как собака.</i>	<i>Tengo hambre canina.</i>
<i>Одним ударом двух зайцев.</i>	<i>Matar dos pájaros de un tiro.</i>
<i>Ночью все кошки серы.</i>	<i>De noche todos los gatos son pardos.</i>
<i>Жить как кошка с собакой.</i>	<i>Vivir como el perro y el gato.</i>

Звичайно, жодна з класифікацій не є універсальною, тобто вони лише мають на меті упорядкування фразеологізмів для більш доступного, якісного та логічного використання їх учнями.

Таким чином, викладач, беручи до уваги, такі фактори, як рівень вивчення мови учнями та семантична спрямованість матеріалу має визначитись зі способом презентації та видами опрацювання зазначеного матеріалу у термінах навчально-виховного процесу.

У *перспективі* можна окреслити подальший розгляд фразеологічних одиниць з залученням до аналізу українських зразків аналогічного фольклору, а також більш детальну їх класифікацію.

Література

1. Григоренко О. В. Об образных наименованиях лица в современном русском языке / О. В. Григоренко / Русский язык в школе. – 2003. – № 3. – С. 45-54. **2. Шевелёва Л. В.** Лексикология современного немецкого языка / Л. В. Шевелёва / Курс лекций: учебное пособие. – М. : Иностр. яз., 2004. – 320 с. **3. Diccionario** fraseológico documentado del español actual / Locuciones y modismos españoles. – Madrid : Aguilar, 2004. – 1088 p.

Шестакова О.Я. Анімалізми у фразіологічних системах іспанської та російської мов: роль у формуванні лексичної бази вивчаючих іспанську мову.

У пропонованій статті авторка торкається питання необхідності залучення фразеологічних одиниць російської та іспанської мов, що містять у собі анімалізми. У статті запропоновано використання умовної класифікації фразеологічних одиниць з урахуванням їх структурних та семантичних особливостей.

Ключові слова: фразеологічна єдність, анімалізм, зооморфізм.

Шестакова Е.Я. Анимализмы во фразеологических системах испанского и русского языков: роль в формировании лексической базы изучающих испанский язык.

В предложенной статье автор затрагивает вопрос необходимости использования фразеологических единиц русского и испанского языков, которые содержат в себе анимализмы. В статье предложена условная классификация фразеологических единиц с учетом их структурных семантических особенностей.

Ключевые слова: фразеологическое единство, анимализм, зооморфизм.

Shestakova O. Animalisms in the phraseological systems of the Spanish and the English languages: role in building the vocabulary of Spanish learners.

In the article the author raises the issue of the usage of the phraseological units, based upon an animalistic element while teaching the Spanish language. A conventional classification of them is suggested taking into consideration semantic and structural peculiarities of the Russian and Spanish languages.

Key words: phraseological unit, animalism, zoomorphism.

ЛІНГВІСТИЧНА ТЕОРІЯ

УДК 811.111

Вокун І.

**THE USES OF MENTAL SPACE THEORY
IN SOLVING LINGUISTIC ISSUES**

Cognitive linguistics gives us an idea of mappings and mental spaces [3, p.7; 4, p. 5]. Mappings are correspondences between elements of the source and target domains within a domain and between two mental spaces [32, p. 371]. A mental space is a partial conceptual structure that we build up on-line in the course of communication. We set up mental spaces with the help of space builders. Space builders include adverbials of time, various adverbs, modal verbs, and several others. Mental spaces are cognitively real phenomena that we can think of as small activated areas of the brain/mind [1, p. 87]. The *aim* of the article is to explain semantic anomalies and referential ambiguity.

Similar to frames, or domains, mental spaces are also structured areas of experience, but they differ from frames in that they are smaller than domains and more specific than domains. At the same time, mental spaces may be structured by frames – often by several of them at the same time. Several mental spaces can be embedded in one another. Ultimately, however, there must be a space from which other mental spaces derive. This ultimate mental space is called the base space. Particular mental spaces are set up with the help of space builders. Space builders are not limited to a particular word class and they vary in their degree of frequency in discourse. The special importance of space builders lies in the fact that they *explicitly signal* the kinds of mental spaces we build in the course of communication. A key principle of mental space theory is called the access principle. It means that an expression describing or naming an element in one mental space can be used to *access* a counterpart of that element in another mental space.

In actual discourse, mental spaces are connected by mappings between the elements of different but related mental spaces. A large part of our understanding of discourse is our ability to keep track of which mental spaces are set up and what the mappings are between the elements of mental spaces that we build. This explains *the topicality* of the research.

Understanding, almost as a rule, involves multiple construals. We can build mental spaces and find connections between them in several different ways. In a specific situation, the same word or sentence may receive very different interpretations. The remarkable conclusion is that meaning is constructed online in context by means of mental spaces and the mappings that connect the elements of mental spaces. Meanings are not in the words or sentences; meanings are creatively constructed by speakers and hearers.

Mental space theory provides elegant solutions to and explanations of several difficult problems in logic, semantics, and the understanding of discourse. In this article I will look at some of these areas. They are semantic anomalies, referential ambiguity, and change predicates.

Semantic Anomalies

There are many sentences that contain an apparent contradiction. One example of this is the following:

- *In the picture, the girl with blue eyes has green eyes.*

We can account for the apparent contradiction if we assume that there are two mental spaces here: a base space and a picture space. In the base space we have the girl with blue eyes, and in the picture space we have the girl with green eyes. The girl with blue eyes in the base space can be said to have green eyes in the picture space because, with the help of the access principle, we can refer to a counterpart of an element by means of the description of that element in another space (i.e., in the base space where the description is *the girl with blue eyes*).

As another example of a semantically anomalous sentence, consider

- *I'm taller than I am.*

This is clearly a semantically unacceptable sentence. However, by adding a space builder to the sentence we can easily fix it:

- *John thinks I'm taller than I am.*

What makes the first sentence unacceptable and the second acceptable? We can say that there is only one mental space in the first sentence – current reality. There is only one point on the tallness scale that corresponds to an individual's height in a single mental space, but comparison involves two points. Therefore, the sentence is unacceptable. However, in the second sentence there are two mental spaces: reality space and John's belief space. The point on the height scale in John's belief space is higher than the point on the same scale in reality space. Since we have two points on the tallness scale (though in different spaces), as required by a comparison of height, the sentence is acceptable, and we do not feel that there is a logical contradiction.

Referential Ambiguity

The following sentence provides an example of what is called referential ambiguity:

- *Oedipus wants to marry his mother.*

There are two spaces here: a base space where Oedipus's mother is Jocasta and a want or belief space where Oedipus's mother is not Jocasta. This is because in the want/belief space Oedipus does not know that the woman he wants to marry, Jacosta, is his mother in reality. Thus, we have the following situation:

Base space: O's mother = Jocasta

Want/belief space: O's mother ≠ Jocasta

The sentence *Oedipus wants to marry his mother* has a true and a false reading. The true reading is based on the base space in which Oedipus wants

to marry a woman, Jocasta, who is his mother. The false reading is based on Oedipus's want/belief space in which Oedipus's mother is not Jocasta.

Let us take another example:

- *The prime minister was ten years old in 1949.*

This has two readings. On one reading, there are two spaces: a base space and a 1949 space. The base space has the prime minister now and the 1949 space has a ten-year-old child who corresponds to the prime minister now. That is to say, there is a mapping between the base space that contains the prime minister now and the 1949 space that contains the ten-year-old child. The mapping is between the prime minister now and the ten-year-old child in 1949.

Another reading is that there was a prime minister who was ten years old in 1949. On this reading, there is only one space, the space of 1949, and this contains the prime minister who was ten years old.

There are many such examples. As a final illustration, consider the following sentences:

- *Ed thinks he's a hero.*
- *In that movie, Ed thinks he's a hero.*

The second sentence has two readings: In one, real-world Ed thinks that the character played by him in the movie is a hero. In the other, the character played by Ed in the movie thinks he is a hero. Within the movie space, either real-world Ed has a belief space (in which the character played by him is a hero) or the character played by Ed has a belief space (in which the character is a hero). In the latter reading, the name Ed does not refer to what it normally does (i.e., the real-world Ed) but to the character played by real-world Ed (i.e., Ed's character in the movie). We can see the access principle at work here. A description (*Ed*) used for an element (Ed) in one space (base space) can be used in another space (the belief space) to access, or identify, a counterpart of this element (the character played by Ed) in this second space.

In all of these cases, we can account for referential ambiguity by resorting to mental space theory. By taking into account the several mental spaces and the different possibilities for mappings between these spaces, we can work out the different interpretation of these sentences.

Change Predicates

Consider now what are called change predicates, such as *get bigger*. How can we account for the different interpretations of sentences such as the following?

- *Sue's house keeps getting bigger.*

The sentence has two interpretations. One is what we can call the "normal" interpretation, namely, that Sue's house is becoming bigger and bigger (for example, by adding new rooms to it). According to the other interpretation, the meaning of the sentence is that every time Sue moves, she moves into a bigger house.

On the first reading, the phrase *Sue's house* refers to a single specific entity. Given the role-value distinction, this would be the "value", or

individual, interpretation of the sentence. On the second reading, the phrase has a “role” meaning that can refer to many values, that is, to all the different houses that Sue moves to.

In the sentence, the verb *keep* functions as a space builder: It creates a series of mental spaces in time. The conceptualizer (speaker/hearer) notes that in each successive mental space the house is bigger. He or she scans these successive mental spaces. This process is independent of which reading we are dealing with.

Consider now the following sentences:

- *The trees get smaller as you go up the mountain.*
- *The trees get taller as you down the mountain.*

Given the first sentence, we mentally scan subsets of trees as we go up. Given the second one, we mentally scan subsets of trees as we go down.

Some verbs allow only the value, or individual, interpretation.

Take the following pairs of sentences:

- a. *The trees get taller as you go up the mountain.*
- b. *??The trees grow as you go up the mountain.*
- a. *The cars get three feet longer when you enter Pacific Heights.*
- b. *??The cars lengthen by three feet when you enter Pacific Heights.*
- a. *Every time he buys a new car, it goes faster.*
- b. *??Every time he buys a new car, it accelerates.*

The second sentence in each pair is odd. (This is indicated by the double question marks.) They do not have both a role and a value reading. They only have a value, or individual, interpretation, which does not work in a situation that calls for a role interpretation. The value meanings for the three sentences could be given as follows:

- *‘A particular set of trees grows in the short time you go up the mountain’.*
- *‘A particular set of cars all of a sudden becomes longer’.*
- *‘The case suddenly accelerate when you buy them’.*

Clearly, these meanings do not work because a set of trees does not visibly grow as we go up the mountain; a set of cars do not become longer, as if by magic, when we enter Pacific Heights; and it is not the case that when he buys a new car, it suddenly accelerates.

However, in a context that calls for a value, or individual, interpretation, the sentences that contain these verbs are acceptable. For example:

- *The trees grew visibly as we watched them under the giant microscope.*
- *The cars slowly lengthened in the heat in the giant furnace.*
- *The cars accelerated in the finishing straight of the race.*

In sum, when we have a context that calls for a value interpretation (i.e., when we talk about a particular set of trees), the sentences that contain

the verbs *grow*, *lengthen*, and *accelerates* are perfectly acceptable, but when we place them in a context that calls for a role interpretation (i.e., when there are several different sets of trees that you pass by, when you see several different cars as you enter a place, and when you buy several different cars in the course of time), the sentences are unacceptable.

In conclusion, the theory of mental spaces provides simple solutions for a number of difficult issues in the study of language, including semantic anomaly, referential ambiguity, and change predicates.

Prospects of the research. Further investigation can be focused on the use of tenses and moods. Another direction may be making sense of our ability to manage discourse.

Literature

1. Fauconnier G. Mappings in Language and Thought / G. Fauconnier. – Cambridge : Cambridge University Press, 1997. – 112 p. **2. Kövecses Z.** Language, Mind, and Culture / Z. Kövecses. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 397 p. **3. Langacker R. W.** Cognitive Grammar / R.W. Langacker. – Oxford : Oxford University Press, 2008. – 562 p. **4. Taylor J. R.** Cognitive Grammar / J.R. Taylor. – Oxford : Oxford University Press, 2003. – 621 p.

Бокун І.А. Використання теорії ментального простору в рішенні лінгвістичних питань.

У статті розглянуто застосування теорії ментального простору до вирішення деяких складних проблем логіки, семантики та розуміння дискурсу. Стаття пояснює семантичні аномалії та референційну невизначеність.

Ключові слова: ментальний простір, мапування, базовий простір, бажаний простір.

Бокун И.А. Использование теории ментального пространства в решении лингвистических вопросов.

В статье рассматривается применение теории ментального пространства к решению некоторых сложных проблем логики, семантики и понимания дискурса. Статья объясняет семантические аномалии и референциальную неопределенность.

Ключевые слова: ментальное пространство, маппирование, базовое пространство, желаемое пространство.

Bokun I. The uses of mental space theory in solving linguistic issues.

The article shows the application of mental space theory to solving some difficult problems in logic, semantics, and the understanding of discourse. It covers semantic anomalies and referential ambiguity.

Key words: mental space, mapping, base space, belief space.
УДК 840.0

Клименко О.С.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЛОВНИКІВ ТА РЕСУРСІВ ON-LINE У МОВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Ми ставимо за *мету* цієї статті оглянути новітні досягнення в галузі комп'ютерної лексикографії у Франції і показати застосування ресурсів Інтернет – електронних словників і архівів засобів масової інформації – у наших дослідженнях з французького мовознавства. Ця стаття може бути *актуальною* для науковців, що прагнуть отримати фактичну інформацію, а також установити реальну вживаність мовних фактів.

Головний редактор редколегії французьких словників „Робер“ А. Рей, порівнюючи словник з музеєм культурних коштовностей, скарбницею, що стає у пригоді пам'яті, і путівником, визнає, що ця багатофункціональність зростає у кілька разів у поєднанні з можливостями інформатики [Rey 2001]. Так, у електронну версію „Малого Робера-2001“ (автор програмного забезпечення – Лоран Каташ (L. Catach)) увійшли біографічні відомості та літературознавчий коментар (що взяті з паперової версії енциклопедичного словника „Малий Робер власних назв“) про авторів літературних цитат, що наводяться в словнику як приклади вживання. Усі мови, на які є посилання в етимологічних коментарях „Малого Робера“, виведені у спеціальний глосарій, упорядкований М.-Ж. Брошаром (M.-J. Brochard), де наводяться широкі відомості про мови світу. Електронна версія „Малого Робера-2001“ – це багате джерело щодо попереднього збору фактичного матеріалу в лексикологічних дослідженнях. Другий рівень пошуку (*recherche avancée*) допомагає, із застосуванням фільтру „мова походження“, знайти всі слова, що походять чи запозичені з певної мови. Фільтр датування дає списки слів, що увійшли до мови у певний рік чи за певний період. Фільтри з розділу „Цитати“ дозволяють знайти всі приклади якогось автора : письменника, державного, політичного діяча, ученого, мовознавця, кінодіяча, митця – , а також приклади з конкретного засобу масової комунікації (газети, журналу, радіостанції тощо). Фільтри розділу „Увесь текст“ дають змогу отримати списки слів, що належать до певного комунікативно-стилістичного регістру (так, фільтр „Argot“ дає список, що складається з декількох сотен слів), за джерелом походження (наприклад, список англіцизмів, тобто запозичень з англійської мови і її американського варіанта), серії з єдиним морфологічним елементом (суфіксальним, префіксальним) [Le Petit 2001].

„Малий Ларусс мультимедія-2008“, поєднання тлумачного словника і енциклопедії, на рівні поглибленого пошуку (*recherche*) серед іншого дає змогу встановити лексичну сполучуваність слів. Так,

прикметник *rouge* „червоний“ входить до складу 23 поширених словосполучень (у тому числі *Armée rouge* „Червона Армія“, *Moulin rouge (bal de)* „мюзик-хол „Мулен Руж““) [Le Petit 2007].

Програмне забезпечення „Словників Французької академії“ (8-ме видання: 1932 – 1935; 9-те видання : том 1 (1992), том 2 (2000); на цей час у режимі on-line є доступними слова від A до Patte) було розроблено в Лабораторії аналізу і комп'ютерної обробки французької мови (Analyse et traitement informatique de la langue française, ATILF) Жаком Дандьєном (Jacques Dendien). У словниках є численні гіперпосилання на такі лексичні бази даних, як „Словник Французької академії“ (4-те видання); „Словник Французької академії“ (8-ме видання); „Словник Французької академії“ (9-те видання); база лексичних даних ATILF (base de connaissance lexicale de l'ATILF); база лексичних даних „Frantext“; база даних з історії французької мови (Base historique du vocabulaire français, BHVF) [Dictionnaire 2009].

База даних „Frantext“ налічує 3000 художніх і науково-технічних текстів з 180 мільйонами слововживань за п'ять століть. Це найкраща база даних, що існує на цей час, справжня національна пам'ять. Вона не має аналогів як за обсягом зібраного матеріалу, так й упорядкованістю і доступністю для дослідника (для абонентів є доступними всі тексти, для решти користувачів – тексти суспільно-політичної тематики (texts du domaine public)) [Brunet 1999: 676].

Проте найбільші можливості для лексиколога відкриваються електронною версією словника „Скарбниця французької мови“ (Trésor de la langue française, TLF; 16 томів (1971 – 1994), 23.000 сторінок). Словник створено в м. Нансі у Центрі розробки цього словника (Centre de recherche pour un Trésor de la langue française), підпорядкованому Національному центру наукових досліджень (C.N.R.S.) – французькій академії наук. Програмне забезпечення розробив Жак Дандьєн (Jacques Dendien) [Trésor 2009]. Рішення про створення TLF було прийнято на колоквіумі у м. Страсбурзі у 1957 році, де з ідеєю словника, що віддзеркалював мову XIX і XX століть і з самого початку передбачав електронну обробку лексикографічної бази даних, виступив Поль Ембс (Paule Imbs).

Уперше можливості автоматизації лексикологічних досліджень розглядалися на міжнародному колоквіумі у французькому місті Безансоні у 1961 році. З доповіддю виступив Бернар Кемада, який був у цей час керівником Центру вивчення французького словника у Безансоні (Centre d'étude du vocabulaire français), а у 1996 році стає керівником робіт в Інституті прикладних наукових досліджень (Ecole pratique des hautes études), керівником робіт у Національному центрі наукових досліджень і віце-президентом Вищої ради з питань французької мови (Conseil supérieur de la langue française). У 1977 році, коли було створено Інститут французької мови, який пізніше було перейменовано на Національний інститут французької мови (INALF), підпорядкований

Національному центру наукових досліджень, Б.Кемада замінює П.Ембса на посаді керівника робіт зі створення TLF. З 22 березня 2000 року TLF представлено в Інтернеті в режимі on-line – TLFi. (На відміну від інших довідників такого масштабу (пор. енциклопедію „Британніка“ – Encyclopædia Britannica) TLFi можна користуватися безкоштовно). Офіційна презентація відбулася на Днях словників, що відбулися на міжнародному колоквиумі „Від паперових словників до електронних“ в університеті м. Сержі (Cergy).

У своїй доповіді на колоквиумі пам'яті видатного французького лексикографа Еміля Літтре, який відбувся у 1981 році у Парижі (У роботі колоквиуму взяли участь видатні французькі мовознавці А.Гоос (A. Goosse), П.Ембс (P. Imbs), Ж.Маторе (G. Matoré), Б.Кемада (B. Quemada), А.Рей (A. Rey)), лексиколог Ж.-М.Замб (J.-M. Zemb) накреслив чотири напрямки вдосконалення існуючих словників, що уможливорюються інформатизацією: 1) мультілінгвізм: у електронних словниках, на його думку, повинні наводитися іншомовні еквіваленти французьких слів і науково-технічних термінів; 2) гіперпосилання на інші лексикографічні бази даних; 3) універсальність, тобто максимальне задоволення інформаційних потреб користувача через прямий вихід на сайти енциклопедій чи іншу питому інформацію, що існує в Інтернеті; 4) плюралізм щодо входу до словникових статей: через поняття, що є загальним для шуканого слова, через загальну чи особову назву, через назву лексико-семантичної групи, через граматичні показники (корені і форманти), через фонетичну транскрипцію чи орфографічний запис (Так, на словарні статті TLFi можна потрапити через точну орфографію слова, через орфографію без діакритичних знаків, через орфографію без рисочок у складних словах, через словоформи, через фонетичну транскрипцію. У TLFi також мається автоматичний коректор орфографічних помилок.) [Actes 1982: 433].

Проте TLFi й у його теперішньому вигляді є здатний надати практично необмежені можливості для забезпечення наукових пошуків лексиколога фактичною інформацією. Широкі можливості для лексикологічних досліджень із застосуванням даних TLF було закладено завдяки розподілу лексикографічної інформації на дискретні блоки: визначення, приклади, приналежність до певного семантичного поля чи науково-технічної підмови, стилістичні й нормативні позначки (marques d'usage), граматичні індикатори тощо. Другий рівень пошуку у TLFi – „поглиблений пошук“ (recherche assistée) – устанавлює списки лексики за семантичними полями, тематичними лексико-семантичними групами чи науково технічними підмовами; списки за нормативно-стилістичними позначками і граматичними індикаторами; аналогічні серії; списки скорочень різних типів; списки фразеологічних зворотів; списки слів, що мають переносні вживання; списки просторічної, арготичної лексики тощо. Третій рівень пошуку – „складний пошук“ (recherche complexe) дає змогу мати списки слів, що з'явилися в мові в якийсь конкретний рік чи

за якийсь період, а також – синоніми й антоніми, установити лексикну сполучуваність слів. Через створення двох типів зв'язків між фільтрами – залежність (підпорядкованість) і включення – третій рівень пошуку уможливило такі типи досліджень.

„Знайти визначення, що взято зі „Словника Французької академії“, які містять слово „instrument“ (інструмент), із застосуванням фільтрів „текст визначення“, „джерело“, „визначення“, причому фільтри „текст визначення (instrument)“ і „джерело (Académie)“ включено у фільтр „визначення“.

„Навести визначення лексичних одиниць, що містять слово „страва“ (mets), що ілюстровані прикладами з Е. Золя“. У цьому разі фільтр „текст визначення“ (mets) підпорядковано фільтру „семантичне поле чи технічна галузь“ (art culinaire – кулінарія), а фільтр „автор прикладу“ (Zola) підпорядковується фільтру „текст визначення“ (mets).

„Які дієслова, запозичені з італійської мови, при їх застосуванні у зневажливому значенні мають визначення, узяті зі „Словника Академії?“ При цьому між фільтрами установлюються відношення як залежності, так і включення. Фільтр „стилістична позначка“ (зневажливе) залежить від фільтра „граматична категорія“ (дієслово); фільтр „визначення“ залежить від фільтру „стилістична позначка“; фільтр „мова запозичення“ (італійська) залежить від фільтру „граматична категорія“. Причому фільтр „джерело“ (Académie) включено до фільтру „визначення“.

Матеріали TLFi уже знайшли застосування в мовознавчих дослідженнях. Так. Етьєнн Брюне, порівнявши кількісні дані за різні хронологічні періоди, отримані через TLFi, установила зростання словникового складу французької мови за останні два століття; зменшення вживання *î* циркумфлекс (що узгоджується з настановою змін французького правопису 1990 р. на усунення циркумфлекса над *î* і *û* у випадках, коли ці графеми не є функціонально навантаженими); переважання вживаності *trema* на користь *ë* *trema* в формах типу *aiguë* /*aigüe* (що суперечить новим правилам останньої реформи французького правопису); зростання проникнення англіцизмів (через фільтри літер *k* і *w*, що не є властивими французькій графічній системі) [Brunet 1999].

Матеріали TLFi стали нам у пригоді при винесенні неупередженого нормативного судження щодо вживання дієслівних способів (дійсного (indicatif) чи умовного (subjonctif) –після сполучника *après que* „нісля того як“ (відповідно *Pierre arrive après que Marie A déjeuné* / *Pierre arrive après que Marie AIT déjeuné*).

За матеріалами TLFi уживання *indicatif* значно переважають уживання *subjonctif*. Ми отримали ці приклади (речення) з усіх прикладів, які містяться в 16 томах TLFi через фільтр сполучника *après que*. З 116 прикладів зі сполучником **après que** у TLF, що ілюструють уживання таких авторів, як М. Пруст, Ж. Грін, Е. Базен, А. де Монтерлан, Р. Роллан, М. Метерлінк, Е. і Ж. де Гонкури, П. Клодель, Е. Тріоле, Ж. Верн, А. Шеньє, Г. де Мопассан, Б. Констан, Е. Зола, Ф. Моріак, А.

Мальро, лише в семи застосовується *subjonctif*. За браком місця наведемо лише приклади з А. Камю:

Après que tu m'aies abandonnée, j'ai d'abord fui le couvent pour la montagne [CAMUS, *La Dévotion à la croix*, adapté de Calderon de la Barca, 1953, p. 578].

La réaction du portland dégage (...) une quantité de chaleur importante, si bien qu'après Après que l'accusée ait été condamnée, pensez-vous que le principal témoin de l'accusation, de l'accusation, entendez-vous, puisse reparaître pour dire qu'il y a erreur et qu'il faut annuler le procès? [CAMUS, *Requiem*, 1956, 1re part., 3e tabl., p. 847].

Причому варіювання *indicatif* / *subjonctif* може допускатися один і той самий автор. Так, А. Жід віддає значну перевагу *Indicatif* (співвідношення *subjonctif* : *indicatif* становить 1: 10).

Après que nous eûmes pris un léger en-cas [GIDE, *Thésée*, 1946, p. 1430].

(Ми наводимо лише один приклад із застосуванням *indicatif*) *L'agilité des acrobates qui se risquèrent dans l'arène après que les choreutes, les danseuses, puis les lutteurs eurent cédé la place* [GIDE, *Thésée*, 1946, p. 1423].

Для А. Камю вживання *Indicatif* теж є цілком звичним.

On but de l'alcool de canne en l'honneur de D'Arrast, après que le maire, verre en main, lui eut souhaité la bienvenue et tout le bonheur du monde [CAMUS, *L'Exil et le royaume*, 1957, p. 1662].

Проте серед значної частки французьких мовознавців поширилися думка, не перевірена фактом реальної вживаності, про переважання у вжитку *subjonctif*. Цей факт, а також вподобання тих нормативістів, які мислять категоріями „літературного“ *bon usage* (гарного вжитку), який панував у Франції у XIX ст., і анахронічно застосовують критерій авторитетного автора (Згідно з критеріями нормативної оцінки того періоду факт наявності мовної реалізації у творах видатних письменників був найвищим критерієм правильності. Тому у добу „літературно-національного“ *bon usage* до випадків уживання *subjonctif* після *après que*, атестованих у художніх творах, існувало толерантне ставлення.), пояснюють певна невизначеність нормативної оцінки щодо вживань умовного способу після сполучника *après que* (Пор. спосіб, який обирає „Малий Робер“: **Mod** (*emploi critiqué*). **Après que** (*suivi du subj.: par anal.avec avant que*). „*après que Vincent eût fermé sa porte*“ (Gide). „*Trois semaines après que cette phrase ait été écrite*“ (Montherlant) [Le Nouveau 2000: 123]).

Однак сучасні французи живуть у добу „постлітературного“ *bon usage*, коли критерій авторитетного літературного джерела не є визначальним. „Постлітературний“ гарний звичай допускає, що письменники, як і пересічні мовці, можуть зазнавати впливу аналогії. До того ж певна реальна вживаність *subjonctif* після сполучника *après que* не є провісником майбутнього зрушення норми. У цьому випадку жодним

чином не йдеться про демократизацію норми. Такі вживання не свідчать про якусь питому потребу лінгвокультурного чи комунікативного планів. Це явище вносить недоречні пертурбації у систему французьких дієслівних способів *Indicatif / Subjonctif*. Відповідне правило відбиває реальні мовні і ментальні протиставлення, воно не є штучним. У цьому випадку лінгвістична характеристика – чітка окресленість сфер застосування дійсного й умовного способів – настільки вагома (вона зачіпає самий склад ментальності французів), що має не суто мовне, а лінгвокультурне значення, яке не може перебороти аналогія з керуванням антонімічного сполучника *avant que*, який потребує вживання *subjonctif*, і вплив ще декількох внутрімовних інтерферентних чинників. Якщо ми розглядаємо мову не як умоглядну побудову, створену нехай і найавторитетнішими мовознавцями, а як мовну свідомість етнічної мовної особистості, реальна вживаність мовного факту чи явища стає однією з найважливіших підстав для кодифікації чи нормалізації. Проте реальна вживаність не є абсолютним показником нормативності, бо її розглядають через призму лінгвістичного прогнозу нормативістів. Дійсно, системне протиставлення *Indicatif / Subjonctif* є корисним у сучасній мові. Тому уживання аномального *subjonctif* після сполучника *après que*, яких допускаються індивідуальні мовні особистості (у тому числі й непересічні), слід розглядати як технічну (не діагностичну) помилку проти норми („діагностичні“ помилки є провісницями наступних зрушень чинної норми, а „механічні“ („автоматичні“) – робляться під впливом аналогії, через неухважність, утомленість тощо.). Запобігаючи помилкам проти норми, нормативісти виступають охоронцями національного мовного типу (зформованих уявлень про національну самобутність літературної норми певної мови).

Крім застосування матеріалів електронних словників, що вже дістає поширення, ми в наших лексикологічних дослідженнях уперше, наскільки нам відомо, звертаємося до електронних архівів французьких засобів масової інформації *L'Express, Le Figaro, Le Monde, Le Nouvel Observateur, Le Point, Libération, Paris Match, L'Humanité*. Редакції ЗМІ, розробляючи відповідне програмне забезпечення, мали на меті уможливити пошук через ключові слова матеріалів, що вийшли друком у попередні роки (десь з 1985, 90-х років до наших днів). Проте, надаючи відомості про реальний стан колективної мовної свідомості, ці матеріали дозволяють внести корективи до неперевіраних за реальною вживаністю і, отже, умоглядних мовознавчих міркувань.

Так, у межах відносно англійзованих лексико-семантичних груп етнічною мовною особистістю сприймаються як прийнятні псевдозапозичення, тобто утвори, створені у французькій мові із застосуванням запозичених основ і запозичених (однак неінтегрованих) суфіксів. Суто мовний показник відносної англійзованості певних тематичних груп лексики відбиває культурну першість Англії або США у якійсь ділянці суспільного чи культурного життя на

інтернаціональному рівні і зумовлює культурну експансію в інші країни. Французька традиція нормативного осудження псевдозапозичень, згідно з якою показник псевдозапозичення стає абсолютним негативним аксіологічним критерієм, спричиняється системно-нормативним аналізом у рамках ретроспективно-націоналістичного підходу, що не враховує мовну особистість.

Отже ми розглядаємо як перспективно нормативні такі псевдозапозичення, утворені у французькій мові за допомогою запозиченого суфікса *-man* і малопродуктивного запозиченого суфікса *-woman* від нормативних запозичень-основ, що є приналежністю англійованої лексико-семантичної групи “спорт”: *rally(e)man n.m.* “учасник ралі” (3 ужив. у газеті „L’Humanité“ з 1990 р.: *le rallyman finlandais* (H, 05.01.91); *le rallyman* (H, 07.02.94.); *Guy Fréquelis, ancien rallyman* (H, 21.01.02.)); *recordman n.m.*, “рекордсмен” (1889, „Малий Робер“ – “vieilli”; наша вибірка- 35 ужив. ; газета „Le Figaro“ – 69 ужив. за 2005 р.); *recordwoman n.f.* “рекордсменка” (наша вибірка- 12 ужив.; газета „Le Figaro“ – 13 ужив. за 2005 р.) *rugbyman n.m.* “регбіст”, (512 ужив. у газеті „L’Humanité“ з 1990 р.); *tennisman n.m.* (1903) “тенесист”, (наша вибірка- 29 ужив. ; газета „Le Figaro“ – 15 ужив. за 2005 р.); *tenniswoman n.f.* “тенесистка” (наша вибірка- 12 ужив.; газета „Le Figaro“ – 5 ужив. за останні 5 років); *yachtman n.m.* (1859, „Малий Робер“ – “vieilli”) “яхтсмен” (газета „Le Figaro“ – 18 ужив. за останні 5 років); *yachtwoman n.f.* “яхтсменка” (1 ужив. у газеті „L’Humanité“ з 1990 р.: *tenue de „yachtwoman“* (H, 15.08.98)).

44 атестації уживання *tennisman* і 17 атестацій *tenniswoman*, що нам зустрілися, свідчать про помилковість віднесення „Словником англїцизмів“ цих псевдозапозичень до застарілої лексики [Rey-Debove et Gagnon 1982: 1030].

Yannick Noah. Premier tennisman à adopter le Walkman, il fête sa victoire à Roland-Garros en 1983... (Le Figaro 17.09.2005).

Amélie Mauresmo, la flambeuse. „Je sors mes très bonnes bouteilles. On refait le monde...“ Hormis le vin, la jeune *tenniswoman* flambe avec les belles carrosseries (Le Figaro 08.10.2002).

Факти вживання також свідчать про передчасність установлення „Малим Робером“ застарівання *yachtman* і рідковживаного *yachtwoman*, що не знаходять повних французьких еквівалентів у синонімах широкого значення *plaisancier, -ère n* “спортсмен (ка), що займається водним спортом (*yachts, canots automobiles, canoës, etc.*)“.

Exceptionnel et confidentiel... cette autre incroyable mais délicate commande d'un yachtman italien qui, pour ses 50 ans, a offert à ses 50 invités 50 montres (Le Figaro 24.09.2001).

Спростовуючи дані словників, як і раніше реально вживаються псевдоанглїцизми *recordman n.m.* “рекордсмен”, *recordwoman n.f.* “рекордсменка”, семантично диференційовані з *champion, -ionne n.*

... *La rencontre tant attendue entre Pierre Quinon, champion olympique*

du saut à la perche, et Sergueï Bubka, recordman du monde de la spécialité (L'Umanité 09.01.1985, p. 10).

Sergueï Krikalev, 748 jours dans l'espace. L'ISS doit s'achever le 7 octobre 2005. Au terme de cette mission, le recordman aura passé 801 jours dans l'espace (Le Figaro 17.08.2005).

Russe Olga Kuzenkova avec un jet de 75,10 m. L'autre Russe Tatiana Lysenko, recordwoman du monde n'a que la médaille de bronze avec un lancer à 72 (Le Figaro 13.08.2005).

Отже, застосування електронних словників, лексикографічних та архівних ресурсів Інтернет у мовознавчих дослідженнях дозволяє значно заощадити час на складання списків фактичного матеріалу, що становить базу вивчення, а також установити реальну вживаність мовного факту незалежно від уподобань того чи іншого дослідника. Серії тематично, граматично чи нормативно-стилістично впорядкованих лексичних одиниць, що видає програмне забезпечення сучасних електронних словників, здатні надихнути науковця на проведення актуальних досліджень, які б потребували місяців кропіткої праці чи були б просто неможливі з використанням паперових версій словників. В *перспективі* ми бачимо опис застосування конкретних французьких електронних словників у лінгвістичних дослідженнях та видання рекомендацій щодо їх застосування.

Література

1. Littré Emile. Actes du colloque, 1801-1881. – Paris, les 7, 8 et 9 octobre 1981, organisé par le Centre international de synthèse / **Emile Littré** // Revue de synthèse. – 1982. – N°spécial 106-108, avril-décembre. – P. 160-511. **2. Brunet E.** Ce que disent les chiffres / E. Brunet // Nouvelle histoire de la langue française / Collectif dir. par Jacques Chaurand. – Paris: Ed. du Seuil, 1999. – P. 673-727. **3. Dictionnaire** de l'Académie française. – 9e éd.: A – Patte / Conception et réalisation informatique: Jacques Dendien [Ressource électronique]. – 2009. – Mode of access: www.atilf.atilf.fr/academie 9.htm. **4. Le Nouveau Petit Robert** : Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française / Nouvelle édition du Petit Robert de Paul Robert / Texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey. – Paris : Dictionnaires Le Robert, 2000. – 2843 p. **5. Le Petit Robert électronique** : Dictionnaire de la langue française. – Nouvelle éd. / Développement, Bureau Van Dijk [Ressource électronique]. – Paris : Dictionnaires Le Robert; Vélizy-Villacoublay : diff. par Vivendi Universal Interactive publishing, cop. 2001. – 1 disque optique numérique (CD-ROM) : coul., son. ; 12 cm + 1 manuel d'utilisation (21 p.). – Configuration requise : PC Pentium 100 MHz ; Windows 95, 98, 2000 et NT 4. – Titre provenant de l'étiquette du support. **6. Le Petit Larousse multimédia** [Ressource électronique]. – Paris: Larousse, 2007. –1 disque optique numérique (CD-R) : coul. ; 12 cm. – Configuration requise : PC Pentium III 800 MHz pour

l'installation serveur (Pentium II 300 MHz pour l'installation client); Windows 2000 Server, NT server 4 SP 6 pour l'installation serveur (Windows 98, 2000, NT4.0, XP pour l'installation client). – Titre provenant de l'écran-titre.

7. Rey A. Le nouveau CD-ROM du Petit Robert: Préface / Alain Rey // Le Petit Robert électronique. Dictionnaire de la langue française. – Nouvelle éd. / Développement, Bureau Van Dijk [Ressource électronique]. – Paris : Dictionnaires Le Robert; Vélizy-Villacoublay : diff. par Vivendi Universal Interactive publishing, cop. 2001. – 1 disque optique numérique (CD-ROM) : coul., son. ; 12 cm + 1 manuel d'utilisation (21 p.). – Configuration requise : PC Pentium 100 MHz ; Windows 95, 98, 2000 et NT 4. – Titre provenant de l'étiquette du support.

8. Rey-Debove J. et Gagnon G. : Dictionnaire des anglicismes. Les mots anglais et méricains en français. – 2 éd. / Josette Rey-Debove et Gilberte Gagnon ; avec la collaboration de A. Rey, G.J. Forgue, E. Lançon, Ch. Paillet. – Paris : Le Robert, 1982. – XX, 1150 p. (Collection : Les Usuels du Robert).

9. Trésor de la langue française : Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècles. – En 16 vol. / Conception et réalisation informatique: Jacques Dendien [Ressource électronique]. – 2009. – Mode of access: <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>.

Клименко О.С. Застосування електронних словників та ресурсів ON-LINE у мовознавчих дослідженнях.

У статті оглянуто новітні досягнення в галузі комп'ютерної лексикографії у Франції і показано застосування ресурсів Інтернет у дослідженнях автора з французького мовознавства. Виявлено можливості, які надаються електронними джерелами, щодо забезпечення науковця фактичною інформацією, а також установлення реальної вживаності мовних фактів.

Ключові слова: комп'ютерна лексикографія, електронний словник, Інтернет-ресурс.

Клименко А.С. Применение электронных словарей и ресурсов ON-LINE в языковедческих исследованиях.

В статье рассмотрены новые достижения в области компьютерной лексикографии во Франции и показано использование Интернет ресурсов в исследованиях автора французского языкознания. Установлены возможности, которые представлены электронными источниками, касающиеся обеспечения исследователя фактической информацией, а также установления реального употребления языковых фактов.

Ключевые слова: компьютерная лексикография, электронный словарь, Интернет-ресурс.

Klimenko A. The use of electronic dictionaries and on-line resources in linguistic research.

An excursus into the newest development of computer lexicography in

France is made. The Internet resources (electronic dictionaries and electronic archives of French media) application in the author's investigations in French linguistics is described. Potentialities of electronic resources in giving linguistic facts and evaluating their real use are shown.

Key words: computer lexicography, electronic dictionary, Internet resources.

УДК: 811. 133. 1

Пробийголова О.С.

**МОВНА ГРА ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
(на матеріалі французької мови)**

Поняття “мовна гра” привертало увагу багатьох дослідників. Воно розглядалося у різних аспектах: філософському, психологічному, лінгвістичному. Проте досі не існує єдиного безсуперечного визначення цього поняття.

Метою роботи є дослідження французької мовної гри як лінгвістичного феномену, а також виявлення особливостей її творення та функціонування.

Актуальність. З самого початку можна помітити багатоплановість поняття “гра”. Дослідники відзначають високий рівень інтересу до гри, численність її інтерпретацій у різних науках. Разом із тим, слід визнати, що гра як феномен мовної картини світу, як лінгвокогнітивний феномен на сьогодні вивчена ще недостатньо, оскільки предметом лінгвістичних досліджень на матеріалі різних природних мов були компоненти структури концепту “гра” у співвіднесенні з іграми, музичною та театральною грою (В.Ф. Старко, Ж.Шерцер). У багатьох роботах, спеціально присвячених грі, відзначається, що ігрову інтерпретацію можуть отримати різноманітні явища, у тому числі й мовні. Багатоаспектність і складність цього феномену утруднює його однозначну й несуперечливу інтерпретацію [5, с. 6].

Згідно загальних визначень терміна (зокрема визначення Й. Гейзінга), гра є різновидом людської діяльності, яка обмежена в часі та просторі, добровільна за своєю природою, та проходить у межах її умовно-реального простору.

Що ж стосується саме мовної гри, то цей термін з'явився лише у першій половині ХХ століття. Він був запроваджений у теорію мови й лінгвофілософію австрійським вченим Людвігом Вітгенштайном, який розглядав усю вербальну діяльність людини (та навіть почасті й невербальну, ремісничо-продуктивну) як сукупність мовленнєвих ігор. Розглядаючи поняття “гра” Вітгенштайн дійшов висновків, що не можна застосувати єдиних ознак гри: суперництво, перемога і поразка, спритність і успіх, розвага - кожна з цих ознак притаманна лише певній

групі ігор, але ж жодна не об'єднує всі види ігор [8, с.1]. У Великій Радянській енциклопедії гра визначається як “вид непродуктивної діяльності, де мотив лежить не в результаті її, а в самому процесі”[6, с. 475]. Та це визначення теж не є вичерпним, адже його не можна прикласти до таких ігор як наприклад футбол та хокей. Мовна гра як вид гри, також не підходить під приведені вище визначення гри, бо добрий жарг – це продукт, що має таку ж естетичну цінність, як будь-який інший витвір мистецтва.

Проте, як було вже зауважено вище, й на сьогоднішній день поняття “мовна гра” не має несуперечливого й однозначного тлумачення. Хоча воно й визначається як різновид непродуктивної діяльності, що має мотив, який полягає в самому процесі гри, однак, навряд чи можна вважати мовну гру формою чи різновидом непродуктивної діяльності, оскільки в її результаті виникають жарти, каламбури, парадокси тощо, які сприяють досягненню певного семантичного та прагматичного ефекту висловлення.

Теорія мовної гри Вітгенштейна знаходить свій подальший розвиток, з одного боку, в модальній семантиці й епістемології, а з іншого - у філософії постмодернізму. Відомий французький філософ-постмодерніст та теоретик літератури ХХ століття Жан-Франсуа Ліотар дав інше тлумачення цього поняття. У роботах Ліотара термін “мовні ігри”, званий іноді “фразовий режим”, позначає різноманітність спільностей значень, незліченні й несумірні окремі системи, в яких проводяться значення й правила для їх циркуляції. Для Ліотара важливо підкреслити, що в мовних іграх правила гри не містять собі безумовної істинності, а ґрунтуються на домовленостях, що прояснені і приймаються учасниками гри.

Українська дослідниця Ірена Сніховська визначає мовну гру як процес і результат свідомої лінгвокреативної діяльності індивіда, спрямованої на нестереотипне варіювання форми та змісту мовних одиниць на ігровому реєстрі комунікації з метою впливу на емоційну та/або інтелектуальну сферу адресата.

Відзначаючи певну схожість гри та мовлення як різновидів людської діяльності, науковці вважають, що мовна й мовленнєва гра – це гра за правилами. Водночас вони звертають увагу на те, що така гра є порушенням правил [5, с. 29]. Вказуючи на наявність схожих рис між мовною (використанням мови) та немовною іграми, дослідники звертають увагу й на свідоме порушення загальномовних норм, яке здійснюється в межах так званих “мовних аномалій”.

Отже, мовна гра – це мистецтво: її продукти часто мають таку саму естетичну цінність, як і будь-який мистецький витвір, адже думка, для якої віднайдене мовою лаконічне й дотепне вираження, стає набутком народу та народного мислення.

За електронною енциклопедією для мовної гри використовуються (хай не в рівній мірі) ресурси всіх мовних рівнів: фонетичного,

графічного, орфографічного, морфологічного, словотворчого, стилістичного, синтаксичного та прагматичного тощо [8, с. 5].

Прикладом фонетичної мовної гри можуть бути ось такі французькі скоромовки:

– *Un chasseur sachant chasser sans son chien est un bon chasseur.* (Мисливець, що вміє полювати без свого собаки, – гарний мисливець) (тут і надалі переклад наш. – О.П.).

– *Un chasseur qui chassait, faisait sécher ses chaussettes sur une souche sèche.* (Мисливець, який полював, сушив свої шкарпетки на сухому пні).

– *Tonton, ton thé, t'a-t-il ôté ta toux?* (Тонтон, чай виликував твої кашель?).

– *Si ton tonton tond mon mouton, ton tonton tondu sera.* (Якщо твої дядечка підстриже мого барана, то йому не минути лиха).

– *Dina dina dit-on du dos d'un dodu dindon.* (Діна їла на обід великого індика) [4, с. 204].

Прикладом графічної мовної гри може бути акрорівш (вірш, у якому перші слова рядків складають якесь речення або текст). Французькі письменники доволі часто використовували цей прийом. Ось фрагмент з листування Альфреда де Мюссе та Жорж Санд:

*-Quand je mets à vos pieds un éternel hommage
Voulez-vous qu'un instant je change de visage ?*

Vous avez capturé les sentiments d'un cœur

Que pour vous adorer forma le Créateur.

Je vous chéris, amour, et ma plume en délire

Couche sur le papier ce que je n'ose dire.

Avec soin, de mes vers lisez les premiers mots

Vous saurez quel remède apporter à mes maux.

-Cette insigne faveur que votre cœur réclame

Nuit à ma renommée et répugne à mon âme.

Ou

-Cette insigne faveur que votre cœur réclame

Nuit peut être à l'honneur mais répond à ma flamme [12].

На морфологічному рівні мовні жарти іноді обігрують (і тим самим підкреслюють) “недоторканність” слова (словоформи). Прикладом мовної гри, утвореної на морфологічному рівні, можуть бути паліндроми (слова або словосполучення, що однаково читається і з початку і з кінця), наприклад: “Léon” et “Noël”, “tracé” et “écart”, “mon” et “nom”, “saper” et “geras”.

На словотвірному рівні є багато різновидів мовної гри. Одним з дуже поширених є **анаграма** (слово, утворене переставленням літер іншого слова):

*"Marco + Filles = Échec." → Ce cri : "Femelle Chaos!", Dame de fer
→ Derme fade, Laurent Fabius → Naturel abusif, Pablo Picasso → Pascal*

Obispo, Révolution française → Un véto corse la finira, Vincent Auriol → voilà un crétin, Avec les 7 péchés capitaux.

Анаграми часто використовувалися французькими авторами для створення псевдонімів, наприклад: *Boris Vian → Bison ravi = Brisavion, Jean Paul Sartre → Jean Sol Partre, François Rabelais → Alcofribas Nasier, Jim Morrison → Mr Mojo Risin, Marguerite de Crayencour → Marguerite Yourcenar, Salvador Dalí → Avida dollars (surnom donné par André Breton), Raymond Queneau → Don Evane Marquy*

Jean-Baptiste Rossi → Sébastien Japrisot

До словотворчого рівня належать так звані **mots-valise** (слова, утворені через поєднання частин двох або більше слів). Наприклад: *motel, contraction de motorway et hotel; progiciel, de professionnel et logiciel; tapuscrit, de taper et manuscrit; franglais, de français et anglais; alicament, d'aliment et médicament; adulescent, d'adolescent et adulte (cf Tony Anatrella, La société adolescente); modem, de modulateur et démodulateur; codec, de codeur et décodeur* [12].

Мовна гра, як й інші лінгвістичні явища, виконує певні функції. Мовна гра сприяє досягненню багатьох різноманітних цілей, одже є багатофункціональною мовною одиницею.

Але, треба зауважити, що виявлення функціонального аспекту має сенс лише тоді, коли мовна гра використовується свідомо, або навмисно. Таким чином, говорити про функції буде недоречною, коли мовна гра є продуктом несвідомої або ненавмисної діяльності, бо при її створенні людина не переслідувала жодної цілі, а просто некоректно, недоречно або нетрадиційно висловила свою думку, що також може привести к комічному та будь-якому іншому ефекту.

Тож, на нашу думку, сучасна французька мовна гра може мати такі функції:

- *створення комічного ефекту.* По суті, комічність притаманна більшості мовних ігор, а комічне майже завжди викликає позитивні емоції, та за рахунок цього, часто використовується як засіб переконання у різних сферах життя.

Одним з найпоширеніших видів сучасної французької мовних ігор, що виконує функцію створення комічного є каламбур. Наприклад:

– Papa, qu'est-ce qu'il y a sur cet arbre ?

– C'est des prunes noires.

– Mais, papa, elles ne sont pas noires, elles sont blanches.

– Oui. Elles sont blanches parce qu'elles sont vertes [7, с. 18].

- *надання виразності фразі або тексту.* Мовна гра представляє ідею дотепніше, робить її більш зрозумілою та привертає увагу тих, кому вона адресується. Це стосується, перш за все, віршів, пісень, поем, прозових літературних та публіцистичних творів. Класичним є зразок байки Ж. Лафонтена, який завдяки співзвучності слів набуває виразності та не втрачає

своєї актуальності на сучасному етапі:

“Maître Corbeau, sur un arbre perché,
Tenait en son bec un *fromage*.
Maître Renard, par l’odeur *alléché*,
Lui tint à peu près ce *langage* :
“Hé ! bonjour, Monsieur du *Corbeau*.
Que vous êtes joli ! que vous me semblez *beau* !” [11].

• *навчальна функція*. Мовна гра використовується як навчальний матеріал, особливо при вивчанні іноземної мови. Наприклад для тренування вимови використовуються фонетичні мовні ігри, такі як асонанс та алітерація. Наприклад:

“Bonjour Madame sans soucis, combien sont ces 606 saucissons ci ?

- Ces 606 saucissons ci sont 606 sous.

- Si ces 606 saucissons ci sont 606 sous, ces 606 saucissons ci sont 606 sous trop cher !” [12].

Для вивчення лексичного матеріалу використовують мовні ігри, які базуються на багатозначності слів, наприклад:

Un mot, deux sens:

1. Les enfants mal élevés la tirent pour se moquer de quelqu'un. (Погано виховані діти демонструють його, щоб поглузувати з когось).

2. Quand j'apprends le chinois, le russe ou le français, j'apprends une _____ . (Коли я вивчаю китайську, російську та французьку, я вивчаю _____).

Qu'est-ce que c'est? (Що це таке?)

Обидві фрази мають на увазі слово "langue", що у французькій мові має два значення: язик та мова.

Дуже часто для створення таких ігрових вправ використовуються омоніми:

1. Pour faire le ménage, il faut un aspirateur ou un _____ (balai).

Для прибирання використовують пилосос або _____ (мітлу).

2. Le Lac des Signes est on célèbre _____ (ballet)

"Лебедине озеро" - це відомий _____ (балет) [3, с. 15].

Або

3. Cri de douleur : _____ (Aïe)

Крик від болю: _____ (Ай) !

4. On met beaucoup de fines herbes et d'_____ dans la cuisine provencale. (l'ail)

У провансальській кухні використовується багато спецій та _____ (часнику) [3, 17].

У двох наведених прикладах мовна гра збудована на спільному звучанні слів, які між тим мають різне написання та значення. Такі мовні ігри теж мають розважальну мету, але ж головною їх функцією є освітня. Використання мовних ігор підчас занять з іноземних мов та й з інших дисциплін має дуже позитивний вплив на результат навчальної

діяльності, вони сприяють засвоєнню та кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу.

- *виховна функція*. Тут маються на увазі мовні ігри, що містять у собі певний повчальний зміст, як наприклад, прислів'я:

Ne remets jamais au lendemain ce que tu peux faire le jour même [1, с. 72].

(Ніколи не відкладай на завтра те, що ти можеш зробити сьогодні).

- *інноваційна функція*. Використання мовної гри може сприяти створенню оригінального літературного твору. Наприклад, у вірші французького поета-сюрреаліста Ф. Супо кожен рядок починається з одного й того ж слова „Le temps”, що є досить незвичним і одразу привертає увагу читачів:

“Le temps qui passe
le temps qui ne passe pas
le temps qu'on tue
le temps de compter jusqu'a dix
le temps qu'on n'a pas
le temps qu'il fait...” [10].

- *конспіралогічна функція*. Тобто мовна гра може використовуватися для приховування якоїсь інформації або даних. Це можуть бути секретна інформація або просто інформація адресована лише конкретній людині, яку необхідно приховати від інших. Прикладом можуть бути штучні неофіційні мови як верлан та арго. Таку функцію може виконувати також й акровірші. Ось, наприклад, у цьому акровірші перші літери кожного рядку представляють зізнання в коханні:

" Je te remercie de ces douces paroles tendres
Et mon cœur est en joie de pouvoir les entendre,
Ton Amour pour moi est tellement merveilleux!

Amour, bien que tu sois sous d'autres cieux
Il me semble que tu es si proche de moi
M'aimant si fort, que je ne peux cacher ma joie
Et te revoir bientôt est mon unique voeu" [9].

- *маргіналістична функція*. Тобто мовну гру використовують з метою маргіналізації людини або поняття у певній сфері життєдіяльності. Наприклад, коли у Франції прийняли закон про можливість звільнення молодих спеціалістів, які отримали своє перше робоче місце, без пояснення причин, то всім відому абревіатуру *CPE* (Contrat Première Embauche – Контракт Першого Працевлаштування) обурена молодь стала розшифровувати як “Chômage Précarité Exploitation” (Безробіття Ненадійність Експлуатація) або “Comment Perdre les Elections” (Як Програти Вибори) тощо [12].
- *емотивна функція*. Наприклад, замість звичайної фрази "Allons à la

plage" (Давайте підемо на пляж), яка не є дуже емотивною за структурою, можна вжити фразу, що базується на прагматичній мовній грі, "Et si on irais à la plage!" (А чи не піти б нам на пляж!?), що робить фразу більш яскравою та радісною, завдяки чому вона звучить переконливіше.

Отже, мовна гра виступає справжнім мистецтвом слова та може відбуватися на фонетичному, графічному, орфографічному, морфологічному, словотворчому, стилістичному, синтаксичному та прагматичному рівнях тощо. Мовна гра може виконувати доволі різноманітні функції: емотивну, маргіналістичну, конспіралогічну, інноваційну, виховну, навчальну, функцію надання виразності та створення комічного ефекту. Дослідження особливостей сучасної французької мовної гри на різних мовних рівнях, а також дослідження її функцій довело, що мовна гра є дуже різноманітною та неповторною. Виявлення особливостей творення та функцій французької мовної гри може допомогти зрозуміти її зміст та полегшити роботу перекладача.

Подальші розробки даної тематики видаються нам *перспективними* оскільки мовна гра є невід'ємною частиною мови.

Література

- 1. Иванченко А. И.** Proverbes français et équivalences en russe. / Иванченко А. И. – Санкт-Петербург : КАРО, 2006. – 128 с.
- 2. Лиотар Ж.-Ф.** Состояние постмодерна. / Лиотар Ж.-Ф. – Санкт-Петербург : КАРО, 1998.
- 3. Липпи С.** Тесты по французскому языку. Вопросы и ответы / Липпи С. – М. : Логос, 2002.
- 4. Опацький С. Є.** Français. Niveau débutant. Підручник для вузів. / Опацький С. Є. – Київ : Вища школа, 2003.
- 5. Сніховська І. Є.** Механізми, засоби та прийоми мовної гри в сучасній англійській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук / І. Є. Сніховська. – Запоріжжя, 2005. – 20 с.
- 6. Советский** энциклопедический словарь. – М. : Логос, 1982.
- 7. Nègre H.** Dictionnaire des histoires drôles. / Nègre H. – P. : FAYARD, 2001.- 1028 p.
- 8. История философии.** Энциклопедия .Языковая игра//http://velik-anov.ru/philosophy/jazykovye_igry.asp
- 9. Hylas A.** Je t'aime:<http://www.acrostiche.org/acro/autres/Je%20t'aime/>
- 10. Супо Ф.** Le temps:<http://www.ecprim.lefeuille.free.fr/poesies.htm>
- 11. Лафонтен Ж.** Le Corbeau et le Renard :http://www.fr.wikisource.org/wiki/Le_Corbeau_et_le_Renard
- 12.** Електронна енциклопедія. Jeux de mots: <http://www.wikipedia.fr>

Пробийголова О.С. Мовна гра як об'єкт наукових досліджень (на матеріалі французької мови).

Статтю присвячено вивченню французької мовної гри як лінгвістичного феномену. Розглядаються особливості творення французької мовної гри на різних мовних рівнях: фонетичному, графічному, орфографічному, морфологічному, словотворчому,

стилістичному, синтаксичному та прагматичному рівнях тощо. Аналізується функціональна спрямованість мовної гри.

Ключові слова: мовна гра, мовний рівень, функції мовної гри.

Пробейголова О.С. Языковая игра как объект научного исследования (на материале французского языка).

Статья посвящена изучению французской языковой игры как лингвистического феномена. Рассматриваются особенности образования французской языковой игры на разных языковых уровнях: фонетическом, графическом, орфографическом, морфологическом, словообразовательном, стилистическом, синтаксическом и прагматичном уровнях. Анализируется функциональная направленность языковой игры.

Ключевые слова: языковая игра, языковой уровень, функции языковой игры.

Probiygolova O. Linguistic game as the object of scientific research (based on the French language).

The article is devoted to the examination of the phenomenon of the French linguistic game. The peculiarities of the formation of the French linguistic game are viewed at different language levels: phonetic, grammatical, graphical, morphological, word-formative, stylistic, syntactical and pragmatic levels. The linguistic game functions are being analysed.

Key words: linguistic game, language level, linguistic games functions.

УДК 811.161.2'1

Хіжняк К. П.

**ЛІНГВОСПЕЦИФІЧНІ КОНЦЕПТИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ
КАРТИНІ СВІТУ**

Мовна картина світу, що історично склалася у повсякденній свідомості певної мовної спільноти та відображає через мову сукупність уявлень про світ, це є певний спосіб концептуалізації дійсності. В.В. Лучик надає таке визначення мовної картини світу: “Мовна картина світу – це спосіб відображення реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретація навколишнього світу за національними концептуально-структурними канонами” [6, с. 333]. Поняття мовної картини світу виходить з ідей В. фон Гумбольдта про внутрішню форму мови. На думку професора В. П. Даниленка, термін “внутрішня форма мови” є синонімом терміну “мовна картина світу” [7]. В. Гумбольдт писав:

“Всяка мова в будь-якому зі своїх станів створює цілісність певного світобачення, містить в собі вираження всіх уявлень, які нація складає собі про світ, і для всіх відчуттів, що (навколишній) світ викликає у ній” [1, с. 64]. Відомий американський дослідник, один з авторів гіпотези лінгвістичної відносності Е. Сепір стверджував: “Ми бачимо, чуємо і взагалі сприймаємо світ саме так, а не інакше, головним чином завдяки тому, що наш вибір при його інтерпретації визначається мовними звичками нашого суспільства” [10, с. 261].

Мета даної статті – розглянути деякі особливості української мовної картини світу та притаманні їй лінгвоспецифічні концепти.

Кожна природна мова відображає певний спосіб сприйняття та організації (концептуалізації) світу. Наведені у мові значення складаються у певну єдину систему поглядів, таку собі спільну філософію, яка стає обов’язковою для всіх носіїв мови. Притаманний певній мові спосіб концептуалізації дійсності з одного боку є універсальним та задовольняє комунікативні потреби спільноти, з іншого він є національно забарвленим. Уявлення певного етносу про навколишній світ та їх передача мовними засобами складає мовну картину світу. Мовна картина світу називається “наївною”, тому що вона відрізняється від “наукової” картини світу [8, с. 7]. Наприклад, *повітря* з наукової точки зору – це суміш газів, а у побуті може бути *чисте повітря*, яким дихає людина, або *прозоре повітря* як характеристика стану погоди, *важке повітря* – важкий психологічний клімат у колективі. При цьому відображені у мові наївні уявлення зовсім не примітивні. У багатьох випадках вони настільки ж складні і цікаві, як і наукові, що підтверджують наведені приклади. Наївними також можна назвати уявлення про внутрішній світ людини, що віддзеркалюють досвід інтроспекції десятків поколінь і мають слугувати надійним провідником у сучасний мовний етикет. У наївній картині світу вирізняють наївну фізику, наївну геометрію, наївну етику, психологію і т. ін.

У сучасній лінгвістиці такі дослідники, як О.О. Потебня, П.В. Щерба, Д.Н. Шмельов, Ю.Д. Апресян, Ю.М. Караулов окреслюють мовну картину світу певного автора, маючи на увазі наївну картину світу, що з’являється в уявленні письменника, який описує дії або почуття, пропускаючи їх через свою свідомість. Не кожен автор, як і будь-яка людина, здатен конкретизувати людські переживання, взаємини чи суспільні явища, чи він свідомо звертається до художніх тропів.

Оскільки художня література – це явище скоріш естетичне, ніж філософське або наукове, то мова художнього твору, особливо поетична мова, і являє собою наївну картину світу її автора. Саме тому розгляд української мовної картини світу і бачиться нам *актуальним* для сьогодення.

Принципи наївної етики проявляються у порівнянні пар слів, близьких за змістом, де одне з них нейтральне, а інше має певну оцінку. Наприклад, в парах: *дивитися-підглядати*, *хвалити-підлабузнюватися*, *гордість-ниха*, *умовити-улестити*, а також у синонімічних рядах *прийти – причвалити*, *прихатися*, *відповісти – одрізати*, *відрубати*. Аналіз подібних синонімів дозволяє одержати уявлення про деякі принципи національної наївної мовної етики. Такі слова, як *вітати*, *поздоровляти*, *віншувати*, дозволяють виявити також систему статусних правил поведінки, що свідчать про існування певних ієрархій (вікових, соціальних, адміністративних тощо). Отже, поняття мовної картини світу містить дві пов'язані між собою ідеї. Перша: картина світу, яку пропонує мова, відрізняється від наукової. Друга: кожна мова створює свою картину світу, що відображає дійсність інакше, ніж в інших мовах [8, с. 56].

Реконструкція мовної картини світу є одним з найважливіших завдань сучасної лінгвістичної семантики. Дослідження мовної картини світу проводиться у двох напрямках у відповідності до двох названих раніше складових цього поняття. З одного боку, на основі системного семантичного аналізу лексики певної мови проводиться реконструкція цілісної системи уявлень, відображеної у певній мові безвідносно до того, чи є вона специфічною для даної мови або універсальною для всіх мов наївною картиною (на відміну від наукової). З іншого боку, досліджуються окремі, характерні для певної мови (лінгвоспецифічні) концепти, які є ключовими для даної культури, тобто дають ключ до її розуміння [8]. Наприклад, характерні для української мови концепти *ватра*, *журавель*, *калина*, *лебідь*, *верба*, *козак*, *гетьманство*, *степ*, *хата*, *ворон*. Подібні лексичні одиниці, які мають різні конотації (оцінні й емоційні відтінки), а також різні асоціативні зв'язки у сучасній лінгвістиці називаються фоновими. [11, с. 22]. Як зазначає В. Дороз, “Фонові лексичні одиниці виділяються із загального лексичного складу під час зіставлення з лексичною системою іншої мови... Термін “фонова лексика” характеризує відношення, котрі утворюються між одноплановими лексичними одиницями різних мов” [12].

Також В. Дороз розглядає поняття безеквівалентної лексики: “У кожній мові наявна безеквівалентна лексика, до якої належать слова, що співвідносяться з реаліями (денотатами), специфічними тільки для окремої етнічної (чи етнолокальної) культури або для окремого етнокультурного ареалу та фіксують своєрідність світосприйняття окремого національно-культурного колективу і не мають однослівного перекладу іншою мовою” [12]. Наприклад: *плахта*, *запaska*, *чумак*, *ліжник*, *верета*, *смерека*, *запорожець*.

Одним з поширених методів реконструкції мовної картини світу є аналіз метафоричної сполучуваності слів, що мають абстрактну семантику. Абстрактному поняттю має відповідати конкретний почуттєвий образ, що забезпечує у мові допустимість словосполучень

певного стилю, які можна умовно назвати метафоричними. Так, наприклад, *кіль* може бути *вороний*, або *троянський*; *дівчина* – *молода*, *замріяна*; *садок* – *вишневий*; *сад* – *Гетсиманський*; *весна* – *тепла*, *красна*, *заквітчана*. У Лесі Українки ми знаходимо образ весни *таємної*:

... якщо мене зима пройме до серця,
мою весну таємну переможе,
мої дивниці-квіти поморозить,
то я скажу: ні, я цього не ждала! [4, 113].

Цей метод вперше був висвітлений у книзі Н.Д. Арутюнової “Предложение и его смысл” (1976) та у статті В.А. Успенського “О вещных коннотациях абстрактных существительных” (1979). Останнім часом цей метод поширився як одна зі складових методу концептуального аналізу лексики.

Як ми бачимо, українська мовна картина світу вписується у загальну теорію мовної картини світу, але вирізняється певними лінгвоспецифічними концептами (фоновими, безеквівалентними тощо), метафорами і метафоричними словосполученнями, які підкреслюють загальноетнічні та етнолокальні особливості української культури та мови. Отже, ця тема є досить *перспективною* в контексті сучасного українського мовознавства.

Література

1. Гумбольдт фон В. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. – М. : Высшая школа, 1984. – 400 с.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. / Арутюнова Н. Д. – М. : Наука, 1998. – 896 с.
3. Успенский В. А. О вещных коннотациях абстрактных существительных // Семиотика и информатика. / Успенский В. А. . – Вып. 11. – 1979. – с. 147-165.
4. Українка Л. Вибрані твори. / Українка Л. – Ужгород : Карпати, 1988. – 247 с.
5. Гуйванюк Н. В. , Максим'юк О. В. Синтаксис метафоричних словосполучень ті їх кореферентність // Наукові записки ЛНПУ. – Вип. 4. – Серія “Філологічні науки” / Гуйванюк Н. В. , Максим'юк О. В. – Луганськ, “Альма-матер”, 2003. – с. 68 -76.
6. Лучик В. В. Вступ до слов'янської філології. / Лучик В. В. – К.: “Академія”, 2008. – 344 с.
7. Даниленко В. П. Культурно-генетический эволюционизм Вильгельма фон Гумбольдта / [Електронний ресурс] // <http://www.islu.ru/danilenko/articles/evolgumb.htm>
8. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. – М.: Наука, 1974. – 472 с.
9. Зализняк А. Языковая картина мира / [Електронний ресурс] // <http://www.krugosvet.ru/articles/77/1007724/1007724a1.htm>
10. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. / Сепир Э. – М., 1993. – 656 с.
11. Волошина А. В. Безеквівалентна і фонова лексика у східнослов'янських мовах: дис. канд. пед. наук: 10.02.17 / Волошина А. В. – Кіровоград, 2001. – 195 с.
12. Дороз В. Лінгвонародознавчий аспект

роботи над українською лексикою у школах національних меншин / [Електронний ресурс] // <http://www.ukr-in-school.edu-ua.net/id/129>

Хижняк К. П. Лінгвоспецифічні концепти в українській мовній картині світу.

Стаття розглядає деякі аспекти авторського бачення мовної картини світу, метафоричні словосполучення та специфічні українські концепти в українському поетичному дискурсі.

Ключові слова: мовна картина світу, метафоричні словосполучення, український специфічний концепт.

Хижняк Е.П. Лингвоспецифические концепты в украинской языковой картине мира.

В статье рассматриваются некоторые аспекты авторского видения языковой картины мира, метафорические словосочетания и специфические украинские концепты в украинском поэтическом дискурсе.

Ключевые слова: языковая картина мира, метафорические словосочетания, украинский специфический концепт.

Hizhnyak K. Specific lingual concepts in the Ukrainian language world picture.

The article analyses some aspects of author's vision of the language world picture, some metaphorical word combinations and specific Ukrainian concepts in the Ukrainian poetry discourse.

Key words: the language world picture, metaphorical word combinations, Ukrainian specific concepts.

УДК 811.112.2(091)''1350/1650''

Scherbakova V.

LUTHER UND DIE REFORMATION

Geschichte der Sprache stellt die sprachlichen Veränderungen im Kontext der ökonomischen, gesellschaftlichen und historischen Situationen dar. Es gibt eine Reihe der Germanisten wie Sinder L.R., Dulson A.P., Rudolf Simek, Müllenhof K.V. u.a., die sich mit der Geschichte der deutschen Sprache beschäftigten. *Die Aktualität* des Artikels besteht darin, dass die Grundsätze von Martin Luther bis heute als Grundlage für manchere sprachwissenschaftlichen Forschungen gelten. Als *Ziel* dieses Artikels sehen wir eine gesamte Erklärung der sprachlichen Veränderungen laut der Reformation und dem Einfluß der Luther's Sprache. In diesem Artikel gibt es kurze Schilderung der deutschen Sprache im gegebenen Zeitraum auf den lexematischen, morphematischen und syntagmatischen Ebenen

Wie die Reformation, die eine neue Epoche in Kirche und Staat einleitende Bewegung des 16. Jh., ohne das neue Publikationsmittel des Buchdrucks sich nicht so schnell und folgenreich in einem großen Teil Deutschlands hätte durchsetzen können, so ist auch die Leistung des Reformators Martin Luther für die dt. Sprachgeschichte nicht denkbar ohne die gedruckte Bibel, die die Entstehung der dt. Gemeinsprache einen großen Schritt voranbrachte. So verkehrt es ist, dass an eine lange Tradition anknüpfende Wirken Luthers als den allein ausschlaggebenden Antrieb zur Entstehung des Neuhochdeutschen hinzustellen, so sicher ist es, dass sich Art und Umfang seiner Pflege der Muttersprache in wesentlichen Punkten von der Tätigkeit seiner Vorgänger unterscheidet [3, 116-120]. Luthers Rolle in der Entwicklungsgeschichte der deutschen Sprache nicht zu unterschätzen. Zwar ist er nicht der "Schöpfer des Neuhochdeutschen", wie einst behauptet wurde, aber er hat sich einer bestimmten Schreibtradition, der ostmitteldeutschen, angeschlossen, hat vervollkommenet und sie durch seine Tätigkeit als Reformator zum Gemeingut und zum Vorbild machen können.

Eine tiefgreifende Wirkung war den Bestrebungen der Kanzleien und Buchdrucker schon deshalb versagt geblieben, weil ihnen in Stil und Inhalt der Einfluss auf die großen Massen fehlte. Auch Luther war zwar von Haus aus einem Gelehrten, dessen Tischgespräche in einer uns heute unvorstellbaren Weise Deutsch und Latein miteinander mischten. Aber von dem Augenblick an, wo ihm seine reformatorische Berufung klar zum Bewusstsein gekommen war, betrachtete er sich als Seelenfischer, dem das Heil des geringsten unter seinen Brüdern in Christo mehr gilt als der Beifall von Fürsten und Prälaten. So findet er denn auch, während ihn die höchsten Mächte des Reichs und der Kirche verfolgen und viele von den Humanisten verächtlich auf ihn herabblicken, seine mächtigste Stütze in der begeisterten Anhängerschaft der breiten Massen. Auf diese aber kann er nicht mit kunstvoll gedrechselten Perioden und Redefiguren einwirken; der schlichteste, geradeste, oft auch der derbste Ausdruck ist ihm der beste. Das hat Luther nicht nur von Anfang an gefühlt, sondern später auch klar erkannt. Leitet er doch seine 1523 erschiene Übersetzung der Bücher Moses mit dem Bekenntnis ein, weder er selbst noch irgendein anderer, am allerwenigsten aber die fürstlichen Kanzleien hätten bisher die Kunst verstanden, deutsch zu schreiben. Er selbst hat sich diese Kunst mühsam und allmählich erarbeitet in einer schriftstellerischen Praxis von Bedeutendem Umfang, vor allem aber in jahrzehntelangem Ringen mit dem Urtext der Bibel. Ihr hat er ein lebendiges dt. Gewand geschaffen, in immer neuer Arbeit, die, im Ganzen von hinreißendem Schwung getragen, doch im einzelnen von unerhörter Genauigkeit und Gewissenhaftigkeit zeugt.

Das äußere sprachliche Gewand seiner Schriften näherte Luther den Gebräuchen der kursächs. Kanzlei an, die er für identisch hielt mit den in der kaiserlichen Kanzlei üblichen. Die Bemühungen seiner Drucker und Korrektoren um die anfänglich ganz inkonsequente Orthographie seiner Schriften hat er sich gern und dankbar gefallen lassen. Luther hat auf die

äußere Sprachform seiner Schriften wenig Wert gelegt. Die nicht autorisierten Bibeldrucke haben sich in der Wiedergabe ihres Vorbildes viele Freiheiten gestaltet. Allein in den Jahren 1524 und 1525 sind neben 14 autorisierten Nachdrucken 66 nichtautorisierte erschienen. Als scharfe und gegen Ende des Jahrhunderts erfolgreiche Konkurrenz zur Wittenberger Bibel erschien in Frankfurt im Verlag Fezerabends eine weit verbreitete Bibelübersetzung, die in vielen Dingen bewusst von der Lutherischen abweicht. Aber was die nhd. Schriftsprache aus solchen Werken schließlich übernommen hat, sind hauptsächlich orthographische Züge, wie z.B. *komm* für *kom*, *Gäste* für *Geste*, *ältester* für *eltester*. Luthers eigene Orthographie war dem Nhd. noch sehr fern. Er stand noch auf dem Höhepunkt der Verwilderung im willkürlichen Setzen von Überflüssigen Buchstaben (unnd «und», auff «auf», ysß «iß»). Auch das berühmte *“lutherische“* –e (Seele statt Seel, im geiste), das noch im 18. Jh. katholischen Schriftstellern Süddeutschlands verdächtig erschien, ist erst nach Luther zur festen Regel geworden [4]. Viele Eigenheiten der ohnehin schon vorbildlichen ostmitteldeutschen Schreibtradition sind nachträglich mit der Autorität Luthers und der Bibel verknüpft worden. Andererseits sind gewisse ostmd. Einflüsse in der später wegen der einflussreichen Reichstagsabschiede so wichtigen Mainzer Kanzleisprache wohl darauf zurückzuführen, dass seit 1480 Albrecht v. Meißens Erzbischof von Mainz und Reichskanzler war.

Die große Wirkung der Lutherbibel über das ganze dt. Sprachgebiet hin beruht auf einer umfassenden sprachsoziologischen Bewegung, der Luther nicht durch philologische Akribie oder Eigenwilligkeit, sondern durch seine mutige Tat eines volksnahen Übersetzungsstils zum Durchbruch verholfen hat. Nur so ist es zu verstehen, dass die Grammatiker seit dem 16. Jh. nicht müde werden, die Sprachgestalt von Luthers Schriften als Vorbild zu empfehlen. Gerade die verbreitetste unter den älteren dt. Grammatikern, die des Johannes Claius, bekennt sich als eine *“Grammatica germanicae linguae... ex bibliis Lutheri germanicis et aliis eius libris collecta“*.

Luthers Sprache ist kein Neuanfang, sondern das Sammelbecken aller damals lebendigen dt. Sprachtraditionen. Er hat ausgiebig aus den Leistungen seiner Vorgänger und Zeitgenossen geschöpft, von den Mystikern und älteren Bibelübersetzungen – vor ihm gab es schon 14 gedruckte dt. Bibeln, seit der des Straßburgers J. Mentel von 1466 – über die Perikopen und die Erbauungsliteratur bis zur mündlichen dt. Predigersprache seiner Zeit [2, 115-220].

Wenn Luthers Wörter und Wendungen in großer Zahl auch in Bibelübersetzung seiner Gegner wiederkehren, so war das nicht immer Plagiat. Luther war nur der erste, der es wagte, in der Bibelübersetzung den allgemeinen, lebendigen Sprachgebrauch, auch der Alltagssprache, zu verwenden und sich der abstrakten Künstleien des latinisierenden Humanisten- und Mönchsdeutsch zu halten. Sicher ist, dass eine Reihe ursprünglich dialektischer Wörter, wie z.B. *Splitter*, *schüchtern*, *Spuk*, *Motte*, *Knochen*, *schimmern*, *lüstern*, *Scheune*, *bange*, *Wehklage*, *Wehmutter* durch seinen Einfluss sich in der Gemeinsprache durchsetzen und dass zahlreiche aus der

Bibel stammende Phrasen, wie etwa sein Licht unter den Scheffel stellen, sein Scherflein beitragen, sein Pfund vergraben, mit seinem Pfunde wuchern, ein Stein des Einstoßens durch seine Übersetzung verbreitet worden sind. Er hat aus einer eigens angelegten Sprichwörtersammlung geschöpft. Sein Wortschatz ist erstaunlich reichhaltig. Er konnte in einem einzigen Satz z.B. zwischen beschimern, behüten und bewahren variieren.

Als zweisprachiger Nordhüringer (seine Eltern stammten aus Westthüringen und eher selbst im niederdeutschen Mansfeld aufgewachsen, in Magdeburg und in Eisenach zur Schule gegangen) hat Luther sich nach dem in den Tischreden bekannten Grundsatz gerichtet: "Ich habe keine Gewisse, sonderliche, eigene Sprache im Deutschen, sondern brauche der gemeinen deutschen Sprache, dass mich beide, Ober- und Niederländer, verstehen mögen". Durch seine Bibelübersetzung haben sich nd. und md. Wörter gegen oberdeutsche im Nhd. durchgesetzt: *Lippe_Lefze, Peitsche_Geißel, Ziege_Geiß, prahlen_geuden, Ufer_Gestad*, u.a. – Auch manche wortinhaltliche Entwicklung geht auf Luther zurück. Wenn uns heute die Verwendung von *Grund* in der Bedeutung ‚Ursache‘ so geläufig ist, so hat dazu Luthers Bestreben wesentlich beigetragen, für alles, was er glaubte und tat, einen Grund (d.h. ursprünglich eine ‚Grundlage‘) in der Heiligen Schrift nachzuweisen. Und wenn heute das Wort Beruf nicht mehr ‚Ruf, Berufung‘, sondern ‚Lebensstellung, Amt, Handwerk‘ und dergleichen bedeutet, so lässt sich dieser Bedeutungswandel schwer verstehen, wenn man nicht weiß, wie hoch Luther die kärgliche Lohnarbeit auch der niederen Stände als etwas dem Menschen von Gott Angewiesenes, ein ihm wohlgefälliges Werk einschätzte [1, 125 -130].

Mit dem Begriff ‚Lutherdeutsch‘ ist uns ferner noch heute die Vorstellung eines einfachen, ungekünstelten Satzbaus verbunden. Luthers Schreibstil ist noch nicht von der späteren Erstarrung deutscher Wortstellungsregeln erfasst. Als Beispiel eine in einfachen, kleinen Schritten fortschreitende Lutherische Satzperiode aus der berühmten Reformationsschrift ‚An den christlichen Adel deutscher Nation‘ (1520):

Wen ein heufflin Christen leyen wurden gefangen unnd in ein wusteneij gesetzt die nit bey sich hetten einen geweyheten priester von einem Bischoff vnd wurden alda der sachen eyniß erweleten eyenen unter yhn er were ehlich odder nit und befilhen ym das ampt zu teuffen meß halten absoluieren vnd predigenn der wer warhaffig ein priester als ob yhn alle Bischoffe vnd Bepste hetten geweyhet.

Hier würde man in korrektem Gelehrtendeutsch etwa des 19.Jh. die finiten Verben so weit wie möglich ans Ende setzen und auch die Attributerweiterung von einem Bischoff einklammern:

Wenn ein Häuflein frommer Laienchristen, die keinen von einem Bischof geweihten Priester bei sich hätten, gefangen und in eine Wüste versetzt würde und sie sich dort darüber einig würden, daß daß sie einen unter sich – er wäre verheiratet oder nicht – erwählten und sie ihm das Amt, zu taufen, Messe zu halten, zu absolvieren und zu predigen, anbefehlen würden,

so wäre der wahrhaftig ein Priester, wie wenn ihn alle Bischöfe und Päpste geweiht hätten.

In Luthers Bibeldeutsch – vor allem in der ersten Übersetzung des Neuen Testaments, der sog. Septemberbibel von 1522 – scheint die weitgehend klammerlose Wortfolge zwar stark von der Wortfolge der grch. Vorlage abhängig zu sein. Man hat aus dem Vorwiegen von Rahmenkonstruktionen in Luthers Flugschriften und Fabeln schließen wollen, dass gerade das Rahmenprinzip, und nicht die freiere Wortfolge in kleinen Schritten, der Volkssprache am nächsten gestanden habe. Aber diese Texte beweisen nichts für die damalige Volkssprache; und einem Luther wird man in der Bibelübersetzung ein bloßes Ungeschick des Wort-für-Wort-Übersetzens (in der Art der Fuldaer Tatianübersetzer des 9.Jh.) nicht zutrauen dürfen. Das Vorkommen vieler Rahmendurchbrechungen auch in seinen freien Schriften und weiterhin in populärer Literatur des 15. und 16. Jh. machen es sehr wahrscheinlich, dass sich Luther – gegen den schon stark ‚schachtelnden‘ Latein – und Gelehrtenstil seiner Zeit – die klammerlose Wortfolge des Urtextes insoweit zunutze gemacht hat, als sie auch einer freien Variabilität der Wortfolge des Altagsdeutsch seiner Zeit entgegenkam, von der man in der Mundartsyntax und besonders im Jiddischen noch heute viel antrifft [5].

Jedenfalls bedeutet – im Rückblick nach vier Jahrhunderten einer ganz anderen Stiltendenz der dt.Sprachgeschichte den auf lange Zeit letzten Versuch, den ungezwungenen Sprachgebrauch, auch den der ‚Ungebildeten‘, als literaturfähig anzuerkennen und selbst die Bibel in einer zeitgemäßen und allen verständlichen Sprachform darzubieten. Darin lag der rasche Erfolg der Lutherbibel. Später wurde es immer mehr üblich, sich vom bloßen ‚Sprachgebrauch‘ zu distanzieren und nur der hohen, gelehrt oder dichterisch geprägten Stilebene die Sprachrichtigkeit zuzuerkennen. So kam es, daß immer wieder dt. Dichter – vom Sturm und Drang bis zur Bert Brecht – aus der akademisch-preziösen Richtung der nhd. Schriftsprache ausbrachen und gern auf das ‚urwüchsige‘ Deutsch Luthers und seiner Zeit zurückgriffen [3, 120-127].

Die Reformation (Luthers Thesen 1517), die gescheiterte Bauernrevolution (1523- 25) und die Gegenreformation prägen das 16. Jh. Die Aufteilung in drei politisch-religiöse Lager (Lutheraner, Calvinisten und Katholiken) führte auch zu einer kulturellen Spaltung. Die Landesfürsten der Klein- und Kleinstaaten konnten ihre macht noch weiter ausbauen, nicht zuletzt durch den Augsburger Religionsfrieden 1555, der den Landesherrn den Glauben der Untertanen bestimmen ließ, nach dem Prinzip *cuius regio eius religio* (Wessen das Land, dessen die Religion) [5].

Sprachgeschichte ist wie alle Geschichte ein Teil der Gesellschaftsgeschichte. Diese Erkenntnis gilt bereits für die ältesten Phasen der menschlichen Entwicklung. Denn das Leben des Menschen verläuft in der Gemeinschaft mit anderen. Diese kurze Umfassung unserer Forschung betont die Schwerpunkte, die das gesamte Bild des Zeitraums gibt. In diesem Artikel betonen wir den Einfluss einer Persönlichkeit auf die Entwicklung der

gesellschaftlichen und sprachlichen Geschichte. Als Hauptziel unserer Forschung ist die Analyse der Sprache im Zeitraum von 1350 bis 1650 auf den textematischen, lexematischen, graphematischen und phonematischen Ebenen zu realisieren.

Als Perspektiven für weitere Schritte von dieser sogenannten sprachlichen Führung sehen wir die weitere Darstellung dieser Periode auf den syntagmatischen und morphematischen Ebenen, die auch im Vergleich zu Neuhochdeutsch präsentiert werden kann, um die gleichen und verschiedenen Tendenzen der Sprachentwicklung zu beschreiben.

Literatur

1. Admoni W.G. Die Entwicklung des Ganzsatzes und seines Wortbestandes in der deutschen Literatursprache bis zum Beginn des 19. Jahrhunderts / W.G. Admoni. – Berlin : Sprache, 1972. – 330 s. **2. Astrid Stedje** Deutsche Sprache gestern und heute: Einführung in Sprachgeschichte und Sprachkunde / Astrid Stedje . – München : Goldberg, 1989. – 223 s. **3. Schmidt Wilhelm** Geschichte der Deutschen Sprache / Wilhelm Schmidt . – Stuttgart : Hirzel Verlag, 2007. – 489 s. **4. Dieser** Artikel befasst sich mit dem Reformator Martin Luther : [електронний ресурс] / Die freie Enzyklopädie // Wikipedia: http://de.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther#Bibel.C3.BCbersetzung **5. Luthertexte:** [електронний ресурс] / Sammlung mit vielen Texten Martin Luthers von glaubensstimme // Open Directory Project: http://www.dmoz.org/World/Deutsch/Gesellschaft/Religion_und_Spiritualität/Christentum/Theologie/Personen/Luther,_Martin/

Щербакова В.О. Лютер та час реформації.

У поданій статті аналізується період німецької мови з 1350 до 1650 рр. у контексті історичного впливу перекладацької діяльності Мартіна Лютера. Основною метою цього дослідження є змалювати повну мовну картину, проілюструвати зміни за допомогою початкових німецькомовних джерел та проаналізувати основні мовні нововведення Лютера в порівнянні з тогочасними канонами німецької біблійської мови.

Ключові слова: мовна картина, мовні нововведення Мартіна Лютера, мовний стандарт, німецька біблійська мова, порівняльний аналіз.

Щербакова В.А. Лютер и время реформации.

В данной статье анализируется период развития немецкого языка с 1350 до 1650 гг. в контексте исторического влияния переводческой деятельности Мартина Лютера. Основной целью данного исследования является нарисовать полную картину языковой ситуации, проиллюстрировать изменения с помощью исходных немецкоязычных источников и проанализировать основные языковые нововведения

Лютера в сравнении с уже имеющимися канонами немецкого библейского языка.

Ключевые слова: языковая ситуация, языковые нововведения Мартина Лютера, языковой стандарт, немецкий библейский язык, сравнительный анализ.

Shcherbakova V. Luther and the Reformation.

The period of the German language development from 1350th till 1650th in the context of Luther's influence as a translator is analyzed in this article. The main aim of this research is to draw the whole picture of the language situation, to illustrate its changes with the help of initial German sources and to analyze Luther's principal language innovations in the comparison to the already available canons of Biblical German language has been also made.

Key words: language situation, Martin Luther's language innovations, language standard, biblical German language, comparative analysis.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.112,2,09+929Цвейг

Скляр Н.В.

**АВТОБІОГРАФІЯ С. ЦВЕЙГА «УЧОРАШНІЙ СВІТ» ЯК ВНЕСОК
У НІМЕЦЬКУ МЕМУАРНУ ЛІТЕРАТУРУ**

В останні десятиріччя мемуарна література одержала великий розвиток не тільки на літературних просторах нашої країни, але й усього світу. І це не дивно, оскільки на сьогоднішній день літературна картина буде неповної без включення в її контекст художньо-документальних творів, які представляють не вигадані ситуації, а реальні обставини. Мемуари, як спогади про минуле, пропущені через творчу свідомість письменника, надають читачеві достовірну інформацію про світ, яку неможливо повністю передати через звичайні засоби інформації. Дійсність зображуваного забезпечує підвищення інтересу читача й більше високий ступінь емоційного сприйняття твору. З'єднання реальності факту з багатством літературних можливостей його відображення - найважливіше достоїнство художньо-документальної прози.

Метою написання даної статті став розгляд особливостей мемуарних творів С. Цвейга. Велика увага приділяється його автобіографічному твору “Учорашній світ” та його місцю у німецькій мемуарній літературі.

В умовах стрімких змін першої половини ХХ століття мемуаристика поступово ствердилась як особливий літературний жанр. Цим виизначається *актуальність* написання даної статті. Прагнення зафіксувати осіле в пам'яті минуле, передати його читачам різних поколінь рухає пером мемуаристів. До спогадів звертаються найвизначніші письменники: В. Винниченко, Г. Костюк, Г. Гауптман, Г. Грасс. У творчій біографії багатьох талановитих художників слова створення мемуарних книг виявилось головною справою життя.

У двадцяти-тридцяті роки німецькомовна література була охоплена “тяжінням до історії” [1, с. 372]. Цьому сприяли військова поразка, революції, крах Габсбурзької й Гогенцоллерновської імперій. Ця обставина пояснена ще тим, що епоха відчуває свою залежність від загального ходу історії, тим збільшується цікавість до історичних особистостей і подій. Розцвітає жанр художньої біографії.

Серед численних спогадів і автобіографій видатних письменників особливу увагу привертає до себе мемуарна творчість С. Цвейга – новеліста, романиста, поета, автора літературних біографій, одного із найпопулярніших письменників не тільки на своїй батьківщині, але й в усьому світі. “Стефан Цвейг, – писав про нього Горький, – рідкісне й

щасливе поєднання таланту глибокого мислителя з талантом першокласного художника” [2, с. 415].

Книги Цвейга мали досить широкий спектр зображеного. Визначальною ланкою популярності Цвейга стали новели, написані ним протягом всього життя. Однак, “романізовані біографії”, літературні портрети письменників, нариси й взагалі жанри нехудожнього напрямку з роками ставали в його творчості визначними [3, с. 317]. Очевидно, саме цей жанр виявився найбільш вдалим для вираження цвейговських ідей. Його художні біографії не замикаються межами міжвоєнного двадцятиліття – ні хронологічно, ні з погляду успіху в читача.

Деякі вчені вважають, що Цвейг став родоначальником художніх біографій. Думка ця є не зовсім точною. Якщо навіть бути строгим у визначенні жанру й не розміщувати в його рамки “Життя Гайдна, Моцарта й Метастазіо” і “Життя Россіні” Ф. Стендаля, то про Р. Ролана, автора “героїчних біографій” Л. Бетховена, Б. Мікеланджело, Л. Толстого, забувати ніяк не можна. Але ці “героїчні біографії” нелегкі для сприйняття читачів, тоді як “романізовані біографії” Цвейга, що користуються успіхом, ближче до ролановських життєписів, чим до деяких книг А. Моруа або І. Стоуна. С. Цвейг і сам склав “героїчну біографію” – це його книга про Р. Ролана. І подібно цьому літераторові, він не оформлював свої життєписи в цілком художній або документальний твір, не перетворював їх у щирі романи. У Цвейга визначальним для його роботи був не стільки його індивідуальний літературний смак, скільки загальна ідея, яка впливала з його погляду на історію, його підходу до неї. Йому належать життєписи багатьох видатних особистостей: Ф. Ніцше, Ч. Дікенса, Е. Гофмана, О. Бальзака [4, с. 3].

Цвейг часто писав на стику документа й мистецтва, створюючи захоплюючі життєписи Ф. Магеллана, М. Стюарт, Е. Роттердамського, Ж. Фуше, О. Бальзака. В історичних романах прийнято доповнювати історичний факт силою творчої фантазії. Де не вистачало документів, там починала працювати уява художника. Цвейг, навпаки, завжди віртуозно працював з документами, виявляючи в будь-якому листі або мемуарах очевидця психологічне підґрунтя.

Підйом мемуарної творчості С. Цвейга настає у 20-30-ті роки двадцятого століття, на які приходиться розквіт історичних подій. Темою творів стає індивідуум на історичному тлі, людина як окрема особистість, однак від історії не відчужена. У цей час Цвейг писав переважно “романізовані біографії”. На самому початку тридцятих років він говорив Володимирові Лидину, що, “коли відбуваються такі великі події в історії, немає бажання вигадувати в мистецтві...” [5, с. 128]. І ця ж думка більш категорично пролунала пізніше ще раз. В умовах війни зображення приватного життя вигаданих фігур представлялося йому чимсь фривольним; усякий вигаданий сюжет вступає в різке протиріччя з історією. Тому література найближчих років повинна носити

документальний характер. Закономірність такого рішення й визначала всю ланку цвейгівського документалізму.

Однак, галузь мемуарної літератури автора не обмежилася біографіями інших письменників і філософів. У 1937 році виходить збірник “Зустрічі з людьми, містами, книгами”. Туди включені й відгук на ювілей Горького, і спогад про Ф. Мазереле, А. Тосканіні, Г. Малере, тому його можна розглядати як прелюдію до автобіографічного твору “Учорашній світ”. У книзі описується життєвий шлях автора, його думки, почуття, але головне – страждання інтелектуала, якому довелося стати очевидцем найжахливішого періоду двадцятого століття [4, с. 7].

Ще в передмові до “Поетів свого життя” Цвейг міркував про болісні труднощі писання автобіографій і визначав, що раз у раз переходиш на поезію, тому що сказати про себе щирю правду майже неможливо, легше себе свідомо оббрехати [5, с. 143]. Але, опинившись за океаном, втративши все, що мав і любив, тужачи за Європою, яку відняли в нього Гітлер і розв'язана фашистами війна, письменник звалив собі на плечі ці болісні труднощі.

“Учорашній світ” можна назвати автобіографією, адже твір має ряд особливостей, що притаманні даному жанру. Х. Арендт вважає книгу біографією епохи, подібно до гетівської “Поезії й правди”. Як і Гете, Цвейг стоїть у центрі своєї оповіді. Автор – зв'язуюча ланка, носій певного знання й досвіду, хтось, хто не сповідається, а розповідає про те, що спостерігав, із чим стикався. Отже, “Учорашній світ” – це більш ніж мемуари, але й щось більше, тому що на них лежить виразний відбиток особистості автора. Його видно в оцінках, які сам автор дає людям, подіям і епосі в цілому: двом порівнюваним і протиставлюваним епохам – межі двох століть і часам, у які книга писалася.

У мемуарах Цвейг описує літературний світ, що дав йому славу і освіту. Прихильність фортуни вберегла його від бідності, щасливий випадок – від анонімності, він піднявся на літературний Олімп. Хоча йому були відомі й безодня життя, він наближався до неї як художник і психолог. Він використовує образи безхмарного неба для описання власного літературного життя і мистецтва та похмарення духовного неба для відображення подій, які він не зміг перенести...

Десятиліття, що передували першій світовій війні, С. Цвейг визначив як “золоте століття надійності” і як найдостовірніший приклад стабільності й терпимості обрав Австро-Угорську імперію. “Усе в нашій тисячолітній австрійській монархії, – затверджував Цвейг, – здавалося, розрахованим на вічність, і держава – найвищий гарант цієї стабільності” [6, с. 476].

На початку мемуарів часто зустрічається думка автора, що після випробувань першою світовою війною надія на кінцевий гуманізм світу Західної Європи ще залишалася. Війна сприймалася ним як сплеск ненависті, жорстокості, сліпого націоналізму, викликала в нього активний протест. Відомо, що письменників, які з самого початку

заперечували війну, боролися з нею, не багато, однак, С. Цвейг відноситься до них.

Цвейг розповідає, як мріяв про єдність миру, єдність Європи – ні державну, ні політичну, а культурну, зближуючу, що збагачує нації і народи. Саме ця мрія привела Цвейга до жагучого, активного заперечення світової війни як фатального порушення людської спільності. В автобіографії ця думка особливо яскраво виражена.

Після першої світової війни здавалося, що найстрашніше позаду. Але це було не так. У глибині буржуазного миру вже почалося заворушення: фашистська чума захоплювала все нові країни Старого Світу. І все виявилось міфом і обманом не тільки для Цвейга, а й для всього суспільства, до якого він належав. Розлучившись зі звичним укладом життя, йому довелося ще раз пережити жахіття війни.

Всі ці події знаходять висвітлення в останній книзі Цвейга. Письменник художньо й документально точно зображує повільне, але неухильне наближення буржуазної демократії до фашизму. Цвейг, як мільйони людей Західної Європи, втрачає батьківщину і саме право на життя [7, с. 125].

Цвейг перетворився в небажаного іноземця, а з початком війни – у вихідця зі стану ворога. “... Людині потрібна, – сказано в “Учорашньому світі”, – лише тепер, коли я став блукачем вже не за доброю волею, а рятуючись від погоні, я відчув це повною мірою, людині потрібна вихідна точка, звідки починаєш свій шлях і куди вертаєшся знову й знову” [8, с. 112]. Так трагічними втратами заплатив С. Цвейг за своє почуття батьківщини: “Що стосується наших поглядів на життя, то ми вже давно відкинули релігію наших батьків, їхню віру у швидкий і постійний прогрес гуманності; банальним здається нам, які жорстоко научені гірким досвідом, їхній короткозорий оптимізм перед катастрофою, що одним-єдиним ударом перекреслила тисячолітні завоювання гуманістів. Але навіть якщо це була ілюзія, то все-таки чудесна й шляхетна... І щось у глибині душі, незважаючи на весь досвід і розчарування, заважає повністю від неї відмовитися ... Я знову й знову піднімаю очі до тих зірок, які світили над моїм дитинством, і втішаюся успадкованою від предків вірою, що це жахіття коли-небудь виявиться лише збоєм у вічному русі Вперед і Вперед” [8, с. 135]. Ці рядки пронизані розчаруванням, і поряд з тим знову ж таки надією знайти своє місце у житті.

Автор часто використовує вислів “громадянин всесвіту”, він стає ключовим місцем всієї книги. Серед усіх особистих і суспільних катаклізмів Цвейг довгий час залишався оптимістом. Але йому – такому, який він є, з усіма його упередженнями й надіями, – немає на що опертися; він втратив батьківщину, Австрія роздавлена, перетворена в частину злочинного третього рейху. І виходить, що немає іншого засобу скористатися цією опорою, як подумки повернутися назад, до часів, коли вона ще була, ще існувала й самим фактом свого існування давала віру в

майбутнє. І Цвейг вертається до неї тому, що вона – країна його дитинства, країна ілюзій, що сорок довгих років не знала війни. Це його утопія, від якої він і не вимагає нічого, крім утопічності. Тому що розуміє, що вона є приречений “учорашній світ”, який виявився слабким і не встояв перед страшною силою руйнування.

Через усю книгу проходить антивоєнна ідея, якої так потребувала тодішня німецька література. Цвейг був антифашистом за складом мислення, за переконаннями, за всіма почуттями художника. Він був гуманістом у розумінні дев'ятнадцятого століття й прагнув уберегти свій гуманізм у недоторканності від століття двадцятого. Війна як засіб для досягнення мети була йому огидною.

“Учорашній світ” більше ніж мемуари. Це – підсумок, підведений творчості й життю Цвейга, останній акорд, без якого вони виглядали б незавершеними і який можна по-справжньому сприйняти лише в контексті цієї творчості, цього життя. *Перспективним* вважається дослідження автобіографічних творів інших письменників цієї літературної епохи.

Література

1. F. Schneider. Aufbau und Untergang. Osterreichische Kultur zwischen 1918 und 1938. / **Schneider F.** – Wien-Munchen-Zurich : 1981. – 409 s. **2. Горький М.** Собр. соч. в 30-ти томах / М. Горький. – Т. 29. – М. : Просвещение, 1955. – С. 234-236. **3. Померанцева Г. Е.** Биография в потоке времени. ЖЗЛ: замыслы и воплощения серии / Г. Е. Померанцева. – М.: Книга, 1987. – 387с. **4. www.Google. ru.** Ханна Арендт. Евреи вчерашнего мира. По поводу мемуаров Стефана Цвейга «The World of Yesterday, an Autobiography» [Електронний ресурс]. **5. Лидин В.** Люди и встречи / В. Лидин. – М. : Правда, 1957. – С. 125. **6. Цвейг С.** Собр. соч.: В 9т. / С. Цвейг. – Т. 7. – М. : Искусство, 1973. – С. 316. **7. Цвейг С.** Избранные новеллы / С. Цвейг. – М. : Правда, 1978. – С. 284. **8. Zweig S.** Eine Bildbiographie / **S. Zweig.** – Munchen, 1961. – S. 213

Скляр Н.В. Автобіографія С. Цвейга «Учорашній світ» як внесок у німецьку мемуарну літературу.

У запропонованій статті автор звертається до німецької мемуарної літератури, дає коротку характеристику мемуарним творам Стефана Цвейга, розглядає його автобіографічну працю «Учорашній світ» і розкриває положення роману в німецькій мемуаристиці.

Ключові слова: німецька література, мемуарна література, автобіографія, романізована біографія.

Скляр Н.В. Автобиография С. Цвейга «Вчерашний мир» как вклад в немецкую мемуарную литературу.

В предложенной статье автор обращается к немецкой мемуарной литературе, дает краткую характеристику мемуарным произведениям Стефана Цвейга, рассматривает его автобиографический труд «Вчерашний мир» и раскрывает положение романа в немецкой мемуаристике.

Ключевые слова: немецкая литература, мемуарная литература, автобиография, романизованная биография.

Skyar N. S. Tsveig's autobiography "Yesterday's world" as the contribution to German memoir literature.

In the following article the author makes the research of the German memoir literature, gives brief characteristics of the memoir works of S. Zweig, analyses his autobiography work „The World of Yesterday“ and reveals the novel position in the German memoir romance.

Key words: German literature, memoir, autobiography, romance biography.

УДК: 82-94.09

Черкашина Т. Ю.

**КОМБІНАТОРНІ ІГРИ АВТОРА З ЧИТАЧЕМ : ГРА З ФОРМОЮ
ХУДОЖНЬОГО ЖИТТЄПІСУ**

Художньо-біографічна проза веде свій початок ще з часів античності. І за довгий час свого існування пройшла еволюцію від анекдотичних розповідей про видатну особистість до естетично вишуканих повномасштабних романів. При цьому, біографічна література постійно збагачується новими яскравими зразками, що репрезентують різноманітні напрямки літературної, художньо-естетичної та культурної думки. Все це не може не привертати увагу численних дослідників. Теоретичними й практичними проблемами художньо-біографічної прози у різні часи займалися Андре Моруа, І. Стоун, Д. Ніколсон, І. Ходорківський, Д. Жуков, О. Галич, Д. Деркач, В. Полтавчук, Б. Мельничук та ін. Проте, досі ми не маємо розвідок, присвячених іграм автора художньо-біографічного твору з формою змістовно-сислової художньої біографії. Цим фактом і пояснюється *актуальність* нашого дослідження.

Мета пропонованої статті полягає у дослідженні комбінаторних ігор автора художнього життєпису з текстом, в межах якого поєднано сюжетно-події та асоціативно-психологічні художні біографії.

Основний текст художньої біографії, як правило, будується за усталеною схемою. При цьому кожний з типів художньо-біографічного письма має свої наративні та структурні особливості. Якщо в змістовно-сислових художніх біографіях на перше місце виходить інформативно-

повчальне спрямування твору та формування правильного (на думку автора) сприйняття образу головного героя й описуваних подій, то у формалізованих художніх життєписах основну увагу зосереджено на структурній побудові життєпису, а отже, йде домінування формального боку організації тексту, що зацікавлює та інтригує читачів завдяки незвичності конструювання текстової площини й оригінальній манері подачі біографічного матеріалу. При цьому дозволимо собі погодитися з твердженням С. Лизлової про те, що “мова йде не про відому в літературі минулих часів гру автора з читачем (маска видавця, випадкового власника рукопису, види містифікацій), а про ігрове ставлення автора до світу-тексту, до авторитетних культурних традицій, до процесу творення, до власних персонажів і, нарешті, до власного твору” [6, с. 5]. Якщо в змістовно-сміслових художніх біографіях, за влучним виразом Й. Гейзінги, “митець розглядався як особлива істота, що вознеслася над масою” [11, с. 228], а читач здебільшого виступав в якості споживача, то у формалізованих життєписах, більшість з яких є постмодерністськими творами, характер авторської взаємодії з читачем набуває інших форм, оскільки, на думку О. Козюри, “читач отримує повну свободу, може взяти участь у створенні тексту, бере на себе деякі функції письменника і певною мірою впливає на художній текст, обирає свій шлях його прочитання й потрактування” [4, с. 167]. Тим самим, читач визнається за рівного та стає рівноправним учасником авторської гри як з власним текстом (-ми), так і з текстами інших авторів. При цьому, як зазначає Л. Пікун: “Правила гри в добу постмодернізму, на нашу думку, позначені впливом правил поведінки в комп’ютерних системах комунікацій. По-перше, треба бути готовим до гри, вчитися грати, вміти насолоджуватися іграми (в нашому випадку йдеться про текстуальні ігри культурними набутками). По-друге, вміти слухати і емоційно реагувати. По-третє, бути готовим до подолання будь-яких опозицій мислення, що присутні у споконвічно усталених значеннях і смислах, тож бути спрямованим на те, аби не приймати всерйоз авторитети. По-четверте, самостійно робити судження, водночас бути готовим піддавати сумніву власні дії. По-п’яте, поводитися на ігровому полі як повноправний господар” [10, с. 45].

Як правило, постмодерний автор художньо-біографічної прози (як-от Умберто Еко, Гюнтер Грасс, Юрій Андрухович та ін.) руйнує загальноприйняті тенденції, а отже, й читацький горизонт очікування. На думку словацького літературознавця В. Марчка, “автор-постмодерніст не відчуває необхідності щось описувати, пояснювати й тим більше когось повчати чи переконувати [...]; постмодерніст прагне лиш до того, щоб дати тексту життя” [7, с. 52]. При цьому він сміливо грає формою й далеко не завжди ставить перед собою завдання створити вичерпну художню біографію певного героя. А отже, при створенні текстової площини використовуються “прийоми комбінування – переміщення та поєднання за певними правилами набору готових елементів” [8, с. 285]. Як наслідок – йде комбінаторна гра біографічними фактами, коли

створюється вільна комбінація текстових елементів і перед читачем постає колажний “набір текстових блоків” [8, с. 286], що є відносно автономними біографемами. Існує багато різновидів комбінаторних ігор у межах тексту, однак предметом подальшого розгляду стане гра автора з формою художньо біографічного твору.

Даний наративний тип об’єднує формалізовані художні життєписи, в яких у межах одного твору органічно поєднано два типи художньо-біографічного письма, а саме: асоціативно-психологічний, основним для якого є суб’єктивне бачення образу головного героя, глибоке дослідження психології та внутрішнього світу персонажів, та сюжетно-подієвий, в якому роль авторського домислу мінімальна, а головний упор робиться на художній аналіз документально засвідчених подій життя та вчинків героя” [2, с. 10]. Прикладом можуть слугувати твори Джона Діксона Карра “Життя сера Артура Конан Дойла. Людина, яка була Шерлоком Холмсом” [3], Льва Копелева “Поет з берегів Рейна. Життя й страждання Генріха Гейне” [5], Юрія Папорова “Габріель Гарсія Маркес. Шлях до слави” [9] та ін.

У даному наративному типі, автор твору звертається до класичної художньої біографії, де відображено справжній життєпис видатної постаті минулого, що знаходиться на першому плані оповіді, “з глибоким зануренням письменника в її духовність і внутрішній світ, соціальну та психологічну природу історичних діянь” [1, с. 4]. При цьому з метою якнайповнішого осягнення всіх сфер життєдіяльності героя, автор вдається до незвичного конструювання текстової площини, а саме: поєднує в межах одного твору асоціативно-психологічний (з глибоким зануренням у внутрішній світ головного героя, уведенням останнього до вигаданого романного світу в якості активного суб’єкта дії, зображенням героя на тлі сучасної йому епохи серед реального суспільного оточення) та сюжетно-подієвий (з переказом основних біографічних віх у хронологічній послідовності, аналізом творчої спадщини, численними авторськими коментарями й таке інше) принципи подачі біографічного матеріалу. Тим самим, читач отримує дві різнопланові біографічні оповіді, присвячені життєпису однієї людини, на одному текстовому просторі.

Так, у творах Джона Діксона Карра “Життя сера Артура Конан Дойла. Людина, яка була Шерлоком Холмсом” та Льва Копелева “Поет з берегів Рейна. Життя й страждання Генріха Гейне” центральне місце відведено класичній сюжетно-подієвій оповіді, що має на меті всебічно висвітлити життєпис видатної постаті минулого у відповідності до природньої хронології подій (від часу народження головного героя до часу його смерті). Тим самим, йде логічно-послідовна художньо-біографічна оповідь, присвячена життєдіяльності головного героя. Час од часу в загальній канві сюжетно-подієвого життєпису з’являються уривки асоціативно-психологічної художньої біографії, які поживляють суху біографічну оповідь емоційно-насиченими коментарями й допомагають

авторові краще відтворити особливості внутрішнього світу головного героя та характер його взаємовідносин з навколишнім світом. Асоціативно-психологічний життєпис органічно входить до сюжетно-подієвої оповіді й стає його невід'ємною частиною, як-от:

“Мері:

“Опиши мені герб, що зображений на цьому аркуші” [...]

“У сріблі, – сказав він, – пояс, прикрашений [...]”

“І чий же це герб?”

“Нідхем, Мадам”

“О! Молодець! Тепер опиши ось цей герб” [...]

Що стосується Артура, то Чарльз так писав у листі до Діка всього кілька місяців тому: “Мені здається, Мері приділяє йому достатньо уваги”. І це було дійсно так. Вона обожнювала хлопчика, а він обожнював її” [3, с. 16-17]. А отже, асоціативно-психологічні уривки допомагають авторові краще відтворити багатоаспектний життєпис головного героя.

Юрій Папоров, у свою чергу, основну увагу приділяє змалюванню творчої біографії видатного бразильського письменника. У творі “Габріель Гарсія Маркес. Шлях до слави” головний герой життєпису виступає одночасно суб'єктом дії вигаданого романного світу та об'єктом реальної біографічної оповіді. З одного боку, автор реконструює вигадані або домислені розмови героя з реально існуючими людьми (як-от з редакторами газет і журналів, в яких працював герой, з численними колегами та друзями й таке інше), що мають на меті наочно показати характер головного героя, особливості його взаємовідносин з навколишнім світом і таке інше. Тим самим, читач отримує психологічний портрет героя, відображений засобами асоціативно-психологічного типу художньо-біографічного письма. Дану оповідь веде нейтральний наратор з необмеженою перспективою бачення, не протиставлений титульному авторові твору у формі третьої особи однини. При цьому між наратором та вигаданим романним світом існує абсолютна дистанція, й оповідач постає лише в якості “голосу”, що надає читачеві можливість почути про що розмовляє головний герой життєпису зі своїми друзями та колегами. З іншого, – час од часу, асоціативно-психологічний життєпис поступається місцем сюжетно-подієвій оповіді, яка постає у вигляді розширеного авторського коментаря (як-от “ – Мені подобається, Вісенте. Чудово! Але видавництво так нас квапило. Боюсь, перший тираж вони дадуть з імпровізованою обкладинкою. Що тоді?

– Тоді буде другий, й обкладинка їм сподобається!

Обидва виявилися правими. Перший тираж вийшов 30 травня 1967 року з обкладинкою, де був зображений галеон у чагарниках сельви. Наступні ж видання [...] зробили обкладинку Вісенте Рохо такою ж відомою, як і сам роман” [9, с. 64]).

У цьому випадку, нейтральний наратор з необмеженою перспективою бачення, не протиставлений титульному авторові твору, і виражений у формі третьої особи однини зменшує наративну дистанцію та наближується не лише до світу персонажів, а й до імпліцитного читача. Він активно коментує щойно зображений діалог чи полілог, звертається до передісторії виникнення даної розмови, намагається роз'яснити певні аспекти бесіди. І як наслідок – переповідає сюжетно-подієву частину життєпису видатної постаті минулого. Тим самим повна картина життєпису реально існуючої видатної особистості відтворюється через органічне переплетення в межах одного твору двох типів художньо-біографічного письма (асоціативно-психологічного та сюжетно-подієвого), що активно взаємодіють, взаємодоповнюють і взаємозбагачують один одного. І асоціативно-психологічні, і сюжетно-подієві тексти постають у вигляді децентрованих блоків, розташованих сторінками твору. А отже, читачеві пропонується зібрати докупи біографічну мозаїку в логічно-послідовний художній життєпис. Подальше дослідження даної тематики є досить *перспективним*, оскільки допоможе краще осягнути сутність художньо-біографічної літератури.

Література

- 1. Галич О.** Предмет біографії та її провідні жанрові риси / Олександр Галич // Галич О. А. Художня біографія : проблеми теорії та історії / Галич О. А., Дацюк О. О., Мороз Л. В. : [монографія]. – Рівне, 1999. – С. 3-26.
- 2. Галич А.** Современная художественная документально-биографическая проза (Проблема развития жанров) : автореф. дис. на соискание научной степени канд. филол. наук: 10.01.08. “Теория литературы” / А. А. Галич. – Киев, 1984. – 23 с.
- 3. Карр Д. Д.** Жизнь сэра Артура Конан Дойла. Человек, который был Шерлоком Холмсом / Джон Диксон Карр ; пер. с англ. Л. Игоревского. – М. : ЗАО Изд-во Центрполиграф, 2001. – 396 с.
- 4. Козюра О. В.** Міфологізований історизм як структурний і смисловий фактор сучасного постмодерністського роману (на прикладі роману М. Павича “Хазарський словник”) / Козюра О. В. // Східнослов'янська філологія : збірник наукових праць. Випуск 5. – Горлівка : Вид-во ГДПІМ, 2004. – С. 166-173.
- 5. Копелев Л.** Поэт с берегов Рейна. Жизнь и страдания Генриха Гейне / Лев Копелев. – М. : Прогресс-Плеяда, 2003. – 512 с.
- 6. Лизлова С. М.** Гра в постмодерністичному творі : на матеріалі творчості Ю. Андруховича: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. филол. наук: 10.01.06 “Теорія літератури” / С. М. Лизлова. – Донецьк, 2004. – 19 с.
- 7. Марчок В.** Контуры авторства в постмодернизме / В. Марчок // Вестник Моск. ун-та. – 1998. – № 2. – С. 46-55. – (Серия 9. “Филология”).
- 8. Махов А. Е.** Игра / Махов А. Е. // Литературная энциклопедия терминов и понятий / [под ред. А. Н. Николюкина. Институт научн. информации по общественным наукам РАН]. – М. :

НПК “Интелвак”, 2003. – С. 285-287. **9. Папоров Ю.** Габриэль Гарсія Маркес. Путь к славе / Юрий Папоров. – СПб. : Азбука-классика, 2003. – 352 с. **10. Пікун Л.** Дзеркальна гра набутками культури як явище літератури постмодернізму / Л. Пікун // Слово і Час. – 2005. – № 11. – С. 40-47. **11. Хейзинга Й.** Homo ludens. В тени завтрашнього дня / Й. Хейзинга ; пер. с нидерл. / [общ. ред. и послесловие Г. Тавризян]. – М. : Прогресс, 1992. – 464 с.

Черкашина Т. Ю. Комбінаторні ігри автора з читачем : гра з формою художнього життєпису.

Статтю присвячено дослідженню комбінаторних ігор автора з читачем у межах художньо-біографічного тексту. Основну увагу приділено грі автора з формою художнього життєпису у творах Джона Діксона Карра “Життя сера Артура Конан Дойла. Людина, яка була Шерлоком Холмсом”, Льва Копелева “Поет з берегів Рейна. Життя й страждання Генріха Гейне”, Юрія Папорова “Габріель Гарсія Маркес. Шлях до слави”.

Ключові слова: художньо-біографічна література, гра з формою художнього життєпису, асоціативно-психологічна біографія, сюжетно-подієвий життєпис, автор, наратор, читач.

Черкашина Т.Ю. Комбинаторные игры автора с читателем : игра с формой художественного жизнеописания.

Статья посвящена исследованию комбинаторных игр автора с читателем в рамках художественно-биографического текста. Основное внимание уделено игре автора с формой художественного жизнеописания в произведениях Джона Диксона Карра “Жизнь сэра Артура Конан Дойла. Человек, который был Шерлоком Холмсом”, Льва Копелева “Поэт с берегов Рейна. Жизнь и страдания Генриха Гейне”, Юрия Папорова “Габриэль Гарсия Маркес. Путь к славе”.

Ключевые слова: художественно-биографическая литература, игра с формой художественного жизнеописания, ассоциативно-психологическая художественная биография, сюжетно-событийное жизнеописание, автор, нарратор, читатель.

Cherkashina T. Author combinatorial games with a reader: a game with the literary biography form.

The article is devoted to the author’s combinatorial games with the reader in the biographical fiction text. The article is illustrated with examples from literary texts of John Dickson Carr “The life of Sir Arthur Conan Doyle: The man who was Sherlock Holmes”, Lev Kopelev “The poet of the Rhine’s bancs. The life and the sufferings of Heinrich Heine”, Jury Paporov “Gabriel García Márquez. The way to the fame”.

Key words: biographical fiction literature, game with the form of the fictional biography, content-semantic fictional biography, author, narrator, reader.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

УДК [811.133.1:004]:378

Рикалов О.Ю.

**ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ДІСТАНЦІЙНОЇ
ПРОГРАМИ MOODLE В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Орієнтація сучасної української освіти на європейський освітній простір *актуалізує* проблему пошуку нових ресурсів вдосконалення професійної підготовки фахівців, тобто стимулює розвиток сучасних технологій навчання й особливо самонавчання студентів. Все це сприяє формуванню творчої особистості, здатної до самовиявлення, до самовдосконалення, з почуттям власної гідності, з розумінням цінності іншої людини, умінням спілкуватися не лише рідною мовою, а хоча б ще однією з іноземних мов. Швидка комп'ютеризація суспільства, використання комп'ютерів у різних галузях господарства та в побуті, специфічні властивості сучасної обчислювальної техніки зумовили проведення досліджень щодо можливостей використання комп'ютерних технологій у навчанні іноземним мовам.

На сьогодні набутий досить багатий досвід використання комп'ютерів та комп'ютерних навчальних програм у навчально-виховному процесі. Практика дозволила усвідомити їх сильні та слабкі сторони. Праці таких вчених, як Фадєєв С.В., Уваров О.Ю., Городинський І.В., Скибицький Е.Г. свідчать, що стрімке втручання комп'ютерів у життя та процес навчання зокрема примушує викладачів іноземних мов вирішувати проблеми, про які десять років тому жоден лінгвіст не підозрював. Немає нічого дивного в тому, що не кожний викладач виявився готовим до широкого впровадження комп'ютерів у таку нетрадиційну сферу, як навчання іноземним мовам [2, 6, 7].

Як можливо удосконалити та інтенсифікувати навчальний процес за допомогою цих технологій є вихідними питаннями сьогодення. Й *метою* данної статті є показати, що програма Moodle виступає однією з найоптимальніших середовищ для організації навчання іноземним мовам у вищих навчальних закладах, та особливо при дистанційній формі навчання.

Комп'ютерні технології все впевненіше поширюються у навчальному просторі і, якщо, ще зовсім недавно мультимедійні засоби в методичному контексті включали в себе підручники з текстами та малюнками, аудіокасети та відеоматеріали, то сьогодні це головним чином комп'ютер, як синтезатор усіх названих засобів в одному пристрої. Використання комп'ютерних технологій у навчанні дозволяє диференціювати навчальну програму, активізує пізнавальний інтерес

тих, кого навчають, розвиває їх творчі здібності, стимулює розумову діяльність.

Одне з основних завдань комп'ютера у навчальних закладах – це організація роботи студентів за допомогою спеціально розроблених комп'ютерних навчальних програм (КНП). КНП повинні враховувати сучасні дидактичні та психологічні концепції, зміст та методику викладання предмета. Ці програми відносяться до комбінованих навчальних засобів і почали використовуватись з 80-х років 20 століття [6, с.125-127].

Тож актуальною є систематизація вимог, що висуваються сучасною методикою викладання до програм та форм їх практичного застосування, а також аналіз навчальних результатів, яких вдається досягти з урахуванням вищезгаданих вимог. Все це має слугувати створенню методологічної бази нових комп'ютерних навчальних програм та методики їх застосування.

Швидкість та надійність обробки будь-якого виду інформації; розширення можливостей показу навчальної інформації; можливість моделювання за допомогою комп'ютера різних процесів; можливість активізувати змістовну, операційну та мотиваційну сторони навчального процесу; додаткові можливості для індивідуалізації та диференціації навчання; можливість формування за допомогою КНП в учнів рефлексій своєї діяльності; можливість створення КНП умов для оволодіння учнями способами організації власної навчальної діяльності; здатність комп'ютера діяти як засіб навчальної комунікації – все це складає потенціал застосування комп'ютера та КНП у навчанні іноземним мовам [3].

Але необхідно пам'ятати, що комп'ютер у навчальному процесі – не механічний педагог, а засіб навчання, підсилюючий та розширюючий можливості навчальної діяльності студентів. Те, чого викладач бажає досягти в результаті використання комп'ютера, в нього необхідно запрограмувати. Таким чином, комп'ютерні навчальні програми повинні брати на себе більшість рутинної праці викладача, звільняючи час для видів творчої діяльності, які на сучасному рівні розвитку техніки не можуть бути віддані комп'ютеру [4, 7].

За останні роки процес розробки комп'ютерних застосувань значно спростився за рахунок нових ефективних парадигм програмування (таких як об'єктно-орієнтована та компонентна парадигма). Це призвело до появи програмних систем, розроблених за порівняно невеликий кошт, автори яких більш ліберально ставляться до безкоштовного розповсюдження їх програмних продуктів серед користувачів та інших розробників. Серед програмних продуктів почали з'являтися також і повнофункціональні середовища для дистанційного навчання. Однією з найперспективніших можна вважати Модульне об'єктноорієнтоване середовище для активного навчання (Modular Object –Oriented Dynamic Learning Environment, MOODLE).

Система MOODLE має декілька особливостей, які дозволяють обрати її як одне з найоптимальніших середовищ для організації дистанційного навчання в вищих навчальних закладах. Перш за все, MOODLE – це відкрита система з ліцензією, яка передбачає безкоштовне використання та відкритий програмний код. Ця особливість дуже важлива для навчальних закладів, які обережно ставляться до дорогих проєктів пов'язаних з новітніми технологіями. Безкоштовність системи дозволяє без великих витрат почати впровадження високопродуктивної системи комерційного рівня і поступово розширювати сфери її застосування. Крім того, середовище для дистанційного навчання можна розгорнути на так само безплатних операційних системах типу Linux.

Вимоги до комп'ютеризованого середовища для дистанційного навчання визначені вже досить давно. Можна стверджувати, що MOODLE повністю задовольняє цим вимогам, оскільки створювався викладачами та студентами для реального процесу навчання, а не як комерційний продукт для продажу. При цьому за ідеологічну основу для вибору потрібної функціональності слугувало прагнення полегшити контакт між викладачем і слухачем дистанційного курсу, що важливо в умовах фізичної віддаленості. Саме тому в системі є низка так званих «ресурсів», які дозволяють спілкуватися учасникам навчального процесу: форуми, чати, тощо.

Система має продуману програмну архітектуру, яка дозволяє розширювати функціональність завдяки модулям, які легко інтегруються з програмним ядром. Модулі можуть додавати нові типи навчальних ресурсів. Ресурсом в термінології MOODLE називають динамічний чи статичний елемент, який є джерелом навчальної інформації. Статичні ресурси: гіпертекст, файли, мультимедійна інформація (аудіо, відео, Flash застосування). Динамічні ресурси, тобто такі, які передбачають роботу студента з ними, це: чати, форуми, тести, опитування, журнали типу Live Journal, лабораторні роботи тощо. Робота студента з динамічним ресурсом може бути оцінена викладачем чи комп'ютером (наприклад, при роботі з тестами). Може існувати декілька систем оцінювання по різним критеріям для кожного ресурсу. Все це налаштовується викладачем.

Особливе значення придбає використання цієї програми де навчальна інформація розбивається за курсами. Для курсу може бути призначено автора (того, хто наповнює курс навчальною інформацією) та викладачів (тобто тих, які будуть навчати студентів та оцінювати знання, але не обов'язково їм буде дозволено наповнювати курс новою інформацією чи змінювати існуючу). Студенти можуть бути розбиті на декілька груп. Кожний динамічний ресурс може по-своєму враховувати приналежність слухача до тієї чи іншої групи. Наприклад, викладач може розділити студентів за групами для роботи з ресурсом «Журнал» (який дозволяє колективну роботу над текстовим документом). Студенти, які належать до однієї групи, мають виробити спільний документ

(наприклад, проектна робота). Завдання для студентів може полягати в досягненню найкращого результату їхньої групи серед інших груп, тобто актуалізується одночасно кооперація та конкуренція між студентами. Загалом, можливості MOODLE по керуванню студентами дозволяють викладачеві максимально спростити виконання задач навчально-методичного характеру (вивід різноманітних типів звітностей в PDF та Excel форматі, журнали присутності студентів та інша різноманітна статистична інформація).

Сьогодні дистанційне навчання іноземним мовам є дуже поширеним в Україні. Використання електронних навчальних курсів надає усі можливості для якісного опанування предметом. Головна особливість дистанційного навчання іноземним мовам полягає в його діяльній основі, яка передбачає необхідність надання студентам достатньої індивідуальної практики у відповідному виді мовної діяльності, у вправі по формуванню відповідних навичок. Досвід вітчизняних науковців говорить про те, що вивчення іноземних мов з використанням електронних навчальних курсів найбільш ефективно, якщо воно спирається на наступні вимоги:

- при оволодінні будь-яким видом мовної діяльності необхідно спиратися на слухомоторні навички, тобто в основі навчання будь-яким видам мовної діяльності повинні бути усні вправи (звідси приділяється велика значимість у дистанційних курсах звукової основи);
- оволодіння іноземною мовою передбачає необхідність опори на рідну мову, яка забезпечує свідоме, а отже більш міцне засвоєння;
- діяльність кожного студента будується під керівництвом досвідченого педагога, тобто на основі принципу інтерактивності. Навчальний процес повинен бути побудований таким чином, щоб педагог мав можливість систематично протягом усього курсу відслідковувати, коректувати, контролювати та оцінювати діяльність тих, кого навчають;
- самостійна діяльність студентів має потребу в ефективному зворотному зв'язку як у відношенні використання навчального матеріалу – поопераційний внутрішній зворотний зв'язок, що забезпечує можливість самоконтролю так і зовнішнього зворотного зв'язку при роботі в групах, при контактах з викладачем. Студенти у такій спосіб повинні мати різноманітні контакти в процесі навчання, крім навчального курсу: з партнерами за курсом (парні, групові, колективні); з викладачем.

Таким чином, розробляючи концепцію дистанційного навчання іноземним мовам, необхідно приймати до уваги, з одного боку загальнодидактичні властивості і функції телекомунікацій, мультимедійних засобів як технологічну основу навчання, з іншої специфіку навчання іноземним мовам. Використання комп'ютерної програми Moodle у навчанні іноземним мовам у вищих навчальних закладах не тільки денної форми навчання значно розширює можливості дистанційного навчання,

дозволяє досягти якісно нового рівня. Передусім це пов'язано з тим, що викладач має можливість здійснювати оперативний зворотний зв'язок з студентом, а відповідно, і можливість оперативного контролю й корекції під час навчального процесу.

Отже, використання мультимедійних програм значно розширює та урізноманітнює програму вивчення іноземних мов у навчальному закладі, надає доступ до різноманітних автентичних матеріалів (комп'ютерне подання мовного матеріалу на основі художньої літератури, статей, матеріалів інформаційних сайтів; робота зі словником), спонукає студентів до вивчення іноземних мов, розширює мотивацію студентів до навчання, надаючи їм можливість працювати над мовою у зручному для них темпі, сприяючи, таким чином, індивідуалізації навчання та ефективному оволодінню іноземною мовою. *Перспективним* вважається застосування дистанційної програми Moodle в викладанні певних лінгвістичних теоретичних курсів.

Література

1. Компьютер и развитие творческого мышления учащихся: (Омский педагогический университет) [Электронный ресурс] / В. А. Далингер <http://www.nsu.ru/archive/conf/nit/95/> **2. Кужель О. М., Коваль Т. І.** Використання персонального комп'ютера у вивченні іноземних мов. / О. М. Кужель , Т. І. Коваль // Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України : Науково-методичний збірник : Педагогіка. – № 8. – Одеса, 2001. – С. 49-59. **3. О критериях** оценки качества обучающих программ по иностранному языку: (Новосибирский колледж связи) [Электронный ресурс] / М. А. Бовтенко. <http://www.nsu.ru/archive/conf/nit/95/>. **4. Опыт** использования коммуникационных средств в учебном процессе СУНЦ НГУ: (Специализированный Учебно-научный центр Новосибирского госуниверситета) [Электронный ресурс] / Кортава Л. Г., Волков А.А., Никитин М. А., Височан А. Л. <http://www.nsu.ru/archive/conf/nit/95/>. **5. Педагогическая** целесообразность разработки и внедрения компьютерных обучающих систем в школу: [Электронный ресурс] / И. В. Городинский, Э. Г. Скибицкий. <http://www.nsu.ru/archive/conf/nit/95/>. **6. Ротмистров Н. Д.** Мультимедиа в образовании / Н. Д. Ротмистров // Информатика и образование. – 1994. – №4. – С. 20 – 35. **7. Уваров А. Ю.** Электронные учебники: теория и практика./ А.Ю.Уваров – М. , 1999. – 220с. **8. Фадеев С. Ф.** ЭВМ в преподавании русского языка как иностранного. / С.Ф.Фадеев - М. : Рус.яз., 1990. – 81 с.

Рикалов О.Ю. Використання комп'ютерної дистанційної програми MOODLE в навчанні іноземним мовам у вищих навчальних закладах.

У даній статті мова йде про використання комп'ютерної дистанційної програми Moodle у навчанні іноземним мовам у вищих навчальних закладах. Показується ефективність її використання особливо при дистанційній формі навчання.

Ключові слова: Model, комп'ютерна навчальна програма, дистанційна форма навчання.

Рыкалов А.Ю. Использование компьютерной дистанционной программы MOODLE в обучении иностранным языкам в высших учебных заведениях.

В данной статье речь идёт об использовании компьютерной дистанционной программы Moodle в обучении иностранным языкам в высших учебных заведениях. Описывается эффективность ее использования особенно при дистанционной форме обучения.

Ключевые слова: Moodle, компьютерная обучающая программа, дистанционная форма обучения.

Rykalov O. The use of computer distance-learning programme MOODLE in teaching foreign languages in higher educational establishments.

The current article deals with using the distance computer program Moodle in teaching foreign languages in higher educational institutions. It shows the efficiency of its use especially for a distance form of learning.

Key-words: Moodle, computer learning program, distance form of learning.

УДК 811. 133. 1 : 371. 382

Chavva T.

JEU DE ROLE DANS L'APPRENTISSAGE DES LANGUES ETRANGERES

L'expression jeu de rôles d'après le Dictionnaire de didactique du français c'est issu des techniques de formation d'adultes, le jeu de rôles est, en didactique des langues, un événement de communication interactif à deux ou plusieurs participants où chacun joue un rôle pour développer sa compétence de communication sous ses trois aspects: la composante linguistique, la composante sociolinguistique et la composante pragmatique. Le jeu de rôles a aussi comme avantage de développer l'aptitude à réagir à l'imprévu, ainsi qu'à encourager l'expression spontanée [8, p.23]. Cette expression sert généralement à désigner toute une gamme d'exercices et d'activités

communicatives. On pourrait même considérer certains des dialogues dirigés ou guidés et notamment les dialogues à canevas, comme introduction au jeu de rôle. Ils préparent les apprenants à participer à d'autres activités qui seront plus exigeantes sur le plan de la spontanéité et de la fluidité verbale. Il y a des savants qui s'occupent de cette question assez étroitement. Parmi eux Maley, A. et A. Duff, Dreke, M. et W. Lind.

Le but de cet article est montrer l'emploi des jeux différents pendant l'apprentissage du français.

L'actualité de cet article peut être exprimé par le fait que les activités de jeu de rôle ne laissent pas toutes la même liberté d'action et d'expression aux apprenants. L'interaction peut être dirigée par un canevas ou guidée par la description d'une situation et par une tâche à exécuter. Selon le scénario, l'issue peut être très prévisible, ou au contraire dépendre de l'évolution de la négociation conduite par les apprenants. Et même lorsque le jeu de rôle s'appuie sur une transaction assez stéréotypée et apparemment facile à prévoir, on peut y ménager un espace de liberté par l'introduction d'un élément surprise qui les oblige à utiliser diverses stratégies pour faire face à cet imprévu.

Le jeu de rôle demande aux apprenants de se projeter dans une situation imaginaire, pour y jouer leur propre rôle ou celui d'un personnage. Dans certains cas on leur donne des consignes détaillées, dans d'autres ils créent le rôle à leur gré, et de ce fait s'impliquent davantage dans l'activité. La situation ou le scénario peuvent être réalistes (par ex. Résoudre un problème dans un camping, etc...), ou non-réalistes s'agissant d'apprenants (vous êtes détective, explorateur, etc...), ou solliciter leur sens de l'imaginaire (vous êtes une chenille sur le point de devenir papillon...). Toutes les sortes de jeux de rôle sont utiles, mais il convient de maintenir un équilibre entre des activités réalistes, et des situations intéressantes qui font appel à l'imagination et qui sont source de motivation, de plaisir et de satisfaction dans le vécu de la classe.

Le jeu de rôle est plus qu'une simple séance de répétition des transactions auxquelles les apprenants seront confrontés plus tard dans des situations réelles de communication. C'est un moyen d'élargir le champ du discours utile mais nécessairement limité qui naît de l'interaction sociale de la classe et d'activités comme les enquêtes, les jeux et les discussions. Ils donne aux apprenants l'occasion de s'entraîner à utiliser de façon correcte et appropriée toute une gamme de fonctions, de notions et de structures dans des contextes variés. Le but ultime du jeu de rôle, comme de toutes les activités d'expression orale d'ailleurs, est de faire en sorte que les apprenants s'y projettent avec le plus possible d'autonomie expressive et créative, et d'une manière qui peut et doit être agréable. Cela suppose, comme toujours, une atmosphère coopérative dans la salle de classe grâce à laquelle les apprenants n'ont pas peur de «se jeter à l'eau», et où le masque du jeu de rôle leur permet, en particulier aux timides, d'être moins perturbés par la tension qu'engendrent les activités centrées sur le «je» [1, p. 123].

Les apprenants qui n'ont pas l'habitude du travail à deux ou en groupes, auront besoin de temps pour s'adapter à ces activités. Mieux vaut commencer par des jeux de rôle courts, dirigés ou guidés, et donner des indications détaillées sur la façon de procéder. Lorsque un rôle semble difficile, on a intérêt à regrouper les apprenants qui ont le même rôle pour une préparation commune, peut-être en leur faisant remplir une fiche «personnage» établie à partir d'images de personnes découpées dans des revues.

Lorsque les apprenants sont habitués au jeu de rôle, on peut les initier à la simulation. C'est une activité plus complexe, qui nécessite généralement un travail de préparation et d'organisation plus important, et dont l'exécution demande davantage de temps. La simulation a des règles contraignantes, qui obligent les participants à coller à leur rôle de façon réalistes.

Le jeu de rôle, comme la simulation, exige une planification minutieuse, si l'on veut qu'il se déroule convenablement.

Il y a différentes sortes de jeu de rôle. Il s'agit d'activités dans lesquelles les apprenants coopèrent en vue d'un échange d'information, ou de scénarios qui les obligent à affronter une situation conflictuelle ou à faire face à l'imprévu. On a établi une distinction entre les jeux de rôle qui donnent aux apprenants la possibilité de préparer leur rôle, et ceux qui les font jouer et s'exprimer de façon improvisée ou spontanée. Le degré de préparation requis varie selon le niveau des apprenants et le but de l'activité [2, p. 29].

Quant on parle d'un jeu de rôle à partir d'un scénario il faut faire attention aux rôles qui sont préparés à l'avance et au jeu de rôle spontané.

Les rôles sont préparés à l'avance

-le scénario fantaisiste ci-après implique l'emploi de fonctions comme donner des instructions, faire des suggestions (voir le dialogue ci-dessous), mais se prête à une interprétation imaginative

Un wagon de chemin de fer. Un couple âgé avance dans le couloir derrière un porteur. Celui-ci trouve un compartiment vide et pose leurs valises dans le porte-bagages, où il y a déjà une petite valise. Le couple s'assoit. Le train part. Ils entendent un tic-tac sonore provenant de la petite valise. Le bruit les affolent et ils jettent la valise par la fenêtre. Un homme entre dans le compartiment et s'assoit. Il lève les yeux vers le porte-bagages cherchant sa valise...

- pendant la préparation des rôles, les apprenants doivent décider des différents moments où il y aura "parole", qu'elle soit obligatoire ou facultative, par ex:

- le couple se parle en avançant dans le couloir;
- l'un d'eux ou les deux indiquent au porteur où mettre les valises;
- l'un d'eux ou les deux parlent au porteur tout en le payant;
- une fois assis, ils bavardent;
- ils discutent du bruit qu'ils entendent;
- ils décident de la conduite à tenir;
- ils parlent après avoir jeté la valise par la fenêtre;

- l'homme dit quelque chose, lorsqu'il constate la disparition de sa valise.
- ils peuvent vouloir modifier le scénario, par ex: une famille au lieu d'un couple
- il leur faudra peut-être mettre au point ce qui (à leur avis) a été effectivement dit, avec
 - un peu d'aide au besoin
- ils pourraient définir les personnages: qui sont-ils? A quoi ressemblent-ils? Où vont-ils?
- ils se mettent d'accord sur l'attribution des rôles, et choisissent les accessoires, par ex:
 - des cartables au lieu de valises

Le texte ci-après montre une interprétation possible dans une langue tout à fait simple.

Le porteur: Ah! Voila un compartiment vide. Où dois-je mettre les bagages?

Le vieux monsieur: Mettez la grosse valise la-haut (il indique du doigt) et l'autre là. Merci beaucoup. Tenez (il lui donne de l'argent).

Le porteur: Merci.

La vieille dame: Ecoute! Tu entends ce bruit?

Le vieux monsieur: ça vient de cette valise. Bah! ce n'est qu'un réveil.

La vieille dame: Sûrement pas. Le bruit est trop fort! Peut-être est-ce une ... bombe!

Le vieux monsieur: Que faire? Appeler le contrôleur? Arrêter le train?

La vieille dame: Non, jetons la par la fenêtre!

Le vieux monsieur: D'accord. Ouvre la fenêtre! Et voilà!

La vieille dame: Ouf! ça va mieux ...

Autre monsieur: Hé! Où est ma valise? [1, p. 125] ;

- on divise la classe en groupes de trois. Dans chaque groupe, on donne à un apprenant la situation 1, au deuxième la situation 2, au troisième, qui ne doit pas communiquer avec les deux premiers et qui sera l'observateur, les situations 1 et 2.

- après quelques instants de réflexion (les apprenants qui ont le même rôle pourraient le préparer ensemble), le jeu de rôle commence et l'observateur prend des notes

- l'interaction achevée, le joueur 1 va trouver le joueur 2 d'un groupe voisin, et ils

recommencent le jeu de rôle. Les observateurs restent dans leur groupe d'origine, ils notent les différences entre les versions successives, par ex: comment les apprenants gagnent en assurance et en aisance d'expression à mesure qu'ils se familiarisent avec l'activité, comment la situation peut se

modifier selon l'attitude des locuteurs, et la façon dont cette évolution influe sur le choix de la langue

Situation 1

Vous avez assisté à un concert à une dizaine de kilomètres de chez vous. Vous avez raté le dernier autobus et n'avez pas assez d'argent pour prendre un taxi. Soudain vous vous rappelez qu'un(e) ami(e) de votre soeur habite tout près. Vous ne l'avez rencontré(e) que peu de fois, et cela fait un moment que vous ne l'avez pas vu(e). Vous décidez de lui demander de l'aide. Vous allez chez lui (elle) et sonnez à la porte.

Situation 2

Il est 0 h 15, et vous venez de vous coucher. Soudain on sonne à votre porte. Vous êtes ennuyé(e), et même furieux(se), que quelqu'un ose sonner à une heure aussi tardive. Vous vous levez à contrecœur et allez ouvrir. Vous n'êtes pas sûr(e) de reconnaître la personne qui est là. Il vous semble que vous l'avez déjà rencontrée il y a longtemps avec votre amie Susan, mais vous ne vous rappelez ni son nom ni où vous l'avez rencontrée [2, p. 19].

- A est le directeur, plutôt sévère, d'un foyer de jeunes filles. Il apprend qu'une des pensionnaires (Susanne) a invité un ami à passer le prochain week-end. Or c'est interdit, et A n'a pas été informé de cette visite. B (Susanne), qui pense que cette interdiction des visites masculines est stupide, a invité son cousin à venir la voir. Elle décide d'en discuter avec le directeur qu'elle croit compréhensif

- les apprenants pourraient préparer leur rôle en petits groupes, décider de l'attitude à adopter (par ex: agressive, conciliante), s'entraider pour trouver les expressions à employer pour introduire un sujet délicat, pour convaincre, plaider sa cause, protester, etc.. On pourrait fournir des données linguistiques supplémentaires aux apprenants qui jouent le rôle du directeur

- on pourrait recommencer plusieurs fois le jeu de rôle selon la procédure exposée dans l'exemple

- dans une activité d'exploitation, les apprenants pourraient composer une lettre de Susanne

à son cousin, dans laquelle elle exposerait le résultat de sa conversation avec le directeur

variante: une activité du même genre, autour d'un conflit entre un(e) adolescent(e) qui veut aller camper avec son (sa) petit(e) ami(e), et son père (ou sa mère) qui n'est pas d'accord, permettrait de traiter les mêmes fonctions mais à un niveau de langue informel.

A. Vous êtes le directeur d'un foyer de jeunes filles où vivent 113 pensionnaires. Les visites masculines sont interdites par le règlement. Vous ne voulez pas de désordre dans la maison, et veillez toujours très attentivement au respect de ce règlement. Vous avez appris qu'une pensionnaire (Susanne Hilbrecht) a invité chez elle son ami pour le prochain

week-end, sans vous en informer naturellement! Vous êtes furieux! Et justement voilà Susanne Hilbrecht qui vient vous trouver pour vous demander quelque chose!

B. Vous êtes Susanne Hilbrecht, 26 ans. Vous vivez avec 112 autres pensionnaires dans un foyer de jeunes filles. Il est interdit de recevoir des visites masculines. Vous trouvez ce règlement absurde. Le week-end prochain, votre cousin voudrait vous rendre visite. Vous allez donc voir le directeur du foyer pour obtenir exceptionnellement la permission que votre cousin puisse s'installer chez vous. Le directeur est un homme très compréhensif. Discutez avec lui! [3, p. 77].

- une série d'activités, qui intègre les aptitudes - expression orale (description), compréhension orale, expression orale (discussion) et expression écrite (prise de notes) - conduit à un jeu de rôle sur l'organisation d'une "boum"

- les apprenants inventent librement tout ce qui concerne la "boum", les objections possibles des parents, et le profil des personnages, par ex: le père: peu coopératif et entêté; la mère: réticente mais relativement disposée à se laisser convaincre...[4, p. 39].

- les apprenants expriment leurs sentiments par le biais du fantastique

Rôle A: Vous êtes une chenille sur le point de devenir papillon. Votre vie de chenille vous satisfaisait pleinement, vous aimiez la lenteur de son rythme à même le sol, et vous avez une peur terrible de voler. L'idée de devenir bientôt un papillon vous remplit d'horreur.

Rôle B: Vous êtes une chenille sur le point de devenir papillon. Vous avez profondément détesté votre vie de chenille, rampant si lentement dans la boue, et vous êtes très impatient(e) de vous envoler pour voltiger librement. Vous n'aspirez qu'à une chose: être un beau papillon.

Procédure:

- on dit aux apprenants que toutes les chenilles sont sur le point de devenir papillons

- ils se regroupent par rôle, les A d'une part, les B d'autre part, pour discuter des sentiments qu'ils éprouvent dans cette situation

- la discussion se poursuit entre les A et les B regroupés par paires. On peut recommencer l'opération aussi souvent que nécessaire avec de nouveaux partenaires. On pourrait ensuite engager un débat sur le thème: l'adolescence, devenir adulte [5, p. 90].

Jeu de rôle spontané

- on peut introduire un élément surprise dans un jeu de rôle fondé sur un scénario assez prévisible (par ex: trouver une chambre d'hôtel). On expose la situation à l'apprenant A: sa famille a retenu des chambres dans un hôtel; à l'arrivée, c'est lui qui doit passer à la réception, car il est le seul à

parler la langue cible. A ne sait pas que la lettre de réservation n'est pas arrivée et que l'hôtel est complet

- l'interaction variera selon l'attitude adoptée par chaque participant. Le réceptionniste aura peut-être besoin de quelques données complémentaires, par ex: des fiches indiquant une solution de rechange: un hôtel assez loin et très cher, une chambre inoccupée à l'étage du personnel, etc..

A. Vous voyagez avec votre famille (parents, frère et soeur) en (pays). Il est dix heures et demie du soir, le 12 juillet, vous êtes tout très fatigués. Vous venez d'arriver devant un hôtel de (endroit), auquel vous avez écrit pour réserver deux chambres doubles (dont une avec douche et toilettes) pour trois nuits (du 12 au 15 juillet). Comme vous parlez (langue cible), c'est vous qui allez à la réception, tandis que les autres déchargent les bagages.

B. Vous êtes réceptionniste dans un hôtel de (endroit). Il est complet pour les deux semaines à venir, comme tous ceux des environs. Vous avez une petite chambre, retenue par une dame qui n'est pas encore là, mais qui avait prévenu qu'elle pouvait arriver tard. Il est dix heures et demie du soir, vous êtes fatigué, vous avez faim; heureusement, votre service prend fin dans dix minutes. Un jeune touriste s'adresse à vous [6, p. 87].

- on choisit un scénario ouvert

- au lieu de communiquer toutes les données à la fois, on révèle peu à peu des informations ou des circonstances nouvelles. Chaque phase de l'interaction dépend de ce qui s'est passé avant

phase 1: Un garçon invite une fille à sortir. Elle peut refuser ou accepter.

phase 2: Si la fille accepte, ils vont ensemble quelque part (par ex: au cinéma, dans une

discothèque, au restaurant), où ils rencontrent un garçon qui semble être le petit ami de la fille. La conversation s'engage. Si la fille refuse l'invitation, le garçon peut en inviter une autre qui accepte. Ils sortent ensemble et rencontrent la première fille avec un autre garçon. Un dialogue s'amorce entre les quatre interlocuteurs [1, p. 54].

On étoffe la distribution: on fait improviser les apprenants, pour construire une situation et la faire évoluer dans l'espace et dans le temps.

-deux participants décident de faire un pique-nique. Ils s'installent. Un troisième arrive qui leur fait remarquer qu'ils sont dans une propriété privée; un quatrième survient, et ainsi de suite. L'enseignant ou un des apprenants donne le signal des interventions successives [2, p. 101-102].

Les participants s'assoient deux par deux, face à face. L'enseignant leur demande de faire des propositions quant au lieu où l'on peut se trouver assis de cette façon (par ex: à la table du petit déjeuner, dans un café, dans un bureau) et aux rôles que peuvent jouer deux personnes ainsi placées.

Tous les A sortent, et chacun pense à un rôle. Les A reviennent s'asseoir à la table (imaginaire) face à leur partenaire. Ils doivent dévoiler leur

rôle dans leur façon de s'exprimer: formules de salutations, amorce de la conversation, gestes, niveau de langue, etc., et les B essaient de répondre comme il leur semble convenir. On peut alors laisser la conversation se prolonger un peu [4, p. 59-60].

- entraîner les apprenants à "imposer" un sujet de conversation ou à en changer

On donne à chaque apprenant une fiche sur laquelle est écrite une phrase qu'il doit mémoriser. Travaillant par paires, ils engagent une conversation que chaque partenaire essaie d'orienter, de façon à pouvoir y introduire sa phrase le plus naturellement possible. Les observateurs pourraient tenter de deviner quelles étaient les phrases "imposées", et noter les stratégies utilisées pour les introduire dans la conversation [6, p. 36-37].

On peut transformer un article de journal ou de revue en jeu de rôle. Les apprenants exécutent un jeu de rôle à partir d'un événement relaté dans un article de presse. Ils travaillent en petits groupes, et chaque membre reçoit le compte rendu d'un événement différent. Les apprenants racontent l'affaire, comme s'ils en avaient été témoins (par ex. Un accident, un vol, un sauvetage, un incident amusant). Autre possibilité: on distribue les rôles, par ex.: après lecture d'un article sur une manifestation étudiante, les apprenants imaginent la conversation entre le leader des étudiants et le journaliste.

L'auteur espère qu' *en perspective* cet article peut être utilisé par les professeurs de français aux cours d'apprentissage aux écoles secondaires.

Bibliographie

- 1. Byrne D.** L'apprentissage de langue étrangère / D. Byrne. – Paris : Hachette, 1998. – 186 p.
- 2. Schwerdtfeger L.** Colloque, Dublin / L. Schwerdtfeger. – Paris : Hachette, 1985. – 89 p.
- 3. Dreke M.** Wechselspiel / M. Dreke, W. Lind.. – Munich : Langenscheidt-Verlag, 2001. – 211 p.
- 4. Webster M.** Crosstalk / M. Webster, L. Castagn. – Oxford : Oxford University Press, 1999. – 93 p.
- 5. Phillips E.** Communicative language teaching in the classroom / E. Phillips. Strasbourg : Conseil de l'Europe, 1985. – 342 p.
- 6. Caré J.-M. et C. Richard** "Jouer, Improviser" / Caré J.-M. et C. Richard. – Paris : Hachette / Larousse, 2003. – 342 p.
- 7. Girard D.** La Communication dans la classe de langue / D. Girard – Strasbourg : HPB, 1991. – 349 p.
- 8. Cuq J.-P.** Dictionnaire de didactique du français / J.-P. Cuq, Paris : CLE International, 2003. – 303 p.

Шавва Т.Ю. *Рольові ігри на різних етапах навчання іноземній мові.*

В даній статті мова йде про доцільність використання різноманітних видів рольової гри на різних етапах навчання іноземній мові.

Ключові слова: рольова гра, уявлена ситуація, прагматична складова, обмін інформацією, імітування, спонтанна гра.

Шавва Т.Ю. Ролевые игры на разных этапах обучения иностранному языку.

В данной статье речь идет о целесообразности использования разнообразных видов ролевой игры на разных этапах обучения иностранному языку.

Ключевые слова: ролевая игра, воображаемая ситуация, прагматическая составляющая, обмен информацией, имитирование, спонтанная игра.

Shavva T. Role games in teaching foreign languages.

The current article deals with the purpose of using different types of the role play on the various stages of learning a foreign language.

Key words: role play, imaginable situation, pragmatic component, exchange of information, simulation, sudden game.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.111'255

Карасьова І. М.

**ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДНОСТІ ПЕРЕКЛАДУ МЕДИЧНОГО
ТЕРМІНУ У МОВЛЕННЄВОМУ ДИСКУРСІ**

Проблемами термінології глибоко займалися такі лінгвісти як Р.О. Винокур, А.А. Реформатський, О.С. Ахманова, В.П. Даниленко, Н.З. Котелова, С.В. Гринев та інші. Більшість дослідників визнає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики мов науки. Під терміном, зазвичай, розуміється мовний засіб вираження спеціального поняття.

О.С. Ахманова визначає термін як “слово чи словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів” [2, с. 157].

В.П. Даниленко також дотримується точки зору, що “термін – це слово (чи словосполучення) спеціальної сфери застосування, яку називає спеціальне поняття” [6, с. 155].

Приблизно такі ж визначення термінології знаходимо і у зарубіжних словниках лінгвістичних термінів. Так, у словнику Ж. Марузо термінологія визначається як система термінів, які використовуються для вираження понять, притаманних даній науці [10].

У основі кожного терміна обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає, завдяки чому терміни представляють собою точну і у той же час стислу характеристику предмета чи явища. Кожна галузь знань оперує власними термінами, які й складають суть термінологічної системи даної науки.

При визначенні терміна підкреслюють його функціонально-смысловий бік, бо термін за вимогами, що до нього визначаються, має стосуватися одного поняття.

М.І. Мостовий дає таке визначення терміна: термін – це слово або словосполучення з історично умотивованим чи умовно закріпленим значенням, що відбиває одне поняття у спеціалізованій галузі знання чи виробництва [11, с. 255].

В.І. Карабан визначає термін як мовний знак, що репрезентує поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки. Він вважає, що науково-технічні терміни становлять суттєву складову науково-технічних текстів [8, с. 303].

А.Я. Коваленко пояснює термін так: це емоційне нейтральне слово чи словосполучення, яке вживається для точного вираження понять та назв предметів [9, с. 290].

Ми також кваліфікуємо термінологію як сукупність термінів, співвідносних з професійною сферою діяльності та пов'язаних один з одним на понятійному, лексико-семантичному, словотворчому та граматичному рівнях. Вона об'єднує найменування категорій зрозумілих: об'єктів, явищ, та їх закономірних зв'язків, відношень; властивостей, ознак, якостей; процесів, станів, осіб, наук тощо.

Під поняттям медична термінологія ми розуміємо прошарок лексики, яка обслуговує медичну сферу, пов'язана з медициною як наукою, фахом, як галуззю професійної діяльності. Особливість медичної термінології порівняно з іншими термінологічними системами виявляється у своєрідностях словотворчих моделей, у характерному для неї співвідношенні іншомовних та національних елементів, у специфіці її становлення і розвитку. До цієї галузі термінології ми відносимо назви предметів, дій, явищ, осіб, які мають безпосереднє відношення до медицини та сфери її функціонування у суспільстві. Звідси можна вивести *актуальність* запропонованої теми, яка полягає у дослідженні не тільки розвитку та вживання даного виду термінології у мовленнєвому дискурсі а й полягає у дослідженні адекватності передачі фаховозорієнтованої лексики українською мовою.

Сучасна медична наука користується, здебільшого, латинськими термінами або лексичними елементами грецької мови. Частина медичних термінів застаріла і виходить з ужитку, інші міняють своє значення, а для виразу нових наукових понять виникають нові терміни.

Строгість і однозначність наукового терміну, точна відповідність предмету (поняттю) – це ті якості, які відображені і в номенклатурних кодексах різних галузей медицини. Терміну протипоказані експресія, побічні асоціації і інші риси, властиві художньому слову.

Медична термінологія – це мова, якою спілкуються лікарі різних спеціальностей. Вона має бути зрозумілою для читача і слухача по відношенню до понять. Найбільш прийнятними для існування у медичній термінології слід вважати ті слова, які визнані більшістю фахівців, зрозумілі усім і відображають суть явища або предмета. Сміслові значення того або іншого терміну в медицині тільки тоді стає загальним надбанням, коли воно зафіксоване точним терміном, що не допускає різних тлумачень, простим, однозначним [14, с. 58-62].

Однак, все частіше і частіше виникає проблема відповідності перекладу медичного терміну у мовленнєвому дискурсі. Отже, таким чином, *мета* даної статті – дослідити процес перекладу англійської медичної термінології українською мовою і проаналізувати адекватність шляхів її передачі у мовленнєвому дискурсі.

Ці труднощі, у свою чергу, пов'язані з неправильною інтерпретацією поняття «дискурс».

Воно є одним з центральних визначень у сучасній лінгвістиці. Дискурс (з французької «discourse» – мовлення) – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими чинниками. Фаховоорієнтований дискурс – це текст, що досліджується, в аспекті певної субмови, а саме, англійської субмови медицини.

Таким чином, фаховоорієнтований дискурс – це послідовність висловлювань, які об'єднані спільністю цільового завдання; це – «мова в мові», яка існує як особлива соціальна сфера, вивчення якої потрібно проводити, враховуючи і екстралінгвістичні фактори.

Сьогодні знання медичної термінології є джерелом отримання інформації, інструментом поглиблення фахових знань. Звідси і виникла увага до англійської термінології субмови медицини з боку лінгвістів і перекладачів.

Переклад мовних одиниць вищезгаданого фаховоорієнтованого дискурсу здійснюється не просто на рівні передачі змісту оригінала, а за допомогою конструкції «текст + контекст», коректно подаючи тлумачення термінологічної лексики, яка функціонує у такому дискурсі.

Отже, маючи орієнтир на переклад як складову частину фаховоорієнтованого дискурсу англійської субмови медицини і беручи до уваги те, що процес пізнання супроводжується створенням нових термінологічних одиниць, ми розкрили суть дискурсу як категорії вищого порядку, де відбувається закріплення нових понять за допомогою сталих описаних значень, враховуючи особливості перекладу для номінації англійських термінологічних одиниць, які графічно кодуються у словниках.

Таким чином, у форматі перекладу фаховоорієнтованого дискурсу ми використовуємо загальноприйнятну інтернаціональну термінологію, тлумачення значень якої замінюється за допомогою описових термінологічних сполучень з ресурсів української мови, які за структурою є довшими, проте прозорішими за внутрішньою формою. Наприклад, *paramedical* – *парамедичний* – такий, що має певний зв'язок з науковою чи практичною медициною або додатковий щодо медичної практики у справі підтримки або відновлення здоров'я та нормального функціонування [7, с. 66-67].

Однак, вищезазначене не є однією проблемою, яка виникає при перекладі медичного тексту. Слід також розглянути особливості перекладу медичних абревіатур.

Питання сприйняття реципієнтом англійської медичної абревіатури стає все більш і більш актуальним. У зв'язку з особливою схильністю англійської мови до компресії, економії мовних засобів, спрощення граматичних конструкцій, ми маємо розвинену в наявності систему абревіацій і широкі перспективи для її подальшого розвитку. З одного боку, це нескінченні можливості для створення все нових абревіатур, їх швидкої адаптації в системі англійської мови, з іншого

боку, це певні труднощі, пов'язані з суперечностями у цій системі, з її недосконалістю. Перш за все, це проблема перекладу аббревіатур. Точність і однозначність аббревіатури важлива у будь-якій галузі науки, але в медицині дана проблема вважається буквально життєво важливою, бо, на жаль, часто бувають випадки заподіяння шкоди пацієнту, аж до летального результату, в наслідок невірної інтерпретації медичної аббревіатури. В англійській мові спостерігається тенденція до скорочення будь-якого терміну. Українська мова значно відстає у кількісному відношенні аббревіатур: те, що називається терміном в українській мові, в англійській мові перетворюється на аббревіатуру [15]:

LK "Left kidney" 'ліва нирка';

RK "Right kidney" 'права нирка';

Повільніші темпи аббревіації в українській мові мають свої переваги: виникає менше труднощів при сприйнятті медичної інформації, а при перекладі з'являється більше шансів донести адекватну інформацію до реципієнта.

Особливу трудність для перекладача становлять аббревіатури латинського походження. Це особливо актуально для мов Європи, зокрема, для англійської мови, алфавіт, якої, на відміну, скажімо, від російського, збігається з латинським, що призводить до неадекватної розшифровки скороченого терміну. Аббревіатури латинського походження поширені як в письмовій офіційній мові, так і в неофіційному діловому розмовному мовленні медичних фахівців [13, 291].

Очевидний той факт, що якщо у письмовій субмові медицини даний клас скорочень відноситься до розряду графічних, то у професійній розмовній мові це "лексичні аббревіатури, що знаходять широке застосування і що по суті своїй не відрізняються від інших лексичних аббревіатур" [3, с. 33].

Даний клас представлений такими аббревіатурами, як [15]:

a.c. "ante cibum, before meals" 'перед їжею'

b.i.d. "bis in die, twice a day" 'двічі в день'

p.o. "per os, orally" 'для вживання'

Широке розповсюдження зараз у мові медицини отримують так звані омоакроніми, тобто акроніми, омонімічні звичайним словам:

HEAR "Hospital emergency ambulance radio" 'рація лікарняної карети невідкладної медичної допомоги';

TOP "Termination of pregnancy" 'передбачуваний термін пологів'

Часто омоакроніми використовуються для отримання рекламного ефекту, психологічного впливу на реципієнта. Тим самим вони

полегшують роботу перекладача, підказуючи йому призначення даного об'єкту, вказуючи на його властивості:

BEST "Blitz electroshock therapy" 'електрошокова терапія'

Особливу увагу слід приділити перекладу українською мовою акронімів, оскільки цей вид скорочень особливо популярний у мові медичних статей, анотацій і т. д. [15; 4, с. 17].

Ще один цікавий і неоднорідний клас лексичних скорочень – це усічені терміни. Традиційно виділяють утворені таким шляхом апокопи (усічення останнього елемента слова), аферезиси (усічення першого елемента) і синкопи (випадіння звуків або букв усередині слова).

Найбільш продуктивним типом усічення є апокопа. Проте вона характерна для розмовної мови. Серед апокопних скорочень нерідко зустрічаються омонімічні скорочення, на які при перекладі слід звернути особливу увагу:

моно (< mononucleosis? 'монокульоз') або (< monozygotic? 'багатозіготний).

Складність перекладу апокопи полягає у тому, що разом із закінченням відсікається граматична інформація про слово, його зовнішність стає розпливчастою, і єдиною підказкою у тому, яке з однокорінних слів використовується, є контекст.

Усічення з аферезисом зустрічаються в науковій літературі і мові медичних фахівців вкрай рідко. Переклад аферезисних усічень ускладнюється тим, що усікається не тільки граматична інформація, але і важлива семантична складова, без якої адекватний переклад скорочення часто неможливий:

(hypodermo) clysis – 'підшкірне введення (физ.) розчину';

(hemato) crit – 'відсоток від об'єму зразка крові, зайнятий клітинами'.

Підібрати скороченню адекватний переклад часто допомагає і принцип аналогії, коли для визначення невідомого поняття використовуються аналогічні моделі побудови скорочень, що мають відоме значення [5, с.143-151; 15].

Основна вимога до перекладу медичного тексту – точність і повнота, але окрім цього необхідно приділяти увагу численним типовим помилкам при перекладі, які трапляються доволі часто. Ось деякі з них:

1. Хибні помічники перекладача

Це іншомовні слова, співзвучні українським, але значення вони мають абсолютно інше:

potent pathogen (про бактерію) – не «потенційний», а потужний патоген, тобто просто патоген (в протилежність умовному);

2. Переписування англійського терміну українськими літерами

Pool - пул

pattern - патерн
obsession - обсесія.

Зазвичай, це виправдовується вимогою точності і неможливістю передати всі «відтінки сенсу», що містить термін.

Взагалі, до іншомовних слів, написаних українськими літерами, часто звертаються, коли треба приховати суть предмету. Характерний приклад — жувальна гумка з карбамідом. Хто ж буде жувати сечовину, якою і є карбамід! Завдання ж перекладача — ясно передавати сенс.

3. Мутація змісту

Цікаво, що в англійській мові слова нерідко міняють своє значення і починають застосовуватися у значенні, далекому від словарного:

Термін *endemic* у новому значенні (тут воно підкреслене уточненням *throughout the world*).

The disease is endemic in many parts of the world where people are crowded together under conditions of poor hygiene. – Захворювання поширене в країнах, де населення проживає великими групами, в антисанітарних умовах.

4. Порядок слів і наголос

Речення, переведена «в лоб», тобто буквально, рідко буває зрозумілим. Засоби підкреслення головної думки висловлювання в українській і англійській мовах різні. Перш за все, це пов'язано з роллю порядку слів. В українській мові, на відміну від англійської, порядок слів вільний, але це не означає, що він неважливий. Навпаки, він має першорядне значення, особливо на письмі, де ми не можемо зробити наголос голосом. Як правило, наголос падає на кінець речення:

When a patient's condition is listed as critical, the family should be informed by the physician to avoid misunderstanding.

При критичному стані лікар повинен проінформувати родичів щоб уникнути непорозумінь (невірний варіант!).

Читач з ходу сприймає зрозумілу фразу. Йому начебто все ясно. Окрім тієї банальності, що родичі повинні знати, що відбувається з хворим, є дивний натяк: щоб уникнути непорозумінь. Тобто, щоб не дивувалися потім його смерті? Чи можливо, автор підкреслює, що інформувати потрібно родичів, а не, припустимо, сусідів? Насправді, головне слово тут – лікар. Він не повинен передовіряти важкий обов'язок комусь іншому. Тоді все стає на місце. І кінець фрази – «*By the physician to avoid misunderstanding*» – з непотрібного додатку перетворюється на важливе уточнення.

5. Додавання, пропуски і уточнення

Наведені приклади показали, як важливо бути уважним до кожного без винятку слова оригіналу. Проте, іноді опускання слова не тільки можливо, але і необхідно; зустрічаються і випадки, коли треба додати що-небудь від себе.

Приклад необхідності опустити зайве слово:

A platelet contains no definite nucleus.

У тромбоциті немає визначального ядра (невірний варіант!).

Наяк на невизначене ядро недоречний: у тромбоциті немає ніякого ядра.

Майже завжди необхідно уточнювати значення таких слів як *alter i impair*, замінюючи їх на зменшує, збільшує, погіршує і т. п., наприклад:

Cimetidine also impairs metabolism of warfarin anticoagulants, theophylline, and phenytoin.

Крім того, циметидин уповільнює метаболізм варфарина, теофіліна, фенітоїна та інших препаратів.

Тут ще додали «та інших препаратів» (інакше незрозуміло, навіщо дивитися додаток). Такі додавання може робити тільки редактор [12, с. 1].

Проаналізувавши деякі джерела помилок при перекладі медичної термінології, ми побачили, що запідозрити «пастку» дозволяє алогічність або фактична неправильність тексту. Щоб помітити їх, необхідно чітко уявити собі медичну і, так би мовити, життєву сторону справи, тобто, за словами бачити предмет. Якщо ми складаємо фразу із слів, нехай і строго за правилами, але не бачимо, що за ними стоїть в реальності, що зображається, не можна розраховувати, що її побачить читач.

Література

- 1. Англо-русский медицинский энциклопедический словарь :** адаптированный пер. 26-го издания Стедмана / [ред. Чучалин А. Г.] – М.:ГЕОТАР, 1995. – 717 с.
- 2. Ахманова О. С.** Очерки по общей и русской лексикологии / Ахманова О. С. — М. : Наука, 1957. – 157 с.
- 3. Балишин С. И.** О сокращениях в подъязыке медицины (на материале английского языка) / Балишин С. И. // Разновидности и жанры научной прозы. Лингвостилистические особенности. – М. : Наука, 2005. – С. 33-37.
- 4. Галкина Е. Н.** Перевод аббревиатур и акронимов на русский язык/ Галкина Е. Н. // Россия и Запад : диалог культур. – М. : Наука, 1996. – С.17.
- 5. Гончаров Б. А.** К вопросу о типологии и переводе сокращений в англоязычной научно-технической литературе / Гончаров Б. А. // Теория и практика перевода. – Киев, 1991. – Вып. 17. – С. 143 – 151.
- 6. Даниленко В. П.** : Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / Даниленко В. П. – Свердловск : СГУ, 1991. – 155 с.
- 7. Дяков А. С.** Навчання перекладу фахової лексики на основі фахових текстів / Дяков А. С. // Міжнародна науково-практична конференція «Іноземні мови сьогодні та завтра». – Тернопіль : ТНУ, 1999. – С. 66-67.
- 8. Карабан В. І.** Переклад англійської наукової і технічної літератури: Учбовий посібник / Карабан В. І. – Вінниця : Нова Книга, 2001. – 303 с.
- 9. Коваленко А. Я.** Загальний курс науково-технічного перекладу / Коваленко А. Я. – Київ : Нова книга, 2001. – 290

с. 10. **Словарь лингвистических терминов** [под ред. Марузо Ж.] – М. : Наука, 1960. – 436 с. **Мостовий М. І.** Лексикологія англійської мови. Підручник для студентів ін-тів і фак. іноземної мови / Мостовий М. І. – Харків : «Основа». 1993. – 255 с. **11. Самойлов Д. В.** О переводе медицинского текста [Электронный ресурс] / Самойлов Д. В. – Режим доступа: <http://www.practica.ru/Articles/medical.htm> **12. Ступин Л. П.** Аббревиатуры и проблема их включения в толковые словари / Ступин Л. П. // Вопросы теории и истории языка. – Л. : Наука, 1963. – 291 с. **13. Цимерман Я. С.** Терминологические проблемы в кардиологии и других разделах медицины / Цимерман Я. С. // Клиническая медицина. – 1998. – №3. – С. 58-62. **14. Hughes H. K.** Dictionary of Abbreviations in Medicine and the Health Sciences / Hughes H. K. – Lexington : Lexington press, 1977. – 336 p. **15. Hukill P. B.** The Spoken Language of Medicine: Argot, Slang, Cant / Hukill P. B. // American Speech. – 1961. –Vol. 36. – № 2. –131-145 p.

Карасьова І. М. Проблема відповідності перекладу медичного терміну у мовленнєвому дискурсі.

У запропонованій статті автор в аспекті лінгвістичного дослідження на основі розгляду мовленнєвого дискурсу проводить аналіз способів передачі англійської медичної термінології на українську мову та досліджує проблему відповідності даного перекладу.

Ключові слова: термін, дискурс, відповідність перекладу, медицина.

Карасёва И.М. Проблема соответствия перевода медицинского термина в языковом дискурсе.

В приведенной статье автор в аспекте лингвистического исследования на основе языкового дискурса проводит анализ способов передачи англоязычной медицинской терминологии на украинский язык и исследует проблему соответствия данного перевода.

Ключевые слова: термин, дискурс, соответствие перевода, медицина.

Karasyova I. The problem of adequate translation of medical term in speech discourse.

The author of the represented article analyses the ways of English medical terms conveying into Ukrainian and investigates the problem of this translation correspondence in the aspect of linguistic research on the basis of language discourse.

Key words: term, discourse, translation correspondence, medicine.

УДК 811.111'25

Катрич К.О.

**ТЕРМІНОЛОГІЧНА СИСТЕМА СПОРТУ:
ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ СПОРТИВНИХ ТЕРМІНІВ У
ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ**

У наш час спорт розвивається досить активно: з'являються нові види спорту, проводиться велика кількість міжнародних змагань, і все це зумовлює появу запозичених і зовсім нових термінів.

Актуальність дослідження. Проблема перекладу спортивної лексики є досить серйозною, оскільки терміни спортивного характеру вживаються не тільки в галузі фізичної культури та спорту і у відповідній літературі, а і в загальноживаній лексиці, в політиці та публіцистичних текстах. Зв'язок між вживанням спортивної термінології в двох останніх сферах людської діяльності є дуже тісним, бо майже в усіх газетах й журналах публікуються статті політичного характеру, в яких часто зустрічається спортивна лексика.

Практична значущість статті полягає в можливості подальшого використання даного матеріалу студентами факультетів іноземних мов при підготовці доповідей, рефератів, а також магістерських робіт зі спортивної тематики.

Головною *метою* написання цієї статті є дослідження і визначення шляхів вирішення проблем перекладу спортивних термінів у публіцистиці, а також розгляд процесів поповнення спортивної лексики.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- 1) визначення понять „спортивний термін” та „спортивна термінологія”;
- 2) визначити причини і шляхи поповнення спортивної лексики новими термінами;
- 3) визначити лексико-семантичні трансформації при перекладі спортивної термінології;
- 4) визначення шляхів адекватного перекладу спортивної лексики в публіцистичному тексті.

Сучасний розвиток наукового перекладознавства та термінографії вимагає активніших лексико-семантичних досліджень не лише в галузі термінології, а й в аналізі різного роду іншої фахової лексики, яка часто функціонує поряд із ними в англомовному науковому дискурсі й створює суттєві проблеми під час їхнього відтворення цільовою мовою.

Проблема визначення понять “термін” та “термінологія” є недостатньо висвітленою в сучасних наукових дослідженнях. Адже через складність самого поняття різні науковці трактують його по-різному.

Проаналізувавши сучасні підходи до вирішення проблеми визначення понять “термін” і “термінологія” в науковій літературі (Кияк Т.Р., Панько Т.І., Полюга Л.М., Іваницький Р.В., Симоненко Л.О.), Борівська О.В. в своєму дослідженні спробувала дати визначення понять спортивний термін та спортивна термінологія. Тож, спортивний термін – це слово або словосполучення, застосовані для точної назви понять (предметів, явищ, вправ, рухів) в галузі фізичної культури та спорту, які характеризуються єдністю цілісної номінації, а спортивна термінологія – це сукупність слів й стійких словосполучень, відповідних з поняттями (предметами, явищами, діями) в галузі фізичної культури та спорту.

Галузь фізичної культури та спорту є відкритою системою, яка швидко розвивається, збагачується новими поняттями, адаптуючи при цьому значну кількість іншомовних слів. Такі слова асимілюються українською мовою, особливо в засобах масової інформації та у молодіжному середовищі. В останні роки спостерігається поява чималої кількості нових видів рухової активності, які стають чимраз популярнішими серед українського загалу: *фітнес (fitness)*, *шейпінг (shaping)*, *армрестлінг (armwrestling)*, *бодибілдінг (bodybuilding)*, *шорт-трек (short-track)*, *боулінг (bowling)*, *тощо*. На думку мовознавців та фахівців фізичної культури (Кияк Т.Р., Симоненко Л.О., Панько Т.І., Перхач В.С., Сергієнко Л.П., Осінчук В.Г., Попеску І.К., Зубалій М.Д., Сіркозюк В.В. та ін.) велика кількість таких запозичень порушує норми української мови, її милозвучність та понятійний апарат галузевої науки. [2; 3-7]

Виділяють три етапи рецептивної асиміляції запозичень. Перший називають використанням або проникненням. На цьому етапі слово з'являється епізодично, зберігає іншомовне написання і ще належить до мовної картини світу мови-джерела. Іноді деякі слова відкидаються мовною системою як варваризми. На другому етапі запозичене слово використовується багатьма членами мовного колективу. Воно включається в лексико-семантичну систему, використовується дедалі частіше, хоча й відчувається його чужорідність. На третьому етапі запозичене слово вже не сприймається як іноземне і повністю підпорядковується законам української мови [5; 7].

Терміни чужомовного походження мають різний ступінь асиміляції у терміносистемі галузі фізичної культури та спорту і в українській мові загалом. Такі терміни, як *атлет, баскетбол, велосипед, гімнастика, гол, граната, диск, естафета, етап, клас, крос, клуб, медаль, спорт, стадіон, тренування, тур, туризм, фаворит, фігура, футбол, центр, чемпіон, шахи, шпага, штраф* давно увійшли до української мови, підпорядковуються правилам її граматики, утворюють похідні, входять до словосполук, відповідають нормам її фонетики. Наприклад:

тренування – тренер, тренерський, тренуваність, тренувальний процес, тренувальний зал;

футбол – аматорський футбол, жіночий футбол, футболіст, футболістка, футбольний, футболка, міні-футбол;

чемпіон – олімпійський чемпіон, чемпіон світу, абсолютний чемпіон, чемпіонат, чемпіонство, чемпіонський.

Але наряду з цими термінами також є й такі терміни та терміносполуки іншомовного походження, які були запозичені нещодавно разом з поняттями, які вони називають, і на сучасному етапі асимілюються в українській мові. Саме тому вони мають різні варіанти написання та вимови, зафіксовані у словниках: *тхеквондо – тайквондо – теквондо; тайбокс – тай-бокс; ушу – у-шу; гросмейстер – гросмайстер; кунгфу – кунфу – кун-фу; бейсбол – бейсбол – безбож; трансфер – трансферт; армрестлінг – армврестлінг*. Певна кількість запозичених термінів, здебільшого з англійської мови, має лише один варіант, хоча його вживання порушує вимогу відповідності нормам української мови та милозвучності, наприклад: *аутсайдар (outsider), кетельбан (bowling alley), шорт-трек (short track), хула-хуп (hula hoop)*. Такі терміни є важкими для сприйняття [2; 8].

Однак спортивна термінологія, особливо в ігрових видах, має свою специфіку. У термінолексемах цих видів спорту обов'язково наявні емотивні компоненти значень, образно-емоційна сторона. Інакше й бути не може, оскільки в самому процесі спортивного дійства кожної миті вибухають певні почуття, і сам термін часто відбиває напруження, динаміку, експресивність гри: *smash (lawn tennis) – удар*, але не просто, а нищівний удар, бо *smash* в англійській означає ще й *нищити, троцити, розтроцувати, крушити, розбивати вщерб*; *timekeeper – секундометрист, de keeper – ще й хранитель, сторож; goalkeeper – воротар, de goal – (спорт.) ворота, гол*, а в першому значенні – *мета, місце призначення*. Переконливим прикладом можуть бути також уже згадувані раніше англійські терміни з баскетболу – *foul, lay-up (shot), key lane*, на які хочемо глянути трохи з іншого боку. Англійське – *foul* – у спорті означає *похибка, порушення правил*, однак в мові-оригіналі ця лексема ще має значення *брудний, смердючий, зіпсований (зіпсувати)*. Отже, “ситуацію фолу” американські баскетболісти інколи класифікують ще як брудну, нечесну гру. Тут, як бачимо, чітко виражена емоційно насичена ситуація, яка й відбилася в емотивному значенні (конотації) англійського терміна *foul*. Подібне спостерігаємо, перекладаючи терміни *lay-up shot* (в російській перекладено багатокomпонентним терміном *бросок после двойного шага*), який дослівно означає “*припасений*” кидок, тобто спортсмен утримує, приховує, припасує протягом певного часу м'яч, щоб зробити ефективний кидок. Лексема *key lane* – українською, як і російською – *трисекундна зона* – дослівно з англійської означає *ключ-зона*, і передає як зовнішню подібність до іншого поняття, тобто виражає асоціативний зв'язок, так і внутрішню, глибиннішу суть – основна, визначальна зона, в якій може вирішитися доля всієї гри. Часто навіть спортивні фахівці не усвідомлюють до кінця таких відтінків значень, які

яскраво виражені в англійській мові, але відсутні в російських та українських еквівалентах термінів. Отже, в перекладі цих термінів з англійської на російську і далі – українську втрачено власне конотативний (емотивний), а збережено лише його термінологічно-денотативний компонент значення [1; 2-4].

Якщо продовжувати розмову про ігрові види спорту, то в Україні віддавна існували національні спортивні ігри й змагання, зокрема, в українських козаків – герці на шаблях. Однак поступово, з появою нових видів змагань в українську мову прийшли й нові назви, запозичені з французької та німецької, наприклад: *рапіра, крикет, теніс*. У наш час з'являються нові види спорту й відповідні запозичення англійського походження: *бобслей, ватерполо, гандбол, даргстер, картинг, пушбол, слалом*. Серед них можна виділити підгрупи на позначення: стилів та прийомів гри – *батерфляй, гандикап, крос*; осіб за заняттям – *арбітр, гросмейстер, рефері, тренер*; спортивного знаряддя, інвентаря, споруд – *акваланг, басейн, ракетка, стек, трек*.

Серед спортивних термінів вирізняються слова, що називають явища масових видів спорту і належать до загальноновживаної спортивної лексики: *баскетбол, бобслей, волейбол, теніс, футбол*. Менш поширені в загальноновживаній мові такі назви, як *бекхенд, допель-ендбол, курбет, мітельшпіль* [5; 12].

Переклад термінів налічує низку проблем. Слід пам'ятати, що з однієї мови на іншу терміни не перекладаються як звичайні слова. Оптимальним є такий шлях перекладання термінів: “поняття – український термін”, а не “іншомовний термін – український термін”, з якої мови не відбувався б переклад. Тобто пошук терміна-відповідника починається з аналізу властивостей нового поняття.

Труднощі перекладу термінології полягають в:

- неоднозначності термінів
- відсутності перекладацьких відповідників у випадку неологізмів
- національній варіативності термінів

Особливістю термінів спорту та доцільністю їх виокремлення на тлі всіх інших є саме характер *відносної еквівалентності*, з огляду на функціональну приналежність текстів, в яких вони вживаються. У зв'язку з цим постає питання еквівалентності перекладу. За Виноградовим В.С еквівалентність – це збереження відносної рівності смислової, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації в оригіналі та перекладі. Еквівалентність оригіналу та перекладу – це, насамперед, спільність розуміння інформації, що є в тексті, включаючи і ту, яка впливає не лише на розум, але й на відчуття рецепієнта, і, яка не лише експліцитно виражена в тексті, а й імпліцитно віднесена до підтекста [3; 18].

Все це свідчить про те, що у таких перекладах відносна еквівалентність, але її рівень близькості до оригіналу більш високий, ніж при усному перекладі :

The world champions, who will meet New Zealand in the final, scored twice inside the opening six minutes and added two more in the closing four minutes to complete a crushing victory. Australia scored a further two tries including a 41st minute effort from captain Darren Lockyer, who delivered a masterful performance – Чемпіони світу, які зустрінуться з Новою Зеландією в фіналі, набрали 2 напівсередніх на шостій хвилині матчу та додали ще 2 очки під час заключних чотирьох хвилин на довершення розгромної перемоги. Австралія набрала ще два співпадіння, включаючи й видатну спробу Даррена Локієра, капітана команди, який продемонстрував майстерну гру (Спортивна газета, № 77, 2006, переклад Скрипніченко О.С.).

Попри те, що не завжди можна чітко класифікувати кожний приклад перекладу, на думку Я. Рецкера, можна виділити сім різновидів лексичних трансформацій: 1) диференціація значень; 2) конкретизація значень; 3) генералізація значень; 4) смисловий розвиток; 5) антонімічний переклад; 6) цілісне перетворення; 7) компенсація втрат в процесі перекладу.

Також треба відмітити, що існує досить багато класифікацій текстів, згідно їх стилю, тож ми користуватимемось класифікацією Виноградова В.С. [3; 16-17], який виділяє 6 основних функціонально-стильових типів текстів, серед яких – суспільно-інформативні (тексти газет, журналів, радіо та телебачення). Тексти даного типу розраховані на певний вплив суспільної думки, однак функція повідомлення інформації залишається в них основною, і є такою, що формує типологію тексту.

Спортивна термінологія, через свою специфічність і доступність всім: як спортсменам так і непрофесіоналам, вживається переважно в текстах даного типу.

Незаперечним є твердження про виняткову важливість преси, електронних засобів масової інформації як виробничої сили у сфері масової свідомості, як дійсного учасника формування нової політичної інфраструктури. ЗМІ залишаються одними із основних джерел забезпечення реалізації основних прав і свобод людини на отримання інформації про суспільно-політичне життя країни [4; 7].

Під час перекладу спортивних статей, фахівець намагається: по-перше, передати їх інформативний зміст та суспільну направленість. Для цього потрібно корегувати стиль оригіналу під газетно-журнальний стиль мови перекладу. З огляду на це, відбуваються різноманітні синтаксичні трансформації.

Для англійського газетно-інформаційного матеріалу характерна відсутність термінологічної точності, співпадіння висловлювання, яка потребує розкодування та доповнення в перекладі. Відсутність

термінологічної точності в англійській мові пов'язана з загальною лексико-семантичною особливістю англійської мови – вмщувати в одній лексемі певну кількість значень і можливість для одного й того ж слова вживатися і в розмовно-побутовому контексті, і у вузькій галузі.

Часто, переклад виявляється більшим за оригінальний текст і навпаки. Розглянемо приклади: *“Заяви представників виконавчої влади про можливу націоналізацію, про гіпотетичне повернення клубу під крило МВС, про нібито наявні порушення при проведенні трансферних операцій налякали не тільки легіонерів Динамо”* (Дзеркало тижня, 7 (535), 2005). В поданому варіанті перекладу виразно прослідковується відмінність стилів української та англійської преси передавати термінологічні сполучення. – *“The recent statements about alleged violations during some transfers, about Dynamo’s possible nationalization and the restitution of its [Soviet-era] subordination to the Interior Ministry didn’t scare just the players”* (Zerkalo Nedeli, 7 (535), 2005).

Цікавим з цієї точки зору є український переклад, який наводиться в тому ж виданні: *“Secondly, FIFA and UEFA are very particular about government’s non-interference with football affairs”* (Zerkalo Nedeli, 7 (535), 2005). – *“По-друге, як уже згадувалося, ФІФА та УЕФА (Всесвітня федерація і Європейський союз футбольних асоціацій, членами яких є Україна) дуже пильно стежать за тим, щоб держава жодним чином не втручалася у футбольні справи”* (Дзеркало тижня, 7 (535), 2005).

Як бачимо, у частковій відмінності між оригіналом та перекладом переконувати не доводиться. З проаналізованих нами прикладів видно, що явище відносної еквівалентності виникає за рахунок різниці в стилях газетно-журнальних публікацій та пояснювальних експлікацій у перекладі. В цих випадках навіть словниковий об’єм перекладу та оригіналу є різним [6; 4-6].

Отже, при перекладі термінів, як в галузі фізичної культури, так і в інших, перед перекладачем стоїть дуже складне завдання, бо, не дивлячись на процес інтеграції культур, розвитку та поглиблення міжнародних зв’язків у всіх сферах людської діяльності, кожна мова розвивається по-своєму. Це означає, що в окремо взятій мові існують свої, вже закріплені реалії, а також з’являються нові поняття, які ще не мають відповідної назви, і перекладач дуже часто стикається з такими проблемами. Також при роботі зі спортивною лексикою треба враховувати її емотивну забарвленість, що дуже часто притаманна англійським спортивним термінам, особливо в ігрових видах спорту. Що ж стосується спортивної лексики, яка вживається в публіцистиці, то тут варто звернути увагу на особливості стилю, еквівалентність перекладу і те, що в англійській мові багато слів є полісемантичними. Еквівалентність перекладу таких текстів досягається в основному за рахунок лексико-семантичних і синтаксичних трансформацій. В подальшій перспективі ми бачимо порівняльний аналіз шляхів

адекватного перекладу спортивної лексики українських та англійських публіцистичних газетних текстах спортивної тематики.

Література

- 1. Бардіна Л.** Актуальні аспекти сучасного адекватного перекладу спортивних термінів ігрових видів спорту / Бардіна Л., Назаренко Н. // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2005. – № 8-9. – С. 25-33.
- 2. Боровська О. В.** Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. фіз. виховання і спорту : спец. 24.00.02 / О.В. Боровська. – Львів, 2003. – 20 с.
- 3. Виноградов В. С.** Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / Виноградов В. С. – М. : Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
- 4. Мігчук О. А.** Нові слова та їх значення у мові мас-медіа Рівненщини: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : спец.10.01.08 / О. А. Мігчук. – Львів, 2006. – 18 с.
- 5. Сімонюк В. П.** Лексико-семантична рецепція іншомовної лексики в українській мовній картині світу: автореф. дис. на здобуття наук ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 / В.П. Сімонюк. – Харків, 2002. – 36с.
- 6. Скрипніченко О. С.** Проблеми перекладу спортивних термінів / Скрипніченко О. С. // Вісник СумДУ. – 2006. – №11(95). – Том 2. – С.166-170.

Катрич К.О. Термінологічна система спорту: проблема перекладу спортивних термінів у публіцистичному тексті.

У пропонованій статті автор розкриває поняття спортивної термінології, а також висвітлює основні проблеми перекладу спортивних термінів саме в галузі публіцистики.

Ключові слова: спортивний термін, трансформації, публіцистичний текст.

Катрич Е.А. Терминологическая система спорта: проблема перевода спортивных терминов в публицистическом тексте.

В данной статье автор раскрывает понятие спортивной терминологии, а также определяет основные проблемы перевода спортивных терминов именно в сфере публицистики.

Ключевые слова: спортивный термин, трансформации, публицистический текст.

Katrich K. Sport terminology system: the translation problem of sport terms in a publicist style text.

In this article the author represents the definition of sport terminology and also presents the main problems of translation of sport terms in the sphere of journalism.

Key words: sport term, transformations, journalism.

УДК 81'25

Михайленко О.О.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ПЕРЕКЛАДУ

Як відомо, теорія перекладу представлена великою кількістю теоретичних робіт, в яких описано деякі фрагментарні відомості про вихідні поняття перекладознавства або наведені їх відмінні дефініції. Так, в сучасній теорії перекладу не існує єдиної точки зору у визначенні таких категорій як способи та прийоми перекладу, методи перекладу, стратегії перекладу, перекладацькі трансформації тощо. У теоретичних джерелах досить часто спостерігається синонімія цих термінів.

Так, суттєвий різнобій спостерігається у визначенні такої важливої категорії як перекладацька трансформація. В сучасний період розвитку перекладознавства це питання набуває особливої *актуальності*.

Отже, *метою* нашого дослідження є аналіз теоретичних відомостей про перекладацькі трансформації, огляд та зіставлення поглядів теоретиків та практиків перекладу на проблему визначення цієї важливої категорії перекладу, з формулюванням та виокремленням найадекватнішої її дефініції.

Як відомо, в процесі перекладу будь-який текст зазнає як міжмовних замінів (псевдотрансформацій за допомогою формальних та функціональних відповідників), так і певних перекладацьких змін (трансформацій) [4, с. 538].

Отже, що ж таке трансформація, яка лежить в основі більшості прийомів перекладу? Як цей термін трактують видатні теоретики та практики перекладу?

Спираючись на “Толковый переводоведческий словарь” відомого російського перекладознавця Л.Л. Нелюбіна [7], наведемо визначення цього терміну, щоб окреслити об’єкт дослідження цієї роботи.

Отже, *трансформація* полягає у зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, що має бути переданою [7, с. 230].

Як показує розвиток сучасної теорії перекладу, це базове визначення терміну вже потребує деяких уточнень.

В історії науки про переклад термін “трансформація” зустрічається дуже рідко; у більшості випадків використовується поняття

“відповідник”. За словами І.С. Алексєєвої, те, що при перекладі для окремих фрагментів тексту існують відповідники у вигляді певних слів, перекладачі помітили вже давно. Про це свідчать, наприклад, давні шумерсько-акадські словники, що використовувались як підмога для перекладу. Так, ще Максим Грек пропонував користуватися у перекладі певними граматичними відповідниками [1, с. 153].

В ХХ столітті з’являються спроби створити класифікацію відповідників. Однією з перших є класифікація “закономірних відповідників”, запропонована Я.І. Рецкером, який розрізняє три групи закономірних відповідників: 1) еквіваленти – однозначні відповідники; 2) аналоги – відповідники, отримані за допомогою вибору одного із синонімів; 3) адекватні заміни – відповідники, вибрані, виходячи із цілого [8]. В подальшому класифікація Я.І. Рецкера неодноразово уточнювалася ним самим, а також стала базою для подальших досліджень актуального питання. Зокрема, в цілій низці робіт аналоги отримали назву варіантних відповідників, а адекватні заміни почали називатися трансформаціями.

Сам термін “трансформація” отримав ширше тлумачення, що, нажаль, призвело до його неоднозначного вживання. Інше місце він почав іноді займати і в класифікаціях відповідників. Так, Т.Р. Левицька та А.М. Фітерман ділять всі відповідники на еквіваленти і трансформації [6, с. 4]. Останні автори називають відповідниками, що з’являються у перекладі у випадку відсутності еквівалента. Вони розмежовують граматичні, лексичні та стилістичні трансформації. Але разом з тим автори розглядають і сам переклад як певну трансформацію, підкреслюючи тим самим, що термін “трансформація” може означати не тільки різновид відповідника, але і процес його одержання.

В.Н. Комісаров, з одного боку, тлумачить трансформацію як перетворення відрізка оригіналу у відрізок перекладу за певними правилами тобто як процес [5, с. 16]. Разом з тим він тут же називає трансформацію прийомом перекладу, тобто визнає за нею статус операційної одиниці цього процесу [5, с. 17], і поділяє ці прийоми на лексичні, граматичні та лексико-граматичні. Далі автор відрізняє від трансформацій перекладні відповідники, визначаючи їх як одиниці тексту перекладу, що регулярно використовуються для перекладу певної одиниці тексту оригіналу, тобто такі, що є вже відомими, що не потребують у перекладі використання особливих прийомів [5, с. 18]. Однак, тут же автор зазначає, що багато відповідників є множинними і вибір має зробити знову таки перекладач. Отже, перекладач все ж таки використовує певний прийом: він здійснює вибір. Далі деякі відповідники називаються лексичними замінами, що створюються за допомогою лексико-граматичних трансформацій. Таким чином, маємо очевидну класифікаційну плутанину.

Надзвичайно цікавою та несподіваною є точка зору на трансформації у перекладі відомого теоретика перекладу

Н.К. Гарбовського, який описує всі міжмовні перетворення, що здійснюються у процесі перекладу, як трансформації або деформації [3, с. 358], визначаючи перші як позитивні, розвиваючі зміни стану об'єкта, а останні – як негативні, згубні перетворення, що викривляють об'єкт.

Говорячи про можливість використання терміну “трансформація” для позначення категорії теорії перекладу, слід зазначити, що в процесі перекладу не відбувається жодного перетворення об'єкта – об'єкт тобто вихідний текст, залишається незмінним. У результаті перекладу створюється новий об'єкт, тому жодні перетворення об'єкта у перекладі – ані ті, що трансформують, ані ті, що деформують його – неможливі [3, с. 360].

Так, Н.К. Гарбовський також наголошує, що, оскільки сам термін “переклад” співвідноситься з двома поняттями – з процесом та його результатом, термін “трансформація” може розглядатися з різних позицій, тобто як процес або як результат цього процесу. Автор далі зазначає, що в процесі перекладу не відбувається перетворення вихідного тексту у текст перекладу, а істинним предметом трансформації є система смислів, що міститься у формах вихідного тексту та усвідомлюється перекладачем [3, с. 363].

Перекладацькі трансформації є звичайною процедурою будь-якого процесу перекладу в силу асиметричності систем будь-якої пари мов. Але асиметричні системи мають, як правило, і зони збігу значень, так звані зони “сміслової гармонії”. Якщо фрагмент тексту оригіналу належить до однієї з таких зон, що збігаються, жодної трансформації не відбувається [3, с. 364]. Наприклад, відтворимо українською мовою англійське висловлення “London is the capital of Great Britain” за допомогою українського мовного коду: “Лондон – столиця Великої Британії”. При цьому ми повністю зберігаємо смисл вихідного повідомлення. Але за своєю граматичною структурою українське висловлення відрізняється від англійського: в ньому немає дієслова-зв'язки та немає артиклів. Іншими словами, не кожний процес перекладу є трансформацією, навіть якщо зовні структури висловлювання вихідною та цільовою мовами не збігаються.

Формулюючи поняття трансформації як результату перекладацької діяльності, Н.К. Гарбовський зазначає, що аналіз тексту перекладу як результату трансформації у зіставленні із текстом оригіналу є єдиною об'єктивною можливістю осмислити трансформацію як процес [3, с. 369]. Насправді процес трансформації протікає у свідомості перекладача непомітно від зовнішнього спостереження. Спостереженню піддаються лише реальні тексти на початку (текст оригіналу) і в кінці (текст перекладу) цього процесу. Саме в цьому і полягає характер взаємозв'язку між трансформацією як процесом і трансформацією як результатом, тобто як відношенням між вихідним та цільовим текстами.

Найціннішим висновком видатного теоретика перекладу є уточнення змісту терміну “трансформація” у теорії перекладу:

трансформація як процес у нього – це процес перетворення системи смислів вихідного мовленнєвого твору в систему смислів тексту перекладу [3, с. 371]. Результатом такого процесу, на думку автора, є відношення між системами смислів тексту оригіналу і тексту перекладу, яке може бути охарактеризоване як міжмовна асиметрія.

Перекладацькі перетворення тексту в теорії перекладу отримали різні позначення: перші повністю збігаються у різних теоретичних описах процесу перекладу, другі перейменовуються при збереженні суті операції, треті виникають лише в окремих типологіях. Нерідко перекладацькі перетворення тексту позначають терміном “трансформація”. У вітчизняному перекладознавстві цей термін зустрічається у багатьох авторів. Однак його використання при описанні процесу перекладу не однакоє. Термін “трансформація” послідовно використовується Я.І. Рецкером [8], Л.С. Бархударовим [2], А.Д. Швейцером [9] та іншими.

До теорії перекладу термін “трансформація” потрапив з трансформаційної граматики, основні положення якої були використані Н. Хомським для розвитку концепції генеративної граматики. В генеративній граматиці, звідки поняття трансформацій (трансформаційних правил, операцій, процедур) перейшло до теорії перекладу, спочатку було виділено п’ять типів трансформаційних правил тобто типів операцій, що дозволяють перетворювати ядерні структури у поверхневі: пермутація (взаємозаміна компонентів), вилучення (видалення компонентів), додавання компонентів, перестановка компонентів та субституція (заміна компонентів). Частіше говорять про чотири типи трансформацій, об’єднуючи при цьому пермутації та перестановки. Насправді взаємна заміна компонентів полягає у їх взаємній перестановці в межах висловлення, тому пермутацію можна розглядати як частковий випадок перестановки.

Визначаючи процес перекладу як сукупність перекладацьких операцій, вітчизняні науковці (Л.С. Бархударов, А.Д. Швейцер та ін.) називали ці операції також перекладацькими трансформаціями.

Саме на позначення перекладацьких операцій термін *трансформація* найширше використовується в численних роботах з теорії перекладу поряд із терміном *перекладацькі перетворення*, але зміст цих термінів виявляється різним. Точніше, термін “перекладацька трансформація”, послідовно позначаючи операції із перетворення тих чи інших елементів вихідного тексту у перекладі, передбачає не тільки різні переліки цих операцій, але й нерідко містить в собі різні поняття.

Закріпивши термін *перекладацька трансформація* за процесом перетворення у перекладі системи смислів вихідного мовленнєвого твору в цілому, тобто надавши йому достатньо високий рівень абстракції, а також позначивши терміном *міжмовна асиметрія* відносини, що встановлюються між вихідним текстом як матеріалізованою системою смислів та текстом перекладу як матеріалізованою системою

трансформаційних смислів, слід віднайти термін і для конкретних перекладацьких трансформуючих дій. Такі дії Н.К. Гарбовський пропонує називати *трансформаційними операціями* [3, с. 371], у чому ми з ним цілком погоджуємося, оскільки цей термін точніше відтворює процес діяльності перекладача.

Отже, здійснений аналіз еволюції поняття “перекладацька трансформація” та підходів провідних вітчизняних перекладознавців до тлумачення цього терміну показав, що вживання терміну “трансформаційні операції” замість терміну “перекладацькі трансформації” є доцільнішим, оскільки він точніше передає суть дій перекладача із перетворення змісту тексту оригіналу у зміст тексту перекладу, розмежовуючи при цьому всі вищезазначені категорії перекладу, що характеризуються у теорії неоднозначністю тлумачення. Крім того, використання терміну “трансформаційні операції” допоможе уникнути термінологічної плутанини у перекладачів – теоретиків та практиків, а також у тих, хто тільки вивчає ремесло перекладу. *Перспективним* ми вважаємо майбутнє дослідження характеру взаємозв’язків між трансформацією як процесом і трансформацією як результатом на прикладі текстів офіційно-ділового стилю.

Література

1. **Алексеева И. С.** Введение в переводоведение / Алексеева И. С. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Академия, 2008. – 368 с.
2. **Бархударов Л. С.** Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов / Бархударов Л. С. – М.: Советский писатель, 1975. – 238 с.
3. **Гарбовский Н. К.** Теория перевода / Гарбовский Н. К. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2007. – 544 с.
4. **Кияк Т. Р.** Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. – Вінниця: Нова книга, 2006. – 592 с.
5. **Комиссаров В. Н.** Современное переводоведение / Комиссаров В. Н. – М.: ЭТС, 2000. – 192 с.
6. **Левицкая Т. Р.** Теория и практика перевода с английского языка на русский / Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. – М.: Изд-во лит. на иностр. языках, 1963. – 264 с.
7. **Нелюбин Л. Л.** Толковый переводоведческий словарь / Нелюбин Л. Л. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с.
8. **Рецкер Я. И.** Теория перевода и переводческая практика / Рецкер Я. И. – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
9. **Швейцер А. Д.** Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / Швейцер А. Д. – М.: Наука, 1988. – 215 с.

Михайленко О.О. Перекладацька трансформація як категорія перекладу.

У статті представлено стислий огляд позицій теоретиків перекладу щодо проблеми визначення поняття перекладацької трансформації як важливої категорії теорії перекладу. Запропоновано

систематизовану та уточнену дефініцію терміну “перекладацька трансформація”.

Ключові слова: категорія перекладу, відповідник, перекладацька трансформація, трансформаційна операція.

Михайленко Е.А. Переводческая трансформация как категория перевода.

В статье представлен краткий обзор позиций теоретиков перевода относительно проблемы определения понятия переводческой трансформации как важной категории теории перевода. Предложена систематизированная и уточненная дефиниция термина “переводческая трансформация”.

Ключевые слова: категория перевода, соответствие, переводческая трансформация, трансформационная операция.

Mikhaylenko O. Translation transformation as a translation category.

The article presents a brief review of translation theorists' views on the problem of defining transformations in translation as an important category of translation theory, with the term being systematized and specified.

Key words: translation category, equivalent, transformations in translation, transformational operation.

СОЦІОЛІНГВІСТИКА

УДК 811.111

Dorda S.

AUDIENCE DESIGN IN NEWSPAPERS

The topicality of the problem. Language is, and has always been, the means by which we construct and analyze what we call “reality”. The pundits opine that the economy wins and loses elections, but who has actually encountered or touched an economy? What we know of it we know through carefully selected words, images that tell us what we ought to think and believe we know. It is no accident that politicians and others in the public eye have developed armies of specialists whose job it is to construct public meanings via the skillful manipulation of language. “Just language” has become big business. If in Calvin (“Silent Cal”) Coolidge’s time, the business of America was business, in ours the business of America is language” [5, p. 20]. But how can language have this kind of power? How can something that is physically just puffs of air, a mere stand-in for reality, have the power to change us and our world.

The purpose of this article is an attempt to study the ways and means of audience design in newspapers.

The language of newspapers was given quite considerable attention in scientific literature. Mardh [7] offers an exhaustive study of the characteristic features of the headlines of a range of English newspapers. Kniffka [4] analyzes headline structures of German and American English newspaper texts. Bell analyses the 'distinctive telegraphic syntax' of English newspaper headlines [2]. Simpson [12] explores the ways in which point of view in language intersects with and is shaped by ideology. Reah [10] explores the ways in which the press portrays current events. From the ideological bias of the press to the role of headlines in newspaper articles and ways in which newspapers relate to their audience, the author provides a comprehensive analysis of newspaper language. Conboy [3] focuses mainly on the way language is used in newspapers, but also includes some comparison with other news media. The author acknowledges that the traditional function of newspapers is changing in an era of online and rolling news: for most people today newspapers are not turned to for the latest news but more often for commentary on events already known.

As Bell points out, “communicators who work in the mass media are always in some sense trying to win audience approval” [2, p.143]. Their intention may be to inform, persuade, provoke, or entertain, but unless they can attract their readers’ or listeners’ interest they are wasting their time.

The main method they use to attract this interest is what Bell calls *audience design*: speakers or writers call up a mental picture of the audience

they want to impress, then tailor their material and style to suit. Audiences have their expectations too; if they don't find a reflection of their own attitudes, values, and ideas in what they read, they will buy something instead. Liverpool readers, for example, refused to buy the Sun for months after it unfairly blackened the reputation of fans caught up in the Hillsborough disaster [11, p.168].

Speaking about *visual style layout* and *typography* should be mentioned. Newspapers make their content attractive to readers by the way they arrange it on the page. As Ingrid Marhd points out [7, p. 126], the natural movement of the eye for Western readers is from top left to bottom right: items of the greatest interest are therefore usually, though not always, arranged in descending order from top left to bottom right. The "fallow corners" left empty by this technique are generally filled with pictures and/or less important headlines.

Headlines reach an audience considerably wider than those who read the articles, since all those who buy the paper will glance, if only fleetingly, at the headlines. Moreover their impact is even wider than on those who actually buy the paper, since headlines are often glimpsed on public transport, displayed on fliers etc. This is particularly true of front page headlines, which also of course draw the casual observer to conclude the importance of a particular issue which has been given prominence in this way.

Editors also grab readers' attention by the size and boldness of their headlines. As Bell remarks, "Large headlines in striking black print are the written equivalent of an excited shout." They are also reader-friendly in that they and the white space around them break down the body copy into smaller chunks (the body copy is the technical term for the columns of writing below the headlines.)

Tide of immigrants

Desperate human cargo landing at the gateway to Europe

(The Times, 2008)

The greater the news value of a headline, the larger the type it is printed in: readers can judge its importance visually before they see what is being said. When something really important happens, headlines become so big they swallow up most of the front page. Sub-headlines in smaller, heavy black type are similarly used to break up the body copy within an article. These often consist of one word hinting at what is to come in the next paragraph.

Words chosen for headlines are often short, giving rise to headlines. *Headlines* is nonconversational language used in newspaper headlines.

Because of space constraints, a copy editing requirement is the ability to write headlines in a compressed telegraphic style. Headlines often omit forms of the verb "to be" and other grammatical articles, or use verbs infinitives for the future tense, as in "*Dow Jones board to vote on News Corp offer*" (The Times, 2007). Virtually no finite verbs are used except in the simple present tense. Conjunctions are also often excluded from headlines. In

the United States, for example, the word "and" is often replaced by a comma. Headlines feature many contractions and abbreviations: in the USA, for example, *Pols* (for "politicians"), *Dems* (for "Democrats"), *GOP* (for the Republican Party, from the nickname "Grand Old Party"); in the UK, *Lib Dems* (for the Liberal Democrats), *Tories* (for the Conservative Party).

Some periodicals have their own distinctive headline styles, especially *Variety* and its entertainment-jargon headlines such as "Sticks nix hick pix". "Sticks nix hick pix" is one of the most famous headlines ever to appear in an American publication. It was printed in *Variety*, a newspaper covering Hollywood and the entertainment industry, on July 17, 1935, over an article about the reaction of rural audiences to movies about rural life. Using a form of headlines that the newspaper called slanguage, "*Sticks Nix Hick Pix*" means that, according to an Iowa theater manager, people in rural areas ("the sticks") reject ("nix") motion pictures ("pix") about rural life ("hicks"). The conventional wisdom of the movie industry was that themes of upper-class life would not be popular in the countryside; according to the article, this assumption was incorrect.

Headlines are a particularly rich source of information about the field of cultural references. This is because titles 'stand alone' without explanation or definition; they depend on the reader recognizing instantly the field, allusions, issues, cultural references necessary to identify the content of the articles. They thus rely on a stock of cultural knowledge, representations and models of reality that must be assumed to be widespread in the society if the headlines are to have meaning. Common shorthand in headlines such as references to the '*PM*', *GOP*, *Pols*, suppose not only a certain minimum of political and general knowledge, but also help to situate the readers within a national framework.

Journalists make their material easier to read by using short, concrete words wherever possible. There are three main reasons for this:

- they take up less space, having fewer syllables;
- they can be immediately understood by a wide range of readers;
- they have a forceful quality that makes an immediate impact.

In broadsheets and tabloids alike, words like *probe* can be used for "in-depth investigation", *slam* for "criticize severely", *slash* for "make sweeping or random cuts", "*is set to*" for "is preparing to". Nicholas Bagnall calls words like these buzzwords [1, p. 98]. **Buzzword** is an informal term for a word that is fashionable and used more to impress than inform. In newspapers we can track a huge number of political buzzwords. What we consider a political buzzword is words that become hot. By hot what we mean is that they take on a meaning other than originally intended. And everyone uses this word or this phrase to connote a whole host of ideas that boil down to one word or one phrase. For example, the word *surge*. It's been in the language for time

immemorial, and we all know what surge means, if you're at a concert the crowd surges toward the stage, a storm has a wall of water before it that's a storm surge, there are many meanings. But in the specific political, combat meaning of the word, it meant an increase of troops. It became "the Surge". So if you're talking about politics or the Iraq war, it is a word that has a new meaning. "Did the Surge work?" It was a word that was redefined. That would be a buzzword to us.

Some newspapers make further concessions to their readers by using colloquial language and outright slang in their reporting of serious social concerns, e.g.:

BOOZE IS "RUIN OF BRITAIN"

HEAVY boozing is taking a whopping £3.3 billion toll on Britain.

*Sozzled employees unable to work properly – or who go sick – cost **INDUSTRY** £2.8 billion.*

*Treating alcohol-related illnesses leaves the **NHS** with a £200 million hangover. Meanwhile the bill for **CRIME** and **ROAD ACCIDENTS** fuelled by drink is £257 million, Alcohol Concern revealed yesterday.*

(The Sun, 2000)

The tabloids go further than this in their lighter features choosing a cheesy vocabulary. The result is a generally coarse, matey style and a knowing tone of voice.

How language affects the ear should be a critical concern of every writer. Headline writers frequently harness sounds for any of several effects. When they repeat sounds in nearby words in order to catch readers' attention, the result is called *alliteration* (which has two subsets: *assonance* for vowels, *consonance* for consonants). Alliteration is common, especially in the red-tops:

MILE HIGH MANDY GETS RANDY ON BRANDY (The Sun, 2000).

So are *puns* and associated *word play*. Popular British tabloids such as the Sun or the Mirror are notorious for the use of puns in their headlines, but even serious papers such as the Guardian cannot resist the temptation. What makes many of the headline puns even more difficult than the simple wordplay of puns used in jokes is that headline puns very often contain cultural references. Unless you are familiar with popular British TV programmes or advertising, the headline will be impossible to understand. The examples which follow were taken from the Guardian:

- *Burning questions on tunnel safety unanswered* (About the possibility of fires in the Channel tunnel). – The pun in this case is in the words burning questions. The questions are about fires, hence burning questions, but *burning question* is another way of saying *an important or urgent question*.

- *Dutch take courage and prepare for the Euro* (About the introduction of the Euro into the Netherlands). – *Dutch courage* is the expression given to bravery that is attained by drinking lots of alcohol.

- *Why the Clyde offer is not so bonny* (About a take-over offer by a Scottish engineering company). - The pun here is in the combination of Clyde and bonny. This refers to a popular gangster film called *Bonnie and Clyde*. Bonny is a word used mostly in Scotland to mean attractive, so the literal meaning of the headline is that the take-over offer of the Clyde company is not attractive to shareholders of the other company.

Metaphor can also be found, though not always with any aesthetic intent, e.g. *HOP OFF, YOU FROGS* was an insult aimed at the French during a trade dispute (the example was taken from [11]).

The red-top tabloids have two further tricks up their sleeves to grab and hold readers' attention: sensationalism and the use of clichés.

Sensationalism is a manner of being extremely controversial, loud, or attention grabbing. Critics of media bias of all political stripes often charge the media with engaging in sensationalism in their reporting and conduct. That is, the notion that media outlets often choose to report heavily on stories with shock value or attention-grabbing names or events, rather than reporting on more pressing issues to the general public. In the extreme case, the media would report the news if it makes a good story, without much regard for the factual accuracy. Thus, a press release including ridiculous and false pseudoscientific claims issued by a controversial group is guaranteed a lot of media coverage.

A media piece may report on a political figure in a biased way or present one side of an issue while deriding another, or neutrally, it may simply include sensational aspects such as zealots, doomsayers and/or junk science. Complex subjects and affairs are often subject to sensationalism. Exciting and emotionally charged aspects can be drawn out without providing elements such as pertinent background, investigative, or contextual information needed for the viewer to form his or her opinion on the subject. One presumed goal of sensational reporting is increased (or sustained) readership which can be sold to advertisers, the result being a lesser focus on proper journalism and a greater focus on the "juicy" aspects of a story that pull in a larger share of audience.

Clichés, i.e., stereotyped expressions, commonplace phrases familiar to the reader, e.g., public opinion, free markets, long-term agreements, a melting pot, to cast a veto over, crucial/pressing problems, zero tolerance, political correctness, to go postal (extremely hostile). Clichés more than anything else reflect the traditional manner of expression in newspaper writing. They are commonly looked upon as a defect of style. Some clichés, especially those based on trite images, e.g., captains of industry, pillars of society, bulwark of civilization are pompous and hackneyed. But nevertheless, clichés are indispensable in newspaper style: they prompt the necessary associations and prevent ambiguity and misunderstanding.

As Nicholas Bagnall [1, p. 176] points out, there is a ritualistic feel to the writing of the red-tops, where women, if young, are always stunning or sizzling, men are always hunks, the bereaved are always tragic, etc. Why? Because tabloid readers want stories that fit with their conceptions of what life is like, not ones that turn their ideas about the world upside down. Clichés – statements that have been repeated so often that we take their truth for granted – are obviously part of this comforting ritual.

Taken together, the buzzwords, the slang, and the clichés create a misguided impression of poor writing in the tabloids, yet their editorials often offer clearer and more cogent expressions of complex issues than writers in the broadsheets can achieve. And the broadsheets themselves frequently resort to clichés in reporting the scenes of disasters and fires: *fire appliances, at the scene, battling, blaze, engulfed, threatened, etc.*

Another technique used to stimulate interest is *personalization*. Conflict in the abstract hardly stirs the blood, but conflict between people does. Lerman suggests that “sports and entertainment provide the thematic model” for news reporting of this kind: “Political campaigns and issues of public policy are reduced to personality conflict, sporting contests, or battles. The focus is “who’s winning?” [6, p. 98]. Not surprisingly, therefore, “metaphors of warfare and to a lesser extent sport are prevalent”, and even complex issues are presented in terms of conflict between two opposing sides.

In practice, social descriptions are polarized and tend to operate with binary distinctions: for example, *workers/non-workers, dropouts; peaceful/violent; organized/disorganized; moderate/extreme; democracy/civil war, anarchy*. This gives rise to the tendency to reduce a complex system of social relationships to simple opposites.

If political issues are presented in terms of conflict between two opposing sides, one aggressive (e.g. the workers), one passively resisting (e.g. the management), it is easy to see how accusations of subjective writing can be leveled at the journalists reporting them. Reporters do have prejudices like the rest of people, and when these are awakened their writing may become overtly emotive.

Speech verbs also help to color newspaper reports. *Say* and *tell* give a personal note; *announce, declare* and *refuse* are neutral, while *claim* is altogether more ambiguous in tone, and may be used to cast doubt on the truth of what is being said. Verbs such as *threaten, insist* and *denounce* show us events through the filter of the reporter’s eyes; they create news action.

It can be distinguished two main aspects of connotative/subjective reporting: *inclusion* and *exclusion*.

Inclusive reporting uses terms which “linguistically express the consensus [of civilized society]”, from which those who are perceived as hostile in some way are excluded. Examples can be “*the overwhelming majority*”, “*the people*”, “*ordinary citizens*”, “*the majority of decent people*”, “*right-thinking people*”.

A key theme running through the book of Conboy [3] is how newspapers represent different social groups to their readers. At its most crude, this process involves the categorization of people as insiders or outsiders, depending on the assumed values and attitudes of the newspaper's target audience. In the chapter 'Narratives of exclusion' Conboy discusses how linguistic devices are used to create a negative view of people considered to be on the periphery of mainstream British life, whether they are viewed as ethnic, religious or social outsiders. For example, he shows how a word like 'chav' has been used in headlines to predetermine the way the reader approaches and interprets a story, even where the term is not employed by those involved in the story itself. Other words and phrases that are similarly used to sensationalise and reinforce social divisions include 'hoodies', 'binge drinkers', 'unruly pupils' and 'feral youths'. This type of categorization through language is motivated by the wish to maintain credibility with the paper's readers, in this case reinforcing the assumed view that they, and the nation, are directly or indirectly threatened by those who do not live or behave or think as they do.

In the same way, direct quotations in inverted commas allow journalists to report on controversial issues while preserving an impartial stance, as in: *Lecturer "robbed of career" after she miscarried.*

Journalists often simplify complex social and political issues by presenting them in terms of *stereotypes*. Stereotypes are the "building blocks" of the linguistic picture of the world. The general idea of what a stereotype is builds on Putnam's treatment of linguistic meaning [8]. Stereotypes are not restricted to knowledge and opinions about members of social groups, as in the common usage of the word and in social science and sociolinguistics research [9]. Rather, stereotyping is regarded a general mechanism of organizing knowledge about entities (objects, acts, relations) in the world. Thus, stereotypes are viewed as a chiefly cognitive phenomenon, with the evaluative function of enforcing in- and out-groups in the case of social stereotypes being secondary.

Stereotypes are fixed ideas of individuals or groups that endow them with particular attributes, values, attitudes and ideas: *radical feminists; a male chauvinist pig*. Once people have been slotted neatly into such stereotypes, they can be brought into conflict with one another without any details or qualifications that might otherwise spoil the broad sweep of the story.

Making a *conclusion* it is important to mention that audience design can be made through visual style and the use of language. Newspapers lure their readers with a combination of words and pictures. It can also be said that language (the language of newspaper in particular) not only has the ability to allocate power, but also is the means and the medium by which we construct and understand ourselves as individuals, as coherent creatures, and also as members of a culture, a cohesive unit. The *prospects* of the problem are seen in the analysis of the political discourse in the respect of audience influential characteristics.

Literature

1. **Bagnall N.** Newspaper Language / Bagnall N. – Focal Press, 1993. – 238 p.
2. **Bell A.** The Language of News Media / Bell A. – Oxford : Blackwell, 1991. – 260 p.
3. **Conboy M.** The Language of the News / Conboy M. – Routledge, 2007. – 229 p.
4. **Kniffka H.** Soziolinguistik und empirische Textanalyse : Schlagzeilen-und Leadformulierung in amerikanischen Tageszeitungen / Kniffka H. – Tubingen : Niemeyer, 1980. – 320 s.
5. **Lakoff R.** The Language War / Lakoff R. – Berkeley : University of California Press, 2000. – 313 p.
6. **Lerman C.** Language, Image, Media / Lerman C. – Oxford : Blackwell, 1983. – 280 p.
7. **Marhd I.** Headlines : On the Grammar of English Front-page Headlines / Marhd I. – Gleerup: Lund, 1980. – 244 p.
8. **Putnam H.** The meaning of 'meaning' / Putnam, H. // Gunderson, K. (ed) : Language, Mind and Knowledge. – Minnesota, 1975. – P. 131-191.
9. **Quasthoff U.** Linguistic prejudice/stereotypes / Quasthoff U. // Ammon U., Dittmar, N., Mattheier K. J. (edd.) Soziolinguistik. Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft. – Berlin, 1987. – Vol. 1. – P. 785-799.
10. **Reah D.** The Language of Newspapers / Reah D. – Routledge, 2002. – 126 p.
11. **Russel S.** Grammar, Structure, and Style / Russel S. – Oxford: OUP, 2001. – 284 p.
12. **Simpson P.** Language, Ideology, and Point of View / Simpson P. – Routledge, 1993. – 1998 p.

Дорда С.В. Привернення читацької зацікавленості у газетах.

У статті розглянуто методи та засоби привернення читацької зацікавленості в газетних текстах. Цей метод визначається як створення аудиторії. Це може бути досягнуто шляхом використання візуального стилю та мовних засобів.

Ключові слова: побудова аудиторії, засоби масової інформації, газетний текст, візуальний стиль, використання мовних засобів.

Дорда С.В. Привлечение интереса читателей в газетах.

В статье рассматриваются методы и средства привлечения интереса читателей в газетных текстах. Данный метод определяется как создание аудитории. Это может быть достигнуто путем использования визуального стиля и языковых средств.

Ключевые слова: создание аудитории, средства массовой информации, газетный текст, визуальный стиль, использование языковых средств.

Dorda S. Audience Design in Newspapers

The article deals with the study of the ways and means of attracting readers' interests in newspaper texts. The method is defined as audience design. Audience can be constructed through visual style and language usage.

Key words: audience design, mass media, newspaper text, visual style, language usage.

УДК 811. 111'272 (410)

Недайнова І.В.

**СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ
БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЇ
(на матеріалі англійської мови)**

Проблеми мовленнєвої діяльності людини постійно викликають жвавий інтерес, а визначення суті та дефініції цього явища є завжди дискусійними (Арутюнова Н.Д., Демьянков В.З., Касевич В.Б., Падучева Е.В., Почепцов Г.Г., Степанов Ю.С., Браун Дж., Вежбицька А., ван Дейк Т.А., Лайонз Д., Хеллідей М. та інші). Загальноприйнятим та зрозумілим вважається представлення мовленнєвої діяльності як системи дій щодо породження та сприйняття мовлення. Саме в межах цієї діяльності здійснюється обмін інформацією між людьми.

Для пересічного мовця зазвичай поняття “мовленнєва діяльність” ототожнюється зі словом “комунікація”, але науковці визначають останнє як “процес обміну інформацією” [1, с. 255]. Очевидним є той факт, що поняття “комунікація” ширше за поняття “мовленнєва діяльність”, тому що комунікація включає не тільки обмін інформацією, а й інші дії людини, наприклад, екстралінгвістичні чинники, аргументацію, інтонацію, тощо [2], і також тому, що вона ставить за мету не тільки використання мовних та позамовних засобів, а й результат, що має бути отриманим за цими процесами.

В останні роки все більше уваги вчені приділяють проблемі соціальної обумовленості форм існування мови. *Актуальними* постають питання взаємовідношення та взаємовпливу різноманітних підсистем мови одне на одного в умовах їх соціальної реалізації. Цими проблемами займаються такі вчені як Голодов О.Г., Китайгородська М.В., Круз Л., Лабов У., Перехвальська Е.В., Традгіл П. та інші.

Враховуючи вищезгадане, у даній статті ми поставили за *мету* дослідити соціолінгвістичні параметри такої особливої області комунікації як бізнес-комунікація з точки зору функціонального підходу до аналізу. На нашу думку, саме в цій сфері найяскравіше можуть бути виражені лінгвістичні характеристики комунікації як процесу соціалізації індивіда. Наш інтерес до цього виду комунікації викликаний також і тим фактом, що зростаючий рівень інтернаціоналізації бізнесу у глобальному просторі сьогодення потребує вміння представляти свої ідеї та описувати концепти міжнародної спільноти, використовуючи англійську мову як мову-посередник.

Така постановка проблеми актуальна не тільки для учасників великих міжнародних конференцій та симпозіумів, але й для тих, хто співпрацює з міжнародними партнерами у бізнес-сферах. Особливої важливості набуває бізнес-комунікація на англійській мові для невеликих

фірм та організацій, які намагаються розвинути свою діяльність та інтегрувати у міжнародне співробітництво.

Однак питання природи бізнес-комунікації, в якій існує дві сторони процесу, а саме мовленнєві навички, що здобуті при засвоєнні нерідної мови, та бізнес-оточення, в якому відбувається комунікація.

Бізнес-спілкування – складний процес встановлення та розвитку контактів між людьми, який направлений не тільки на потреби у сумісній діяльності та обмін інформацією, а й на розробку єдиних стратегій ділових стосунків. Очевидно, що в діловому спілкуванні можуть виникнути проблеми, викликані нерозумінням учасниками комунікації певних лексичних одиниць чи відсутністю певних лінгвістичних навичок, однак, не менш важливим для успіху професійного ділового спілкування є правильний вибір соціальної поведінки партнера у такій комунікації.

Саме тому, на нашу думку, навички, що потрібні для успішної бізнес-презентації людині, для якої англійська мова не є рідною, мають включати як лінгвістичний, так і соціолінгвістичний компоненти. Для успішної бізнес-презентації та поглиблення її якості також важливими виступають елементи свідомості культурного простору, до якого буде залучено бізнес-проект, та невербальні засоби комунікації [13]. У бізнес-текстах, що підготовлено не носіями англійської мови, національно-культурна специфіка відображає певні соціальні та культурні стереотипи, притаманні їх рідній етнокультурі [13]. Саме тому розвиток соціокультурної компетенції бізнесмена не може ігноруватися при підготовці бізнес-презентації будь-якої форми, усної чи писемної.

На думку західних лінгвістів, які займаються аналізом природи комунікації, поведінка учасника бізнес-процесу має розглядатися з точки зору як прагматики, так і етнометодології, психолінгвістики та філософії. Однак, саме соціолінгвістичний підхід до аналізу такого роду презентацій, і єднає в собі всі згадані аспекти [14; 15]. Об'єднуючи ці аспекти, можемо визначити поняття, що є наріжними для соціолінгвістики, а саме, "мовна спільнота" та " комунікативна компетенція". Ми спробуємо визначити ці поняття крізь призму їх відношення до використання лінгвістичних навичок в бізнес-оточенні тими мовцями, для яких англійська мова не є рідною. Однак, знаходячись в професійному оточенні, учасник комунікації розуміє, що такі відносини мають певні соціолінгвістичні ритуали, тобто, він має певні очікування щодо поведінки партнерів, форми проведення заходу та використання конкретного мовного реєстру.

Цілком зрозуміло, що і в межах такої особливої області комунікації як бізнес-комунікація також існують різні моделі презентацій, але оговоримо той факт, що при аналізі бізнес-комунікації, яка належить до офіційно-ділового стилю мови та поділяється на дискусійно-діловий та адміністративно-канцелярський [4], або побутово-діловий та офіційно-документальний (за класифікацією Д.С.Розенталь та

М.А.Теленкової [5]), нас цікавить перший з двох його різновидів (тобто, дискусійно-діловий, чи, іншими словами, побутово-діловий різновид). Крім того, в даній статті буде розглянуто специфіку лише усної частини ділового дискурсу.

Як відомо, поняття "мовна спільнота" (*a language community*) та "мовленнєва спільнота" (*a speech community*) не співпадають [9; 10; 11], тому що в мовленнєвому колективі комуніканти не обов'язково є носіями однієї мови, але вони обов'язково знають лексичні та граматичні норми тієї мови, на якій спілкуються в даному колективі. Отже, цілком можливо розглядати інтернаціональну групу мовців, що реалізує комунікацію в бізнес-сфері, саме як "мовленнєву спільноту" (зауважимо, що при цьому *мовленнєва компетенція* учасників бізнес-комунікації, в якій англійська мова для більшості не є рідною, може бути різною).

Окреслюючи поняття "мовленнєва спільнота" в ракурсі *соціальної* проблеми, ми виділяємо такі основні ознаки мовного колективу при реалізації бізнесових контактів:

- функціонування колективу в бізнес-обставинах (співбесіда, телефонна розмова, нарада, ділові переговори, презентація, обговорення конференційних питань, акціонерні збори);
- регулярність реалізації бізнес-комунікації;
- стосунки комунікантив (умовно-формальні/високо-формальні);
- паритетний чи авторитарний реєстр заходу.

Саме ці ознаки встановлюють та розвивають норми сумісної соціалізації у даній сфері, саме вони роблять людину причетною до особливих відносин, і саме вони впливають в подальшому на вибір мовної поведінки учасника бізнес-спілкування.

В ракурсі соціальних ознак зауважимо, що кожний з вищезазначених пунктів супроводжується різноманітними складовими, що також мають вплив на успіх комунікації. Наприклад, для успішності функціонування колективу в бізнес-обставинах презентація може супроводжуватися допоміжними аудіо-візуальними засобами або роздатковими матеріалами та має оптимальне обмеження в часі – від 2 до 30 хвилин [13; 14].

Щодо лінгвістичної складової аналізованої нами проблеми, то саме тут набуває своєї важливості *мовленнєва компетенція* як базова підготовка учасників бізнес-комунікації для розуміння лінгвістичних шляхів, за якими ця соціальна група організовує свій лінгвістичний репертуар. Керуючись цим підходом, зазначимо, що в аспекті *мовленнєвої організації* бізнес-комунікації, ми розглядаємо поняття "мовленнєва спільнота" як групу індивідів, що:

- віддає перевагу нормованому варіанту англійської мови;
- використовує спеціальну термінологію;

- тяжіє до використання штампів і кліше;
- володіє нормами укладання письмових форм бізнес-комунікації (бізнес-листів, контрактів, угод);
- знайома з мовними засобами вираження ввічливості.

Спробуємо пояснити, чому саме ми виділяємо вище означені мовленнєві характеристики для бізнес-спілкування. Безперечно, що і в даній сфері існує безліч різноманітних ситуацій, що потребують різних мовних форм та мовленнєвих реєстрів, однак в цій особовій сфері, де успішний результат може залежати навіть від зовнішнього виду та ввічливості учасника бізнес-комунікації, навряд чи є широкий вибір варіантів мовної поведінки (наприклад, лист-запрошення до участі в переговорах чи лист-прохання про сплату заборгованості буде складено чітко, з використанням формальних та ввічливих виразів, тому що від коректності складання такого листа залежить соціальна поведінка адресанта, в кінцевому разі, комерційний результат).

Розглядаючи бізнес-презентацію як мовленнєвий акт, зазначимо, що метою такої форми комунікації є переконання та інформування її учасників. Ці процеси є ключовими в такій особливій сфері як бізнес-комунікація і для успішної їх реалізації теж мають бути підготовлені за певними шаблонами. Так, більша кількість авторів, що займається розглядом проблем бізнес-презентацій саме з позицій соціолінгвістики [7; 13; 14], згодні в тому, що з функціональної точки зору бізнес-презентація має наступні складові: вступ, надання інформації, переконання, запитання (чи відповіді на них), висновки. З лінгвістичної точки зору, найбільш шаблонними (тобто, тими, що найбільш насичені штампами та кліше) будуть вступ та підсумки.

Отже, соціалізуючись у сфері бізнесу, людина, для якої англійська мова в даному випадку виступає як мова-посередник, має бути готовою до використання та сприйняття мовних актів, що мають свої лінгвістичні особливості завдяки природі мовної події та специфіці тих умов, в яких ця подія відбувається. Вчені, що займаються цією проблемою, співвідносять бізнес-англійську з мовленнєвою спільнотою [14; 15], в якій кожен учасник комунікації усвідомлює існування лінгвістичних, соціальних та етикетних норм.

Ретельний розгляд теоретичного підґрунтя соціолінгвістичних параметрів бізнес-комунікації призводить до відкриття перспектив вдосконалення роботи викладачів англійської мови в напрямку навчання студентів бізнес-англійській. Багато учасників процесу навчання (як викладачі, так і студенти) мають хибну думку про те, що для реалізації бізнес-комунікації потрібні *English intermediate/advanced levels of proficiency*.

Перспективою нашого розгляду проблеми бізнес-комунікації (та підготовки бізнес-презентацій зокрема) ми бачимо саме подальшу розробку методичних рекомендацій щодо навчання студентів з середнім

рівнем володіння англійською мовою цьому особливому виду спілкування.

Література

- 1. Глушков В.М.** Словарь по кибернетике. / Глушков В.М. – К. : Наука, 1979. – 400 с.
- 2. Касевич В.Б.** Элементы общей лингвистики. / Касевич В.Б. – М. : Просвещение, 1977. – 232 с.
- 3. Касевич В.Б.** Говорящий и слушающий: Языковая личность, текст, проблемы обучения. / Касевич В.Б. – СПб. : Лань, 2001. – 256 с.
- 4. Лингвистический** энциклопедический словарь [гл.ред. В.Н. Ярцева]. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
- 5. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А.** Словарь-справочник лингвистических терминов. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1985. – 399 с.
- 6. Основы** теории коммуникаций [под ред. проф. М.А. Василика]. – М.: Гардарики, 2006. – 430 с.
- 7. Comfort J.** Effective Presentations. / Comfort J. – Oxford, UK : Oxford University Press, 1995. – 196 p.
- 8. Ellis M., O'Driscoll N.** Giving Presentations. Longman Business English Skills. / . Ellis M., O'Driscoll N. – Harlow, Essex : Longman Group (UK) Ltd., 1992. – 204 p.
- 9. Fishman J.** Readings in the Sociology of Language. / Fishman J. – The Hague : Mouton, 1972. – 313 p.
- 10. Hudson P.** Sociolinguistics. / Hudson P. – Cambridge, UK : Cambridge University Press, 1980. – 367 p.
- 11. Hymes D.** Foundations in Sociolinguistics : An Ethnographic Approach. / Hymes D. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1974. – 402 p.
- 12. Intercultural** Communication [editor Prof. J. Allwood]. – November, 1999. — Issue 2. – pp.1404-1634.
- 13. Kruse L., Thimm C.** Text and Talk in Professional Contexts / Kruse L., Thimm C. // Selected Papers from the International Conference on Discourse and the Professions. – Sweden: Uppsala, 1992. – pp. 256-320.
- 14. McGee A.** The sociolinguistic aspects of the business presentation and its importance for the teaching. / McGee A. – Gothenburg: Gothenburg University Press, 2008. – 112 p.
- 15. Romaine S.** Language in Society : An Introduction to Sociolinguistics. / Romaine S. – Oxford University Press, Oxford, 1994. – 228 p.

Недайнова І.В. Соціолінгвістичні параметри бізнес-комунікації (на матеріалі англійської мови).

В даній статті розглядаються соціолінгвістичні параметри бізнес-комунікації як особливої області комунікації. Наш інтерес до цього виду комунікації викликаний також і тим фактом, що зростаючий рівень інтернаціоналізації бізнесу у глобальному просторі сьогодення потребує вміння представляти свої ідеї та описувати концепти міжнародної спільноти, використовуючи англійську мову як мову-посередник.

Ключові слова: соціолінгвістичні параметри, бізнес-комунікація, бізнес-презентація, мовна спільнота, мовленнєва спільнота, мовна компетенція.

Недайнова И.В. Социолингвистические параметры бизнес-коммуникации (на материале английского языка).

В данной статье рассматриваются социолингвистические параметры бизнес-коммуникации как особенной области коммуникации. Наш интерес к этому виду коммуникации также выражен и тем фактом, что возрастающий уровень интернационализации бизнеса в современном глобальном пространстве требует умения представлять свои идеи и описывать концепты международного сообщества, используя английский язык как язык-посредник.

Ключевые слова: социолингвистические параметры, бизнес-коммуникация, бизнес-презентация, языковое сообщество, речевой коллектив, языковая компетенция.

Nedaynova I. Sociolinguistic parameters of business communication (based on the English language)

Business communication sociolinguistic parameters as they function in a special sphere of communication are being viewed in the article. Our interest to this kind of communication is also explained by the fact that the growing level of business internationalism in today's global space needs the skills to represent the ideas and to describe the concepts of the international community using the English language as the medium one.

Key words: sociolinguistic parameters, business communication, business presentation, language community, speech community, language competence.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Барикіна Ганна Олександрівна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Бокун Ірина Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, M.Ed in T-TELT (Exeter University, U.K.), завідувач кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (Суми).

Гарашенко Наталія Леонідівна, асистент кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (Суми).

Дорда Світлана Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Української академії банківської справи Національного банку України (м. Суми).

Карасьова Інна Миколаївна, магістрант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальності «Переклад».

Катрич Катерина Олександрівна, магістрант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальності «Переклад».

Клименко Олександр Сергійович, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії і практики перекладу германських і романських мов Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля.

Лисенко Олеся Віталіївна, магістрант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальності «Переклад».

Михайленко Олена Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Недайнова Ірина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Нечаєва Ніна Олександрівна, магістрант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальності «Мова та література (німецька)».

Новікова Ольга Валентинівна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Пробийголова Ольга Сергіївна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Решетняк Марина Валеріївна, викладач кафедри іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» (Суми).

Рикалов Олександр Юрійович, магістрант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальності «Мова та література (французька)».

Свістун Наталія Василівна, магістрант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальності «Мова та література (німецька)».

Скляр Наталія Володимирівна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Хіжняк Катерина Петрівна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Черкашина Тетяна Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Шавва Тетяна Юріївна, старший викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Шестакова Олена Яківна, викладач кафедри романо-германської філології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Щербакова Вікторія Олександрівна, магістрант Луганського національного університету імені Тараса Шевченка спеціальності «Мова та література (німецька)».

Наукове видання

ВІСНИК
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(філологічні науки)

Відповідальний за випуск:
к. ф. н., доц. **Недайнова І. В.**

Коректор: **Черкашина Т. Ю.**

Здано до склад. 30.04.2009 р. Підп. до друку 29.05.2009 р. Формат 60x84 1/8.
Папір офсет. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Ум. друк. арк. 17,4. Наклад 200 прим. Зам. № 61.

Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20
e-mail: mail@luguniv.edu.ua